

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra mezinárodního práva

**Je mezinárodně právní úprava tzv. vnitřně
přesídlených osob dostačující?**

Diplomová práce

Zuzana Nováková

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. PhDr. Veronika Bílková, Ph. D., E.M.A.

Praha, srpen 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem v ní vyznačila všechny prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze 25.8.2010

Zuzana Nováková

Poděkování

Děkuji paní JUDr. PhDr. Veronice Bílkové, Ph. D., E.M.A., vedoucí mé diplomové práce za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

V Praze 25.8.2010

Zuzana Nováková

Obsah:

Úvod.....	5
1 Kdo je „vnitřně přesídlená osoba“?.....	8
1.1 Definice vnitřně přesídlené osoby	8
1.2 Podobnosti a rozdíly mezi pojmy „uprchlík“ a „vnitřně přesídlená osoba“	11
1.3 Je možná existence společné definice?	14
2 Mezinárodní vývoj fenoménu IDPs	17
2.1 Přesídlení v minulosti	17
2.2 Růst zájmu o vnitřně přesídlené osoby	18
2.2.1 Zvýšení počtu IDPs.....	19
2.2.2 Jiné pojetí suverenity státu a lidská práva	19
2.2.3 Nestátní aktéři	20
2.2.4 Specifické potřeby	21
2.3 Současná situace vnitřního přesídlení ve světě.....	22
3 Současná mezinárodně právní úprava	23
3.1 Lidská práva.....	23
3.1.1 Ochrana IDPs před přesídlením	25
3.1.2 Právo IDPs na návrat	28
3.1.3 Ochrana IDPs během přesídlení	30
3.1.4 Soudní ochrana lidských práv IDPs.....	32
3.2 Mezinárodní humanitární právo.....	35
3.2.1 Ochrana IDPs během různých typů konfliktů.....	35
3.2.2 Ochrana IDPs před přesídlením.....	38
3.2.3 Ochrana IDPs během přesídlení	39
3.2.4 Soudní ochrana práv IDPs během ozbrojených konfliktů	43
3.3 Mezinárodní trestní právo	44
3.3.1 Zákaz nuceného přesídlení.....	46
3.3.2 Kriminalizace násilného jednání vůči IDPs.....	49
3.4 Mezinárodní uprchlické právo	51
4 Řídící principy na ochranu vnitřně přesídlených osob.....	55
4.1 Struktura a obsah Řídících principů.....	55
4.2 K jednotlivým principům.....	57
4.3 Použití Řídících principů v praxi	60
5 Mezinárodní organizace a IDPs	64
5.1 Instituce OSN zabývající se problematikou IDPs.....	65
5.1.1 Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR)	65
5.1.2 Zvláštní představitel Generálního tajemníka OSN pro lidská práva vnitřně přesídlených osob	67
5.1.1 Monitorovací centrum vnitřního přesídlení (IDMC)	65
5.1.1 Úřad pro koordinaci humanitární činnosti (OCHA).....	65
5.1.1 Stálý meziresortní výbor (IASC)	70
5.2 Mezinárodní výbor Červeného kříže (ICRC)	70
5.3 Spolupráce mezi jednotlivými organizacemi.....	72
5.3.1 Koordinační přístup (tzv. Collaborative approach)	72
5.3.2 Skupinový přístup (tzv. Cluster approach)	74
Závěr.....	78
Seznam zkratk	83
Použitá literatura	95

Úvod

Nucená migrace je fenomén, který zahrnuje pohyb uprchlíků, vnitřně přesídlených osob a dalších skupin v důsledku konfliktů, přírodních katastrof či hladomoru. Nejedná se o novodobý jev. K migraci, i nucené, docházelo po celá staletí, avšak v posledních desetiletích se mezinárodní společenství začalo více angažovat v řešení problémů a zlepšení postavení migrujících. Tato diplomová práce řeší zejména problematiku situaci tzv. vnitřně přesídlených osob (anglicky *internally displaced persons*).

V posledních letech bylo kvůli ozbrojeným konfliktům, násilí či systematickému porušování lidských práv nuceno opustit své domovy kolem dvaceti až pětadvaceti milionů osob. Pokud započítáme i osoby, které uprchly ze svých domovů v důsledku přírodních katastrof a jiných událostí, zvýší se toto číslo až dvojnásobně. Na rozdíl od uprchlíků však vnitřně přesídlení nepřekročili státní hranice a tudíž jsou stále pod ochranou vlastního státu. V souvislosti se zásadami mezinárodního práva, zejména principu suverenity a zákazu vměšování se, má za tyto osoby primárně odpovědnost jejich vlastní stát. To však vede k určitému paradoxu – v praxi jsou to právě státy, kdo ve většině případů porušuje práva vnitřně přesídlených, ačkoli *de lege lata* mají těmto osobám poskytovat veškerou možnou ochranu.

Vnitřně přesídlené osoby nejsou předmětem žádné ucelené, na ně výslovně orientované úpravy. Přestože se na jejich ochranu vztahují ustanovení různých odvětví mezinárodního práva, v současné době neexistuje komplexní systém, zaměřený přímo na IDPs, tak jak to je v případě uprchlické problematiky. Na rozdíl od uprchlíků ani žádná mezinárodní organizace nemá mandát pouze na ochranu vnitřně přesídlených. Existuje řada organizací, které pomáhají těmto osobám, ale v praxi většinou nejsou schopny dostatečně vyřešit jejich problémy, a to zejména vzhledem k jejich specifickým potřebám. Ve snaze zlepšit situaci IDPs dochází k rozvoji různých mezinárodních institucí a v rámci systémů mezinárodního práva byly přijaty různé dokumenty, avšak stále vyvstává otázka, zda vzhledem k širokému rozsahu potřeb vnitřně přesídlených je mezinárodně právní úprava postavení těchto osob dostačující. Cílem této práce je nalézt odpověď na tuto otázku.

Při zkoumání problematiky vnitřně přesídlených osob je tedy nutno vzít v úvahu

různé systémy mezinárodního práva, které se na ně v praxi aplikují. Jedná se především o mezinárodní právo lidských práv, které se na vnitřně přesídlené vztahuje za všech situací vzhledem k tomu, že základní lidská práva jsou garantována všem osobám bez jakéhokoli rozlišování. Dále je nutno zohlednit mezinárodní humanitární právo, které je aplikováno v době ozbrojených konfliktů, a mezinárodní trestní právo, které postihuje osoby trestně odpovědné za porušování práv vnitřně přesídlených. Na vědomí se však musí vzít také vnitrostátní právo, jelikož za vnitřně přesídlené osoby nesou stále primární odpovědnost jejich státy.

Cílem této práce je poskytnout čtenářům stručný náhled do problematiky vnitřního přesídlení, osvětlit několik základních otázek týkajících se tohoto fenoménu a také nabídnout určitá řešení, která by zlepšila situaci postižených osob. Konkrétně se práce snaží postihnout obecné základy úpravy mezinárodně právního postavení vnitřně přesídlených osob, základy institucionální ochrany, ale také určité vymezení vůči uprchlíkům, se kterými mají IDPs analogické faktické postavení, avšak v právní rovině je mezi těmito dvěma kategoriemi značný rozdíl. Hlavním úkolem je zjistit, zda je obecná ochrana vnitřně přesídlených osob poskytována současným mezinárodním právem efektivní a zda je jejich postavení na mezinárodní úrovni dostatečně upraveno.

Komplexita problémů vnitřního přesídlení činí tento jev zajímavým a vhodným k rozsáhlému výzkumu, přesto je toto téma v českém prostředí na okraji zájmu. Autorka se o problematice vnitřního přesídlení dozvěděla více pouze v rámci semináře Teorie a praxe azylu a uprchlictví. Avšak i zde se toto téma probíralo pouze okrajově. Důvodem tohoto stavu je i to, že vnitřní přesídlení je jevem, jenž se do popředí zájmu dostal teprve v posledních letech a jehož právní úprava je v zásadě stále nejasná a roztržitá. Větší pozornost fenoménu vnitřního přesídlení prozatím nevěnuje ani česká odborná literatura. Z tohoto důvodu byla autorka nucena čerpat převážně ze zahraniční literatury a mezinárodních dokumentů, které se věnují buď přímo vnitřnímu přesídlení či se přesídleným osobám věnují částečně např. v souvislosti s uprchlickou problematikou. Hlavním zdrojem byly dokumenty OSN a odborné publikace vydané v posledních letech. Zejména se jedná o práce F. Denga, R. Cohen a C. Phuong, kteří se problematice vnitřního přesídlení věnují již dlouhá léta. Z české literatury autorka čerpala zejména z publikace Teorie a praxe azylu a uprchlictví určené ke stejnojmennému semináři.

Tato diplomová práce je rozdělena do pěti kapitol. V první se řeší, kdo je vnitřně přesídlená osoba. Existuje zvláštní kategorie těchto osob nebo by se na ně mělo nahlížet jako na ostatní část populace, která nebyla přesídlena? Vzhledem k určitým aspektům, které jsou společné pro vnitřně přesídlené a uprchlíky, je také nutno vzít v úvahu, že by se tyto dvě skupiny mohly spojit a jejich problémy by mohly být řešeny společně.

Jak se fenomén vnitřního přesídlení vyvíjel? Co způsobilo rostoucí zájem o tuto problematiku v posledních letech? Na tyto otázky lze nalézt odpověď ve druhé kapitole.

Jádrem této diplomové práce je třetí kapitola – současná mezinárodně právní úprava. Autorka zkoumá všeobecný rámec ochrany vnitřně přesídlených osob mezinárodním právem. Vnitřně přesídlení trpí především porušováním svých lidských práv. Během přesídlení jsou vystavováni násilnému jednání častěji než ostatní nepřesídlené obyvatelstvo. Mají však možnost získat stejnou ochranu jako ostatní část populace? Jejich základní práva jsou ve velké míře porušována především v průběhu ozbrojených konfliktů. Chrání je však humanitární právo dostatečně? Cílem této kapitoly je zkoumat jednotlivé záruky aplikovatelné na vnitřně přesídlené, které jsou poskytovány právem lidských práv, humanitárním právem, ale také mezinárodním trestním právem a v určité míře také uprchlickým právem.

Ačkoli v rámci hard law neexistuje závazná mezinárodní úmluva na ochranu vnitřně přesídlených, byl vytvořen alespoň důležitý nástroj soft law. Jedná se o Řídící principy na ochranu vnitřně přesídlených osob. Tento dokument není právně závazné povahy, avšak poskytuje určité vodítko těm, kdo chtějí vnitřně přesídleným pomáhat a zlepšovat jejich situaci. Řídícím principům a jejich vlivu na zlepšení situace vnitřně přesídlených je věnována čtvrtá kapitola.

Z mezinárodních institucí, které se zabývají humanitární pomocí osobám v nouzi, nelze jmenovat jedinou, která by měla výslovný mandát na ochranu IDPs. Přesto některé mezinárodní organizace tuto pomoc vnitřně přesídleným poskytují. V poslední kapitole autorka zkoumá, které z nich jim pomáhají, a jak funguje jejich spolupráce.

Závěr práce shrnuje základní poznatky, k nimž autorka během zpracování daného tématu dospěla, nabízí určitá řešení, která by pomohla zlepšit ochranu vnitřně přesídlených osob a dává podnět k dalším otázkám souvisejícím s touto problematikou.

1 Kdo je „vnitřně přesídlená osoba“?

V současnosti jsou vnitřně přesídlené osoby pravděpodobně nejpočetnější skupinou zranitelných osob na světě. Opustit své domovy byli nuceni ze stejných důvodů jako uprchlíci. Ve většině případů jsou však v horší situaci, jelikož jsou často perzekuováni či omezováni vlastní vládou. Ačkoli zájem o IDPs od 90. let minulého století roste, zůstává řada problémů souvisejících s utrpením těchto osob stále nevyřešena. Objevily se pochybnosti týkající se samotného pojmu vnitřně přesídlená osoba a vhodnosti zařazení této skupiny do zvláštní kategorie osob, která by se dostala do soustředěného zájmu a pod cílenou ochranu mezinárodního společenství. Přestože vnitřně přesídleným v posledních letech poskytuje pomoc řada mezinárodních organizací, neexistuje jediná, která by měla formální mandát a odpovědnost za ochranu této skupiny osob. A to i za situace, kdy jejich počty podle statistik převyšují počty uprchlíků zhruba dvojnásobně.

1.1 Definice vnitřně přesídlené osoby

Na počátku 90. let 20. století, kdy se problematika vnitřního přesídlování začala dostávat do mezinárodního povědomí, neexistovala žádná definice vnitřně přesídlené osoby. Ani o dvacet let později platné mezinárodní právo tento pojem právně závazně nedefinuje. Proč je tomu tak?

Ačkoli během minulých let byla situace vnitřně přesídlených osob podrobně zdokumentována a tyto osoby jsou dnes na prvním místě zájmu mezinárodních humanitárních organizací, stále dochází k debatám, zda mají být zařazeny do speciální kategorie osob pro humanitární účely, jako je tomu např. u uprchlíků, nebo ne. Na jedné straně jsou obavy, že by „*vyčlenění jedné skupiny obyvatel mohlo vést k diskriminaci vůči ostatním, k podporování nerovnoprávnosti a konfliktu.*“¹ Tím, že by se IDPs stali zvláštní kategorií, by mohlo dojít k tomu, že by začali být „*privilegováni.*“² Na stranu druhou, vnitřně přesídlené osoby mají své speciální potřeby, které je odlišují od ostatních skupin. Přesídlení ruší rodinné vazby, vede ke ztrátě společenských pout, nezaměstnanosti, nedostatku vzdělání a jiným negativním jevům. Limituje přístup

¹ UNHCR, *The State of the World's Refugees 2006: Human Displacement in the New Millennium – Credits and Disclaimers*, New York: Oxford University Press, 2006, str. 155.

² *Ibid.*, str. 155.

k potravinám, vodě a přístřeší. Tyto osoby jsou častými oběťmi fyzického násilí a sexuálních útoků. Obzvláště potřeba materiální pomoci pro přesídlené je velmi často urgentní.

Po rozsáhlých diskuzích mezi mezinárodními činiteli na různých úrovních došlo Valné shromáždění OSN k názoru, že neexistuje-li definice podle platného mezinárodního práva, je nutné mít alespoň určité vymezení, které by identifikovalo tuto skupinu a jejich specifické potřeby a podle kterého by se také formulovaly směry politik určených k ochraně vnitřně přesídlených osob. Po několikaletém úsilí se v roce 1998 podařilo týmu expertů pod vedením F. Denga, zvláštního představitele generálního tajemníka OSN pro vnitřně přesídlené osoby, vytvořit pracovní definici. Ta je zakotvena v právně nezávazném dokumentu Řídící principy pro vnitřní přesídlování³ (The Guiding Principles on Internal Displacement, dále ŘP). Tento dokument definuje vnitřně přesídlené osoby jako „*osoby nebo skupiny osob, které byly násilně či jinak nedobrovolně donuceny opustit své domovy nebo místa svého obvyklého pobytu, a to zvláště v důsledku nebo ve snaze vyhnout se důsledkům ozbrojeného konfliktu, násilí, porušování lidských práv, přírodních katastrof či katastrof způsobených lidmi, a které nepřekročily mezinárodně uznávané hranice státu*“ (odst. 2 Úvodu Řídících principů). Určitou definici vnitřně přesídlené osoby se tedy podařilo vytvořit, avšak stále se jedná pouze o vymezení používané v praxi.

Výše uvedená definice je založena na „*dvou základních prvcích*,“⁴ které charakterizují vnitřní přesídlení. První spočívá v násilném či jinak nedobrovolném charakteru přesídlení. Mezi IDPs se tudíž nebudou řadit osoby, které nebyly „*nuceny*“ opustit své domovy a které tak učinily dobrovolně. Druhým prvkem je přesídlení v rámci státních hranic. Jedná se o znak, jenž rozlišuje vnitřně přesídlené osoby od uprchlíků, kteří se podle mezinárodního práva nacházejí mimo, vně hranice své země.

Definice sama uvádí demonstrativní výčet okolností, za kterých může dojít k tomuto nedobrovolnému pohybu v rámci hranic, jako jsou ozbrojené konflikty, násilí, porušování lidských práv, přírodní katastrofy a katastrofy způsobené lidmi. Příčiny vysídlení zde záměrně nejsou uvedeny taxativně, aby se nevyloučila možnost jiných

³ OCHA, *Guiding Principles on Internal Displacement* [online]. Dostupné na www.idpguidingprinciples.org (navštíveno 10.3.2010).

⁴ Čepelka, Č., Šturma, P., Bílková, V., Fáberová, A., Skalková, M., Honusková, V., *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2006, str. 121.

situací, které by splňovaly daná základní kritéria. Tento výčet tedy není konečný. Ačkoli se jako základní příčiny vnitřního přesídlení stále, zejména v celosvětových statistikách, uvádí především pronásledování, porušování lidských práv a ozbrojené konflikty, příčinou nuceného přesídlení se vedle těchto důvodů mohou stát i jiné okolnosti, jako jsou např. přírodní katastrofy či realizace rozvojových programů.

Podle studie vypracované UNHCR klimatické změny již dnes „ohrožují životy a bezpečí mnoha lidí a prohlubují nerovnost.“⁵ Např. na Filipínách bylo jenom v roce 2009 v důsledku přírodních katastrof nuceno opustit své domovy téměř dvanáct milionů lidí.⁶ Na problematiku změn klimatu a přírodních katastrof jako jedné z příčin přesídlení se však pozornost upřela již dříve, a to zejména po tsunami v Jihovýchodní Asii a po zemětřesení v Pákistánu. Praxe ukázala, že i osoby přesídlené v důsledku takových událostí se mohou a též se stávají oběťmi násilí a perzekuce a potřebují stejnou humanitární pomoc a ochranu během přesídlení jako osoby přesídlené z jiných důvodů. Jejich situaci výstižně popsal W. Kälín⁷ při návštěvě Asie v roce 2004 a jak sám řekl: „osoby nucené opustit své domovy sdílejí mnoho obvyklých typů zranitelnosti bez ohledu na důvody jejich přesídlení.“⁸ Tito IDPs tedy také spadají pod definici vnitřně přesídlené osoby obsažené v Řídících principech. Podle odhadů je po celém světě až 25 milionů osob nucených opustit své domovy v důsledku přírodních katastrof.⁹

Chudé, indogenní obyvatelstvo je často přestěhováváno, aby mohly být realizovány velké rozvojové projekty, např. stavby přehrad, dopravní infrastruktury či kvůli projektům na využití půdy a těžby dřeva. Nejenže jsou práva těchto osob většinou ignorována, ale často jim není nabídnuta ani možnost nového bydlení či adekvátní kompenzace. Podle Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj je každý rok přesídleno

⁵ UNHCR, *Změny klimatu, přírodní katastrofy a vysídlování lidí: Perspektiva UNHCR* [online]. Dostupné na www.unhcr.cz/dokumenty/UNHCR-zmeny-klimatu.pdf (navštíveno 6.7.2010).

⁶ IDMC, *An estimated 12 million people affected by natural disasters in 2009* [online]. Dostupné na [www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/\(httpEnvelopes\)/4D72DEF161EAD3AFC125764F004C19D4?OpenDocument](http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/(httpEnvelopes)/4D72DEF161EAD3AFC125764F004C19D4?OpenDocument) (navštíveno 15.3.2010).

⁷ Walter Kälín je profesorem ústavního a mezinárodního práva na Univerzitě v Bernu, Švýcarsko. V letech 2003-2008 byl členem Rady OSN pro lidská práva a od roku 2004 zastává funkci Zvláštního představitele generálního tajemníka OSN pro lidská práva vnitřně přesídlených osob.

⁸ Mooney, E., *The Concept of Internal Displacement and the Case for Internally Displaced Persons as a Category of Concern*, *Refugee Survey Quarterly*, Vol. 24, Issue 3, str. 12.

⁹ World Savvy Monitor, *Refugees, Asylum Seekers, and IDPs* [online]. Dostupné na http://worldsavvy.org/monitor/index.php?option=com_content&view=article&id=441&itemid=847&Itemid=831 (navštíveno 19.7.2010).

přibližně 10 miliónů osob z důvodu realizace rozvojových programů.¹⁰ Také tyto okolnosti je nutno řadit mezi příčiny nuceného přesídlení, ačkoli Řídící principy výslovně rozvojové programy či developerské projekty v definici IDPs nezmiňuje. Správnost zařazení tímto způsobem přesídlených osob do kategorie IDPs však potvrzuje text ostatních článků Principů, které upravují jak přímo ochranu osob během přesídlení v rámci rozvojových programů, tak vymezují minimální standardy, které je nutno dodržovat při znovu usídlení během těchto programů. Pozitivum takového zařazení je v tom, že se pozornost konečně obrátila i na tuto skupinu vnitřně přesídlených osob, jejichž vážná situace do té doby zůstávala bez povšimnutí. I v těchto případech totiž docházelo k následkům, jako je *„bezdomovectví, zvýšená nemocnost či rozpad společenských struktur.“*¹¹

Otázkou zůstává, zda se do výše uvedené definice mohou řadit též osoby, které migrují z ekonomických důvodů. Všeobecně převládá názor, že tito migranti se za vnitřně přesídlené osoby nepovažují, pokud se rozhodli opustit svůj domov a přestěhovat se do jiné části země dobrovolně. Přestože si také zasluhují pozornost a jejich problémy nesmí být ignorovány, k začlenění do skupiny vnitřně přesídlených osob jim chybí splnění podmínky donucení či násilného přestěhování. Jak říká R. Goldman, člen týmu, jenž vypracoval Řídící principy: *„důvodem pro ohraničení této definice byla snaha řešit vážnou situaci konkrétní skupiny osob, která potřebuje odlišnou ochranu a která má zvláštní potřeby vyplývající z nuceného přesídlení; rozšířit definici by znamenalo riskovat ztrátu tohoto cíle.“*¹²

Jak z výše uvedeného vyplývá, vnitřní přesídlení má mnoho příčin, největší pozornost se však upírá na nucený pohyb zapříčiněný ozbrojenými konflikty a porušováním lidských práv.

1.2 Podobnosti a rozdíly mezi pojmy „uprchlík“ a „vnitřně přesídlená osoba“

Většina lidí si pod pojmem uprchlík představí jakoukoli osobu, která byla nucena opustit svůj domov – to, zda opustila, resp. byla nucena opustit svou zemi či ne,

¹⁰ UNHCR, *Situace uprchlíků ve světě 1997-98: Humanitární program*, New York: Oxford University Press, 1997, str. 100.

¹¹ Ibid., str. 100.

¹² Ibid., str. 13.

tj. jestli se stala uprchlíkem či vnitřně přesídlenou osobou, je pro ně irelevantní. V právní rovině je však nutno tyto dva termíny odlišovat.

Ačkoli jsou vnitřně přesídlené osoby často označovány též jako vnitřní uprchlíci (anglicky internal refugees), je problematika vnitřního přesídlení, hlavně co se týče důvodů pohybu, daleko rozsáhlejší než problematika uprchlická. Jako uprchlík je posuzována kterákoli osoba, která „*se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských nebo národnostních nebo z důvodu příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, je neschopna přijmout nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám odmítá ochranu své vlasti*“ (Úmluva o právním postavení uprchlíků a jejich ochraně, 1951,¹³ dále Úmluva o uprchlících). Uprchlík tedy podle platného mezinárodního práva představuje nechráněnou osobu, kterou vede k opuštění domovského státu odůvodněný strach z pronásledování. Na rozdíl od uprchlíků vnitřně přesídlené osoby zůstávají na území, tj. uvnitř hranic svého domovského státu.

Dalším rozdílem je vymezení důvodů pronásledování a tedy důvodů odchodu. Podle Úmluvy o uprchlících je za uprchlíka považována pouze ta osoba, která uprchla z příčin taxativně vymezených v definici. Ta už se nedá výkladem rozšiřovat. Uprchlíkem tak nebude např. osoba, která uprchla ze svého státu pouze v důsledku přírodní katastrofy. Na druhou stranu výše uvedenou definici rozšiřuje Úmluva Organizace africké jednoty týkající se charakteristických aspektů pro problémy uprchlíků v Africe z roku 1969¹⁴ (dále Africká úmluva o uprchlících) a Cartagenská deklarace o uprchlících přijatá na konferenci latinskoamerických vlád roku 1984¹⁵ - avšak pouze tak, že uprchlíkem se označují osoby, které jsou nuceny opustit svou zemi nejen z důvodu pronásledování, ale také v důsledku událostí vážně narušujících veřejný pořádek, jako jsou ozbrojené konflikty či vnitřní nepokoje. Je také důležité nezapomínat, že oproti definici uprchlíků není definice vnitřně přesídlených osob právně závazné povahy. Pouze popisuje faktickou situaci osoby, která je přesídlena ze svého domova nebo z místa svého obvyklého pobytu. Nejedná se o definici platného mezinárodního práva, na rozdíl od definice uprchlíků, která těmto osobám zaručuje určitý právní status.

¹³ Zákon č. 208/1993 Sb. o Úmluvě o právním postavení uprchlíků

¹⁴ Convention Governing the Specific Aspects of Refugees Problems in Africa, 1974 [online]. Dostupné na www.asylumlaw.org/docs/international/Africa.PDF (navštíveno 20.6.2010).

¹⁵ Cartagena Declaration on Refugees, 1984 [online]. Dostupné na www.asylumlaw.org/docs/international/CentralAmerica.PDF (navštíveno 20.6.2010).

„Existence kategorie uprchlíků v platném mezinárodním právu s sebou nese nejenom právní důsledky pro státy, ale také nárok a odpovědnost za poskytování ochrany jménem uprchlíků.“¹⁶ Přiznáním útočiště uprchlíkům se realizuje povinnost, ke které se státy zavázaly účastí na Úmluvě o uprchlících. Ochrana vnitřně přesídleným osobám však není poskytována na základě toho, že se jedná o zvláštní právní kategorii osob, ale pouze na základě toho, že se jedná o lidské bytosti a občany určitého státu, na které se vztahuje mezinárodní právo lidských práv či mezinárodní humanitární právo.

Nemalým rozdílem v pojetí těchto dvou skupin osob je, že ne všemi situacemi vnitřního přesídlení se bude zabývat mezinárodní společenství. Pokud potřeby IDPs budou efektivně vyřešeny vládou daného státu, mezinárodní společenství nemusí být zapojeno – až do doby než sama vláda požádá o pomoc. Na druhou stranu, pokud vláda státu odmítne přesídlené osoby chránit, mezinárodní aktéři by měli zasáhnout. Naproti tomu, jestliže osoba, která překročí hranice, naplní požadavky vyplývající z definice uprchlíka, stát, na jehož území se nachází a který je zároveň stranou Úmluvy o uprchlících, musí této osobě poskytnout ochranu. Tato úmluva však nemluví jenom o ochraně, ale též obsahuje obsáhlý katalog práv a výhod jednotlivce, který požívá statusu uprchlíka. Jedná se o výhody plynoucí z mezinárodního práva. V rámci tohoto systému se také rozlišují tzv. režimy zacházení, které jsou státy povinny uprchlíkům zabezpečit.

V neposlední řadě je nutno jako odlišnost uvést institucionální aspekt. Na ochranu uprchlíků byl již roku 1951 v rámci systému OSN vytvořen Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (dále UNHCR). Státy musí s Vysokým komisařem spolupracovat při výkonu jeho funkcí, k čemuž se zavázaly při podpisu Úmluvy o uprchlících. Zejména mu musí poskytovat požadované informace a statistická data. Vysoký komisař dohlíží na aplikaci ustanovení této úmluvy. UNHCR vykonává svoji činnost na základě Statutu Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky schválený rezolucí Valného shromáždění OSN č. 428 z prosince 1950¹⁷ (dále Statut UNHCR). Podle Statutu se však ochrana poskytovaná Vysokým komisařem nevztahuje na všechny uprchlé osoby, ale pouze na tzv. mandátové uprchlíky. To vyplývá z toho, že definice obsažené v Úmluvě o uprchlících, jejích Protokolech a Statutu UNHCR nejsou identické, přestože jsou velmi podobné. Ochrana těchto mandátových uprchlíků

¹⁶ Goodwin-Gill, G. S., McAdam, J., *The Refugee in International Law*, Third edition, New York: Oxford University Press, 2007.

¹⁷ Statut UNHCR [online]. Dostupné na www.unhcr.cz/zakladni/?cid=36 (navštíveno 3.3.2010).

nezávisí na „uznání uprchlíka ze strany smluvního státu Úmluvy. Jedna a táž osoba může být tudíž jak mandátovým uprchlíkem, tak uprchlíkem podle Úmluvy nebo Protokolu.“¹⁸

To však nic nemění na tom, že uprchlíkům je zajištěna ochrana prostřednictvím mezinárodního úřadu, kdežto vnitřně přesídleným osobám taková možnost dána není, resp. není vytvořena žádná instituce, která by výlučně poskytovala ochranu vnitřně přesídleným osobám, ačkoli je jich početně daleko více než uprchlíků.¹⁹ Jelikož však definice IDPs není právně závazné povahy, mohou mezinárodní organizace přizpůsobit koncept pojmu IDPs svému mandátu a institucionálním možnostem a na základě tohoto přístupu chránit vnitřně přesídlené. Proto např. Mezinárodní výbor Červeného kříže poskytuje pomoc též přesídleným osobám během ozbrojeném konfliktu v rámci svého mandátu na poskytování humanitární pomoci civilistům v ozbrojených konfliktech. Otázkou a problémem zůstává, zda je takto poskytovaná pomoc vnitřně přesídleným osobám dostatečná.

1.3 Je možná existence společné definice?

Vnitřně přesídlené osoby se často nacházejí v podobné materiální situaci jako uprchlíci, z politických, historických a právních důvodů se však nezahrnují do definice uprchlíků v Úmluvě o uprchlících. Měly by se začlenit do této definice či ne, resp. mají IDPs požívat stejnou právní ochranu a stejná práva jako uprchlíci?

Někteří autoři²⁰ zabývající se problematikou přesídlení argumentují, že v současné době by mělo dojít ke sjednocení definic uprchlíků a vnitřně přesídlených osob, resp. by měla vzniknout jediná definice, která by zahrnovala jak uprchlíky, tak vnitřně přesídlené osoby. Podle tohoto názoru po konci studené války už není nutné trvat na principu překročení hranice jako základního elementu definice uprchlíků. Vyzdvihování tohoto prvku bylo dáno politickou situací a rozdělením světa železnou oponou na dvě části. V současné době je nutno dát prostor mezinárodnímu společenství - mezinárodním organizacím, nevládním organizacím a státům - a svěřit jim legální pravomoc řešit problémy IDPs.

¹⁸ Čepelka, Č., Šturma, P., Bílková, V., Fáberová, A., Skalková, M., Honusková, V., op. cit., str. 40.

¹⁹ K zapojení UNHCR do ochrany IDPs více v dalších kapitolách.

²⁰ Např. Lee, Luke T.

Důvod pro vytvoření jedné definice je spatřován také v narůstajících potížích v praxi, kdy často není možno určit, zda osoba opravdu překročila hranice nebo ne. Je tak obtížné rozlišit mezi uprchlíkem, vnitřně přesídlenou osobou a tzv. navrátilcem, což je důležité pro posouzení systému ochrany a pomoci, na kterou mají dané osoby nárok, resp. která jim může být poskytnuta na základě jejich právního statusu. Potíže při určení, do které skupiny postižená osoba patří, také úzce souvisí s diplomatickým uznáním daného státu a jeho hranic mezinárodním společenstvím. Další argument podporující zavedení jednotného vymezení je postaven na principu rovnosti a nediskriminace. Lee věří, že *„toto umělé dělení mezi uprchlíky a IDPs vytváří nespravedlivý rozdíl ve standardech lidskoprávní ochrany mezi těmito dvěma skupinami.“*²¹

Podle názoru autorky se však nelze přiklonit a zcela souhlasit s těmito úvahami, přestože je postavení uprchlíků a vnitřně přesídlených osob velmi podobné a zajisté by obě skupiny zasluhovaly stejný přístup a stejný systém pomoci. V této souvislosti je nutno vzít v potaz zvláštní potřeby IDPs, jejich problémy odlišného charakteru a také situaci, ve které se objektivně tyto osoby nacházejí, neboť v zásadě je *„ochrana v uprchlickém režimu ochranou náhradní – stát poskytující ochranu utlačovaným cizincům supluje jejich domácí stát. U vnitřně přesídlených osob se jedná o doplňkovou ochranu, kdy mezinárodní společenství nemůže kompletně nahradit stát původu.“*²² Pokud by se pomoc těmto osobám sjednotila mohlo by dojít k tomu, že ochrana ani jedné skupiny by nebyla efektivní a nedosáhla by určeného cíle. Státy by též neměly řešit problémy IDPs tím, že sjednotí definice, protože chránit svou populaci je stále jejich primární povinností. Možností zásahu mezinárodního společenství do této sféry by mohlo dojít k porušení národní suverenity státu, jakožto základního principu mezinárodního právního systému. Problémy spojované s vnitřně přesídlenými osobami jsou trvale součástí vnitřních záležitostí státu. Je jeho odpovědností vyrovnat se s těmito problémy. Naproti tomu uprchlíci jsou situováni v dosahu mezinárodního společenství, které jim proto na základě tohoto přístupu pomáhá. Z těchto důvodů nemůže být těmto dvou skupinám dán stejný právní status.

²¹ Lee, Luke T., *Internally Displaced Persons and Refugees: Toward a Legal Synthesis?*, Journal of Refugee Studies, Vol. 9, Issue 1, 1996, str. 34.

²² Phuong, C., *The International Protection of Internally Displaced Persons*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004, str. 25.

Ochrana uprchlíků by však neměla být upřednostňována před ochranou podstatně větší skupiny osob, které jsou dotčeny válkou, přírodními katastrofami a jinými vážnými situacemi, a kteří z mnoha důvodů neměly šanci překročit mezinárodní hranice. Je proto na mezinárodním společenství, aby hledalo dvojí systém ochrany uprchlíků a IDPs v souladu s uprchlickým právem a jinými odvětvími mezinárodního práva takovým způsobem, aby nedocházelo k „zeslabení ochrany žádné skupiny.“²³

²³ Zaat, K., *The Protection of Internally Displaced Persons in the Sudan: Applying International Law at the Field Level* [online]. Dostupné na www.jha.ac/articles/a195.pdf (navštíveno 28.3.2010).

2 Mezinárodní vývoj fenoménu IDPs

Vnitřní přesídlení se stalo jedním z velkých problémů dnešního světa. Závažnost se ukazuje jak na rozsahu, tak na intenzitě této situace. Obzvláště je to zřejmé z počtu vnitřně přesídlených osob a ze skutečnosti, že prakticky žádná oblast světa „*této epidemie není ušetřena*.“²⁴ Tragédie vnitřního přesídlení spočívá nejen ve fyzickém, psychickém a sociálním nebezpečí, násilí a ponížení, ale také v dalších negativních jevech. Jak je však možné, že tento problém dosáhl takovéto šíře? A jaké události předcházely tomuto výsledku?

2.1 Přesídlení v minulosti

Přestože nucená migrace není zcela novým jevem, mezinárodní společenství teprve v nedávné době začalo vytvářet významné strategie, aby tuto problematiku mohlo uspokojivým způsobem řešit. K rozvoji přesídlování dochází od počátku 20. století, což bylo dáno zejména geopolitickou situací, v rámci které docházelo k formování moderních národních států, vytváření nových hranic a přesunům obyvatelstva na základě příslušnosti k určité národnosti či národnosti, popř. náboženské menšině. Ruská revoluce v roce 1917 donutila přibližně 1.5 milionů Rusů utéci před komunistickým režimem a pronásledováním. Mezi roky 1915-23 byl přesídlen zhruba jeden milion Arménů z území dnešního Turecka. K těmto nechtěným a nuceným masovým přesunům došlo sice na základě legislativního aktu, jímž bylo odnímáno státní občanství, skutečnou příčinou transferů však byly pouze politické důvody. Společnost národů na to reagovala přípravou několika smluv, podle kterých se měla poskytnout „*náhradní ochrana uprchlíkům, kteří se nikoliv vlastní vinou ocitli bez adekvátní ochrany vyplývající z institutu státního občanství*.“²⁵ K vlnám přesunů či útěků značného množství obyvatelstva však dochází i později. Po vzniku Čínské lidové republiky roku 1949 prchá dva miliony Číňanů na Taiwan a do Hong Kongu. K přesunům také dochází na území dnešního Pákistánu a Indie. Posílení mezinárodně právní ochrany lidských práv v době okolo 2. světové války a dramatické přesunutí více

²⁴ Cohen, R., Deng, F. M.: *Masses in Flight – The Global Crisis of Internal Displacement*, Washington D.C.: The Brookings Institution, 1998, str. xix.

²⁵ Čepelka, Č., Šturma, P., Bílková, V., Fáberová, A., Skalková, M., Honusková, V., op. cit., str. 20.

jak 50 milionů Evropanů po 2. světové válce přimělo právě vytvořenou Organizaci spojených národů, aby zpracovala text na pomoc těmto osobám. Tak roku 1951 vznikla Úmluva o právním postavení uprchlíků a později, roku 1967, Protokol modifikující tuto Úmluvu. Od té doby více jak 145 států přistoupilo a ratifikovalo alespoň jeden z těchto dvou instrumentů, na jejichž základě jsou státy povinny poskytnout ochranu osobám, které naplní definici uprchlíka. Rostoucí humanitární problémy, ale také praktický, politický, ekonomický a strategický zájem tady zvýšily nutnost vytvořit speciální systém mezinárodní ochrany a pomoci poskytované uprchlíkům. Na jejich ochranu vznikla komplexní síť zákonů, institucí a dohod.

Osoby, které byly nuceny uprchnout ze svých domovů ze stejných důvodů jako uprchlíci, avšak zůstaly pod jurisdikcí své země, byly vyloučeny z této mezinárodní ochrany. Předpokládalo se, že je ochrání jejich vlastní vlády. Ty však ve většině případů nedokázaly svým občanům pomoc a ochranu poskytnout, popř. jim takovou asistenci záměrně odepíraly a úmyslně nechávaly své obyvatele hladovět či být objektem útoku. I přes svou nečinnost však nedovolily, aby těmto osobám bylo pomůženo zvenčí. Vlády se odvolávaly na svou suverenitu a trvaly na dodržení zásady nezasahování do vnitřních záležitostí státu. Jakékoli vměšování bylo považováno za porušení suverenity, územní svrchovanosti a zákazu intervence. Tímto způsobem bylo mezinárodní společenství zcela vyloučeno z možnosti pomoci vnitřně přesídleným osobám. Co však změnilo tuto situaci?

2.2 Růst zájmu o vnitřně přesídlené osoby

Právní ochrana uprchlíků prošla již delším vývojem, avšak problematika IDPs se dostala do pozornosti mezinárodního společenství teprve po konci studené války, na počátku 90. let minulého století. To, co se zpočátku zdálo být zanedbatelnou, okrajovou záležitostí, se během následujících několika let stalo jedním z předních problémů zaměstnávajících největší mezinárodní humanitární organizace. IDPs jsou nuceně přesídlováni z politických či etnických důvodů, mohou se nacházet uprostřed ozbrojeného konfliktu či jsou nuceni snášet fyzické násilí a sexuální útoky. To se podepisuje na jejich fyzickém, ale hlavně psychickém stavu. Důvody stále většího zájmu o vnitřně přesídlené jsou několikeré. Zejména se jedná o nárůst počtu IDPs oproti období studené války a tím odklonu zájmu států od problematiky uprchlické. Dále je

nutno zmínit změnu postoje států a mezinárodního společenství k otázce suverenity a lidským právům. Vliv má také rostoucí role a význam nestátních aktérů na tomto poli a uvědomění si zvláštních potřeb a velké zranitelnosti vnitřně přesídlených osob. Jedná se o faktory právní, politické, ale i faktické, které se vzájemně ovlivňují a jsou úzce propojeny.

2.2.1 Zvýšení počtu IDPs

Ke konci studené války se pozornost a zájem mezinárodního společenství konečně začal také obracet na skupinu vnitřně přesídlených osob. Podle první relevantní statistiky z roku 1982 bylo na světě zhruba 1.2 milionu IDPs. O 15 let později bylo toto číslo téměř dvacetinásobné. Statistiky uváděly počet IDPs na 20 – 25 milionů.²⁶ Na rozdíl od uprchlíků, jejichž počet během tohoto období zůstával konstantní, resp. i lehce klesal. V současné době se uvádí, že přesídlených osob je cca 26 milionů ve zhruba 52 zemích světa. Počet IDPs je ovšem podle odhadů daleko vyšší, jelikož dostupné statistiky většinou zahrnují pouze skupiny osob přesídlených z důvodů ozbrojených konfliktů a porušování lidských práv. Pokud zahrneme i skupiny přesídlené kvůli přírodním katastrofám či jednotlivým rozvojovým projektům, vyšplhá počet IDPs až k 50 milionům. Tento vývoj je dán jednak tím, že po ukončení studené války převážily vnitrostátní konflikty nad mezistátními. Jen v roce 1993 a 1994 vnitřní konflikty donutily odhadem 10.000 osob za den, aby opustily své domovy a staly se tak „*vyhnanci ve své vlastní zemi*“.²⁷ A jednak tím, že se jednotlivé státy začaly bránit přílivu velkého počtu uprchlíků, jelikož odpadly politické a strategické výhody, které jim přinášelo jejich přijímání v období studené války. Kvůli snížení počtu osob prchajících z vlastních zemí se ochrana a asistence začala přesouvat k osobám přesídleným uvnitř hranic států také „*jako prostředek jak odradit osoby před hledáním azylu v zahraničí*“.²⁸

2.2.2 Jiné pojetí suverenity státu a lidská práva

Během studené války byla suverenity státu a její nedotknutelnost považována v mezinárodním právu a mezinárodních vztazích téměř za nejvyšší hodnotu. Tento

²⁶ IDMC. *Guiding Principles on Internal Displacement – Rationale and Genesis* [online]. Dostupné na www.internal-displacement.org/guidingprinciples (navštíveno 8.3.2010).

²⁷ Cohen, R., Deng, F. M., op.cit., str. 4.

²⁸ Ibid., str. 3.

koncept se však od 90. let minulého století začíná pomalu měnit a pojetí suverenity, coby nezávislosti státu na jakékoli jiné vnější či vnitřní moci, resp. pojetí suverenity coby kategorie nevměšování se do vnitřních věcí státu, se zužuje. Stále častěji je přijímána myšlenka, že události odehrávající se na státním území mohou být předmětem zájmu mezinárodního společenství. I když primární odpovědnost za občany a poskytování ochrany, dobrých životních podmínek a svobody musí stále náležet státu, je dnes široce rozšířen názor, že pokud daný stát těmto povinnostem nedostojí a neposkytne pomoc a ochranu občanům, kteří je potřebují, popř. jim zabraňuje v tom, aby se k příslušné pomoci dostali, mohou se tyto osoby obrátit na mezinárodní společenství a to by mělo jednat. Souběžně s tím dochází k posílení významu lidských práv a důrazu na ochranu jednotlivce a jeho práv.

2.2.3 Nestátní aktéři

Mezinárodní nevládní organizace (dále NGOs) jsou stejně jako povstalecká hnutí aktivními účastníky a subjekty mezinárodního systému. NGOs mají důležitou roli ve snaze řešit problémy IDPs, i přesto, že jim některé státy brání se k těmto osobám dostat přímo v poli.²⁹ Pomáhají vnitřně přesídleným získat dostatečnou právní pomoc, pokud jsou jejich práva během přesídlení porušována. Do detailu dokumentují situaci na postiženém území. Výhodou je nezávislost na státní moci. Poskytují pomoc při shánění dostatečného obydlí a práce. Jejich role, ať už se jedná o lokální a národní či mezinárodní NGOs, je v některých zemích „klíčová“.³⁰

Povstalecká hnutí mají také velký vliv na situaci IDPs především během ozbrojených konfliktů. Během nich dochází k bojům o zdroje, území a jeho kontrolu. Jedním z hlavních cílů se stávají civilisté buď proto, že jsou spojováni s nepřátelskou stranou nebo pouze proto, že obývají území, o které se bojuje. Např. v Kolumbii bylo v důsledku vzájemných bojů mezi povstaleckými skupinami nuceno uprchnout ze svých domovů statisíce civilistů.³¹

²⁹ Jedním z úspěšných řešení byla tzv. Operace Lifeline v Súdánu, kde OSN v rámci diplomatických jednání přimělo súdánskou vládu a povstalecká hnutí, aby akceptovaly pomoc poskytovanou IDPs.

³⁰ IDMC. *NGOs Play a Key Role in Protecting IDPs in the North Caucasus*, 2009 [online]. Dostupné na www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/%28httpEnvelopes%29/C70A3D0253A4E61E802570B8005AAE4C?OpenDocument (navštíveno 11.7.2010).

³¹ IDMC. *Colombia: New Displacement Continues, Response Still Ineffective* [online]. Dostupné na www.internal-displacement.org/countries/colombia (navštíveno 20.3.2010).

Telekomunikační revoluce a masivní rozšíření internetu taktéž pomohlo zvýšit zájem o IDPs. Nátlak médií a mezinárodního společenství způsobil, že se státy přestaly schovávat za koncept suverenity a v určité míře dovolily, aby přesídleným osobám byla poskytnuta alespoň minimální pomoc a asistence ze strany mezinárodních institucí. K působení tzv. CNN efektu dochází i v současnosti. Jakmile médií proběhnou zprávy o velkém počtu lidí prchajících ze svých domovů, upře se celosvětová pozornost na daný problém a mezinárodní humanitární organizace jsou tak schopny získat potřebné prostředky na pomoc IDPs.

2.2.4 Specifické potřeby

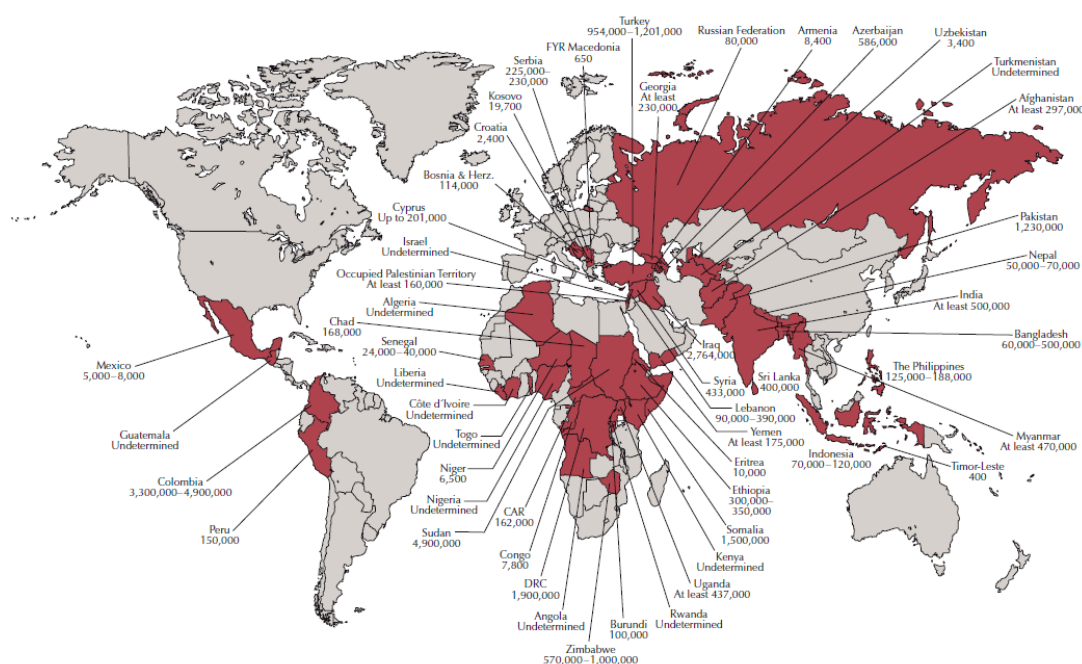
Již diskuze o tom, zda mají být vnitřně přesídlené osoby zvláštní kategorií zájmu, obrátily pozornost na specifické problémy a potřeby IDPs. Jak říká C. Phuong: „*Aby se mohlo určit, jakým způsobem má právo reagovat na potřeby vnitřně přesídlených, musí se nejdříve tyto specifické potřeby identifikovat.*“³² IDPs jsou zvlášť zranitelné osoby, což je důsledek toho, že byly nuceni opustit své domovy. Obzvlášť trpí tím, že v zásadě nemají možnost získat řádné bydlení či alespoň nouzové přístřeší. Ačkoli např. OSN poskytuje uprchlíkům přístřešky, popř. různé stany, tato pomoc se vnitřně přesídleným osobám nedostává. Tento nedostatek je dán jednak tím, že neexistuje žádná organizace OSN se speciálním mandátem, ani jiná organizace či instituce, která by tyto přístřešky přesídleným zajišťovala, a jednak i tím, že vysoký počet IDPs se vůbec v přestěhovaleckých táborech nenachází a snaží se najít útočiště všude, kde mohou, včetně míst jako jsou opuštěné budovy, továrny a též skládky. Dalším urgentním problémem, se kterým se IDPs potýkají, je nedostatek jídla. Přesídlené osoby mají jen málo možností přístupu k zajištění si výdělku či přímo k půdě a tím k samostatné obživě, proto jsou daleko závislejšími na humanitární pomoc než okolní obyvatelstvo. S nedostatkem obživy souvisí jedno z dalších rizik postihující IDPs, jakým jsou různé nemoci a zdravotní problémy. Míra úmrtnosti mezi IDPs je podle statistik několikanásobně vyšší než v ostatní populaci. Také možné riziko nákazy pohlavními chorobami je u těchto osob v průměru vyšší. V neposlední řadě je nutno zmínit problémy se základními osobními dokumenty, které se ztratí či jsou zabaveny během útěku, popř. mohou být zničeny přírodní katastrofou.

³² Phuong, C., op. cit., str. 40.

2.3 Současná situace vnitřního přesídlení ve světě

V dnešní době počet IDPs dosáhl 26 milionů zhruba v 52 státech světa, což činí z vnitřního přesídlení světový fenomén. Většina z vnitřně přesídlených se nachází v Africe. Tři z pěti největších populací IDPs se nachází právě na tomto kontinentu. Jedná se o Súdán se skoro 5 miliony IDPs, dále Demokratickou republiku Kongo s 1.9 miliony IDPs a Somálsko s 1.5 miliony vnitřně přesídlených. Druhá největší populace IDPs se nachází v Kolumbii. Vnitřní přesídlení je zde důsledkem několikaletého vnitřního ozbrojeného konfliktu kombinovaného s násilím souvisejícím s organizovaným zločinem. Vnitřní přesídlení však existuje po celém světě. I v Evropě se nachází zhruba 0.5 milionu přesídlených, zejména jde o osoby na Balkáně a v bývalých sovětských republikách, kteří byli nuceni uprchnout ze svých domovů v důsledku násilí v těchto státech.³³

Vnitřně přesídlené osoby ve světě – prosinec 2009³⁴

³³ Více k situaci IDPs v jednotlivých státech srov. IDMC. *Internal Displacement - Global Overview of Trends and Developments in 2009* [online]. Dostupné na www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?page=search&docid=4bf150a22&skip=0&query=displaced (navštíveno 12.7.2010).

³⁴ Ibid.

3 Současná mezinárodně právní úprava

Jak již bylo řečeno výše, vnitřně přesídlené osoby mají své specifické potřeby. Mezi ně patří jak potřeba rovnosti, rovného zacházení a osobní svobody, tak potřeba volného pohybu, osobní identifikace a další. Ochrana IDPs vyžaduje právní úpravu v různých situacích, ve kterých mohou být tyto potřeby porušeny. Ačkoli definice vnitřně přesídlené osoby není výslovně zmíněna v žádném mezinárodně právním dokumentu a pro ochranu práv těchto osob nejsou vytvořeny specifické mezinárodně právní instrumenty, neznamená to, že „*vnitřně přesídlené osoby nepožívají žádnou ochranu poskytovanou existujícím mezinárodním právem.*“³⁵ Na IDPs se zpravidla vztahuje mezinárodní právo lidských práv v situacích, kdy jsou ohrožena a dotčena jejich lidská práva a základní svobody. Situace ozbrojených konfliktů, v nichž dochází k zásadním zásahům do práv přesídlených, jsou regulována mezinárodním humanitárním právem. Nerespektováním a porušováním těchto práv se zabývá mezinárodní trestní právo a v neposlední řadě se na vnitřně přesídlené v určitém rozsahu vztahují také pravidla uprchlického práva.

3.1 Lidská práva

Systém lidských práv je relativně novou oblastí práva. Považují se za práva, která jsou odvozena přímo z důstojnosti lidské osoby a jako taková se soustřeďují na jedince, chrání ho a podporují možnosti jeho rozvoje.

K velkému vývoji a snaze mezinárodně upravit oblast lidských práv dochází po 2. světové válce jako reakce na činy nacistů. Roku 1948 byla na půdě OSN přijata Všeobecná deklarace lidských práv (dále VDLP) jako nástroj k uznání těchto práv. Deklarace si klade za společný cíl, aby jednotlivé státy zajistily lidským právům uvedeným v tomto textu „*postupnými vnitrostátními i mezinárodními opatřeními jejich všeobecné a účinné uznávání a zachovávání jak mezi lidem členských států samých, tak i mezi lidem území, jež jsou pod jejich pravomocí.*“³⁶ VDLP nebyla původně myšlena jako závazná, avšak na jejím základě vzniklo množství právně závazných úmluv, mj. roku 1966 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále MPOPP) a téhož

³⁵ Phuong, C., op.cit., str. 39.

³⁶ Všeobecná deklarace lidských práv [online]. Dostupné na www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf (navštíveno 21.3.2010).

roku Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (dále MPHSKP). Tyto dokumenty jsou v dnešní době považovány za základní nástroje mezinárodní ochrany lidských práv spolu s Evropskou úmluvou o ochraně základních práv a svobod z roku 1950 (dále EÚLP), Americkou úmluvou o lidských právech z roku 1969 (dále AÚLP), Africkou chartou lidských práv a práv národů z roku 1981 (dále AChLP) a dalšími. Ačkoli jsou lidskoprávní smlouvy závazné pouze pro státy, a proto také pouze jednotlivé státy jsou odpovědné za porušování lidských práv, s rozvojem pozitivních závazků musí státy zajistit, aby jednotlivci neporušovali lidská práva jiných osob, tj. i práva vnitřně přesídlených, což znamená, že *„jedinci jsou nepřímou vazbou lidskoprávními závazky.“*³⁷

Vnitřně přesídlené osoby, tak jako každý jednotlivec, jsou poživateli lidských práv specifikovaných ve výše zmíněných úmluvách. Podle Komise OSN pro lidská práva jsou *„IDPs oprávněni požívat za stejných podmínek stejná práva a svobody podle národního i mezinárodního práva jako zbytek populace.“*³⁸ To, že jsou tyto osoby vnitřně přesídlené, neznámá, že jim mohou být odňata lidská práva, na která má tato skupina populace nárok. IDPs, na rozdíl od osob, jež nebyly přesídleny, by navíc mohli a měli vyžadovat specifitější způsob ochrany svých lidských práv, jelikož jsou v důsledku přesídlení a nuceného opuštění svých domovů zranitelnější vůči porušování svých práv. Z toho vyplývá, že stát by nejenom měl zacházet s IDPs jako se zbytkem populace, ale měl by také této zranitelné skupině *„poskytovat mimořádnou ochranu.“*³⁹

Právo lidských práv se vztahuje na IDPs, jelikož *„se vztahuje na všechny lidské osoby bez rozdílu.“*⁴⁰ Přesto se v rámci mezinárodního práva vyskytují určité mezery, které se týkají IDPs a jejich jednotlivých oprávnění. Ačkoli je mnoho práv a svobod v rámci lidskoprávního systému výslovně vymezeno, *„zvláštnosti, které vyplývají ze zkušenosti vnitřně přesídlených, nejsou výslovně řešeny,“*⁴¹ tj. ve většině případů existuje všeobecné pravidlo, ale na jeho základě není formulováno žádné konkrétní právo týkající se a chránící přímo přesídlené osoby. Proto je *„často nejasné, jak se může*

³⁷ Phuong, C., op. cit., str. 50.

³⁸ UN Doc. E/CN.4/1996/52/Add.2, *Internally Displaced Persons: Compilation and Analysis of Legal Norms*, 5 December 1995 [online]. Dostupné na www.unhcr.ch/Huridocda/Huridocda.nsf/0/75550ee91a4fb1ff802566cc005c2c63?Opendocument (navštíveno 4.7.2010).

³⁹ Phuong, C., op.cit., str. 44.

⁴⁰ Ibid., str. 42

⁴¹ Cohen, R., Deng, F.M., op.cit., str. 123.

*všeobecná norma uplatnit na jejich specifickou situaci.*⁴² Tato „*bílá místa*,“⁴³ která potřebují být vyjasněna, zahrnují zejména ochranu svobody pohybu a s tím související ochranu před přesídlením, ochranu práva na osobní svobodu a ochranu před sexuálně motivovaným násilím.

K zabezpečení ochrany lidských práv vnitřně přesídlených osob je také nutná existence efektivních donucovacích instrumentů především na mezinárodní úrovni. Systém mezinárodního práva lidských práv vytváří různé kontrolní mechanismy. V současnosti existují zvláštní instituce, převážně soudní povahy, které jsou oprávněny rozhodnout, zda určitý stát dodržuje lidská práva či nikoli. Pokud stát přijal úmluvu o lidských právech, na základě které tato instituce funguje, přijal také povinnost podniknout kroky nezbytné k zajištění toho, aby byla vnitrostátní právní úprava ochrany lidských práv všech osob uvedena do souladu s pravidly a požadavky této úmluvy. To činí z jednání států v rámci vlastních hranic a jurisdikce, zejména z porušování lidských práv IDPs, předmět mezinárodního práva a předmět zájmu mezinárodního společenství. Avšak státům stále zůstává primární role při uznání a vynucování dodržování těchto základních práv. Vláda státu, který je stranou lidskoprávní úmluvy, by tudíž měla být odpovědná za dodržování lidských práv vnitřně přesídlených osob garantovaných těmito instrumenty. Pokud tuto primární povinnost poruší, může být postihnuta ze strany zvláštních institucí, které jsou na základě některé z úmluv oprávněny rozhodnout, zda ze strany státu došlo k porušení práva. Například Evropský soud pro lidská práva může prohlásit, zda určitý stát svým jednáním vůči IDPs porušil EÚLP. Stát pak musí dosáhnout nápravy. Na evropské úrovni však k řízení ohledně ochrany základních práv vnitřně přesídlených osob nedochází příliš často. Tato judikatura se začíná rozvíjet zejména na americkém kontinentu v rámci rozhodování Meziamerického soudu pro lidská práva⁴⁴ (dále IACHR).

3.1.1 Ochrana IDPs před přesídlením

Současná právní úprava lidských práv neposkytuje vnitřně přesídleným explicitní ochranu proti nucenému přesídlení. V následující budou rozebrána ustanovení o jednotlivých lidských právech, ze kterých se dovozuje právo vnitřně přesídlených

⁴² Phuong, C., op. cit., str. 50.

⁴³ UN Doc. E/CN.4/1996/52/Add.2, op.cit., odst. 414.

⁴⁴ Blíže k rozhodování tohoto soudu v oddíle Soudní ochrana lidských práv IDPs.

osob na ochranu proti tomuto jednání.

V demokratických zemích a v době míru k nucenému přesídlení a přesunu obyvatelstva ve velkém měřítku dochází jen výjimečně, zpravidla z důvodů přírodních katastrof, kdy je obyvatelstvo nutno přemístit v rámci stabilizace situace. Negativní jevy spojené s přesídlením jsou v praxi důsledkem zejména ozbrojených konfliktů, zhroucení demokracie a demokratických institucí, popř. jsou důsledkem oficiální politiky v nedemokratických režimech. Vláda, která přehlíží či je dokonce zodpovědná za přesídlení svých vlastních občanů bez legitimních důvodů, tímto jednáním obecně porušuje své závazky z mezinárodního práva. Státy mají povinnost dodržovat a také zajišťovat adekvátní dodržování lidských práv vůči všem svým občanům. Již Charta OSN deklaruje „*podporu a úctu k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu*“⁴⁵ (čl. 1 odst. 3 Charty OSN). Vláda státu by tedy neměla nutit vlastní obyvatele k nedobrovolné změně místa bydliště.

Právo na to nebýt nedobrovolně přesídlen se v současné době dovozuje z práva na svobodu pohybu a pobytu. Podle čl. 13 VDLP „*má každý právo svobodně se pohybovat a svobodně si volit své bydliště uvnitř určitého státu.*“⁴⁶ Také v čl. 12 MPOPP⁴⁷ se uvádí, že „*každý, kdo se právoplatně nachází na území určitého státu, má na tomto území právo svobody pohybu a právo zvolit si místo pobytu.*“⁴⁸ Tento přístup byl potvrzen Komisí OSN pro lidská práva, která uvedla, že právo svobodně si zvolit své bydliště „*zahrnuje ochranu před všemi formami nuceného přesídlení.*“⁴⁹

Ačkoli jsou lidská práva všeobecná, tj. jsou plně aplikovatelná na všechny osoby (jednotlivce i skupiny osob) nejen v době míru, ale též v období a situacích napětí a katastrof, mohou být za určitých podmínek z přesně stanovených důvodů omezena. To se týká i práva na svobodu pohybu a pobytu. Nikdo, tedy ani IDPs by však tímto zásahem neměl být dotčen. V praxi je však stav odlišný. Právo vnitřně přesídlených osob na svobodu pohybu a pobytu je omezováno, zákonné garance omezení jsou

⁴⁵ Charta OSN [online]. Dostupné na www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf (navštíveno 2.4.2010).

⁴⁶ Článek 13 odst. 1 VDLP.

⁴⁷ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech [online]. Dostupné na www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf (navštíveno 2.4.2010).

⁴⁸ Článek 12 odst. 1 MPOPP.

⁴⁹ UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.9, General Comment 27, 2 November 1999 [online]. Dostupné na www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/%28Symbol%29/6c76e1b8ee1710e380256824005a10a9 (navštíveno 5.7.2010).

porušovány a sami IDPs zpravidla těmto zásahům nejsou schopni čelit, resp. jim jejich vlády v těchto situacích nezprostředkují dostatečnou pomoc.

Doložky obsažené v lidskoprávních úmluvách umožňují vládám jednotlivých států, aby výkon základních práv zákonně omezily v situacích, jako jsou ozbrojené konflikty či přírodní katastrofy, z důvodu zaručení ochrany veřejné bezpečnosti a veřejného zdraví, ochrany veřejného pořádku (*ordre public*) a lidských práv a základních svobod ostatních osob. Je nutno zdůraznit, že tato omezení práv jsou povolena pouze, pokud jsou učiněna zákonně stanoveným způsobem, jsou odůvodněna veřejným zájmem v demokratické společnosti a pokud jsou přiměřená. Např. Protokol č. 4 k EÚLP⁵⁰ v čl. 2 odst. 3 a odst. 4 uvádí, že „*žádná omezení nemohou být uvalena na výkon těchto práv kromě těch, která stanoví zákon a jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, udržení veřejného pořádku, předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných; práva mohou v určitých oblastech podléhat omezením stanoveným podle zákona a odůvodněným veřejným zájmem v demokratické společnosti.*“ Avšak i tato dovolená omezení „*nesmí být využívána k jinému účelu než k tomu, ke kterému byla určena.*“⁵¹ AÚLP udává jako další důvod možnosti omezení také „*veřejný zájem*“.⁵² Tímto způsobem může být dočasně omezeno i výše uvedené právo IDPs na svobodu pohybu.⁵³

Kromě možnosti omezení práv je v úmluvách o lidských právech také ve výjimečných případech povoleno suspendovat výkon některých práv. Zde jsou však podmínky ještě striktnější. Důvody, pro které je možné pozastavit základní lidská práva, tedy i lidská práva IDPs, jsou taxativně uvedeny a jsou omezeny na mimořádné situace, jako jsou např. válečné konflikty či jiné stavy nouze, které mají takovou intenzitu, že ohrožují život národa. Stát suspenduje práva pouze v rozsahu, který je absolutně a nezbytně nutný, a za okolností, které odůvodní. Pozastavení práv musí být v souladu

⁵⁰ Evropská úmluva o ochraně základních lidských práv a svobod [online]. Dostupné na www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/82E3CE7F-5D3D-46EB-8C13-4F3262F9E20B/0/CzechTch%C3%A8que.pdf (navštíveno 4.7.2010).

⁵¹ Čl. 18 EÚLP.

⁵² Čl. 22 odst. 4 AÚLP [online]. Dostupné na www.hrcr.org/docs/American_Convention/oashr5.html (navštíveno 4.7.2010).

⁵³ Přímo MPOPP tuto možnost výslovně zmiňuje. Podle čl. 12 odst. 3 tato práva (tj. právo na svobodu pohybu a pobytu) „*nepodléhají žádným omezením kromě těch, která stanoví zákon a která jsou nutná pro ochranu [...] a která jsou v souladu s ostatními právy uznanými v tomto Paktu.*“

s mezinárodním právem a nesmí být diskriminační, tj. suspendování všech práv musí být pro všechny IDPs stejné, resp. nesmí se týkat pouze jich. Další podmínkou je, že se nesmí jednat o trvalý stav. Po skončení krizové situace se tudíž musí lidská práva vnitřně přesídlených a jejich ochrana znovu začít prosazovat. Čl. 15 EÚLP tak říká, že „v případě války nebo jiného veřejného ohrožení státní existence může smluvní strana přijmout opatření směřující k odstoupení od závazků stanovených v této Úmluvě v rozsahu přísně vyžadovaném naléhavostí situace, pokud tato opatření nebudou neslučitelná s ostatními závazky podle mezinárodního práva.“

Ustanovení o svobodě pohybu a o právu zvolit si místo pobytu tedy v zásadě zakazují nezákonné nucené přesídlení, resp. povolují přesídlení pouze ze zákonem vymezených důvodů. Tudíž právo na to nebýt nuceně přesídlen v mezinárodním právu existuje, avšak jeho konkrétní obsah a limity pro IDPs zůstávají nejasné. Kromě čl. 16 odst. 1 Úmluvy Mezinárodní organizace práce o domorodcích a příslušnících kmenů č. 169 z roku 1989⁵⁴ (dále Úmluva MOP č. 169), podle kterého „dotčené národy nesmí být přemístěny z území, které obývají,“ však neexistuje žádná lidskoprávní norma, která by výslovně zakazovala přesídlení jedinců či masové přesuny v rámci jedné země. Můžeme tedy říci, že právo na svobodu pohybu a pobytu neposkytuje „jednoznačné záruky proti nucenému transferu.“⁵⁵

Další těžkostí (kromě té, že úprava zákazu nuceného přesídlení je nedokonalá), se kterou se musíme vypořádat, je, že kontrolní mechanismy a systém implementace lidských práv slouží převážně k nápravě utrpěné škody a neobsahuje mnoho možností jak těmto situacím předcházet, čili jak ochránit vnitřně přesídlené osoby před nedobrovolným přesunem.

3.1.2 Právo IDPs na návrat

Ochrana před přesídlením je jednou z nejzákladnějších potřeb IDPs, tj. vnitřně přesídlení potřebují chránit před porušením práva určit si místo pobytu a práva svobodně se pohybovat ve své zemi. Potřebují ochranu před masovými odsuny. S těmito právy souvisí také právo na návrat. Na druhou stranu však přesídlené osoby musí být také chráněny před nuceným návratem do míst, která jsou nebezpečná jejich

⁵⁴ Úmluva Mezinárodní organizace práce o domorodcích a příslušnících kmenů č. 169 [online]. Dostupné na www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C169 (navštíveno 12.7.2010).

⁵⁵ Čepelka, Č., Šturma, P., Bílková, V., Fáberová, A., Skalková, M., Honusková, V., op. cit., str. 125.

zdraví či ve kterých je ohrožena jejich bezpečnost. Bohužel v dnešním mezinárodním právu lidských práv neexistuje všeobecné pravidlo, které by potvrzovalo právo IDPs na návrat na místo jejich původního pobytu či na návrat do jiného bezpečného místa podle jejich výběru. Takové právo by mohlo být teoreticky odvozeno ze svobody pohybu a z práva pobytu. Např. Rada bezpečnosti OSN nejméně v jednom případě „*potvrdila právo uprchlíků a IDPs na návrat do jejich domovů*“ (Rezoluce RB OSN č. 876 z 19. října 1993 o situaci v Abcházii⁵⁶). Výslovně se touto problematikou zabývá pouze Úmluva MOP č. 169, která ve svém čl. 16 odst. 3 říká, že „*pokud je to možné, tyto národy⁵⁷ by měly mít právo na návrat na své původní, tradiční území, jakmile přestanou existovat důvody přesídlení,*“ tj. měly by mít právo na svobodný a bezpečný návrat na místo původního pobytu a pokud toto není možné, mělo by jim být umožněno usídlit se na jiném bezpečném místě.

Co se týká zákazu nuceného návratu do státu a na místa s nejistými bezpečnostními podmínkami, v mezinárodním právu lidských práv zatím neexistuje konkrétní ustanovení zakazující toto jednání. Nepřímo lze tuto zásadu dovodit ze zákazu mučení a jiného nelidského chování. Vedle ochrany poskytované univerzálními či regionálními úmluvami v souvislosti s právem na svobodu pohybu a pobytu se tak vyvinul zákaz nuceného návratu do míst, kde by přesídlení osoba musela čelit bezprostředním násilným útokům či hromadným popravám. Zákaz nuceného návratu je možné také analogicky odvodit z ustanovení uprchlického práva (čl. 33 odst. 1 Úmluvy o uprchlících), které obsahuje tzv. zásadu *non-refoulement*, jež chrání uprchlíky před nuceným návratem do země, ve které mají opodstatněný strach z pronásledování. V souvislosti se základním účelem a humanitárním charakterem principu *non-refoulement* by měla být tato zásada „*analogicky rozšířena také na IDPs.*“⁵⁸ Podle mnohých názorů se také jedná o zásadu obyčejového práva, tudíž by měla být „*v situacích vnitřního přesídlení přímo použitelná a IDPs by neměli být nuceni k nedobrovolnému návratu.*“⁵⁹ V této souvislosti je nutno říci, že jakýkoli budoucí dokument aplikovatelný na IDPs by měl výslovně chránit přesídlené před nuceným

⁵⁶ UN Doc. S/RES/876. 19 October 1993 [online]. Dostupné na <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/566/50/PDF/N9356650.pdf?OpenElement> (navštíveno 13.8.2010).

⁵⁷ Tato úmluva se podle čl. 1 vztahuje pouze na domorodé obyvatelstvo a členy kmenů v nezávislých zemích.

⁵⁸ UN Doc. E/CN.4/1996/52/Add.2, op.cit., odst. 257.

⁵⁹ Ibid., odst. 248.

návratem na místa, kde jim hrozí nebezpečí a pronásledování, resp. měl by se vztahovat na potřebu IDPs vrátit se v bezpečí do svých domovů v době, kdy je takový návrat možný.

3.1.3 Ochrana IDPs během přesídlení

Lidskoprávní garance se stejným způsobem vztahují jak na nepřesídlené obyvatelstvo státu, tak na IDPs během přesídlení. Tyto záruky se uplatňují zejména v situacích vnitřních nepokojů či při různých katastrofách. Zahrnují především právo na život, tudíž vnitřně přesídlené osoby musí být chráněny proti vraždám, hromadnému zabíjení a genocidě. IDPs mají dále právo na respektování lidské důstojnosti (tj. je zakázáno znásilnění, sexuální násilí či mučení). Vnitřně přesídleným musí být též garantována rovnost (tj. je zakázáno diskriminační jednání), právo na majetek, právo svobodného projevu, náboženství a vzdělání a další.

Základem pro ochranu práv a zajištění potřeb vnitřně přesídlených osob je zákaz diskriminace. Koncept rovnosti, stejné ochrany a rovnocenného přístupu ke všem osobám tvoří jedno ze základních pravidel mezinárodních lidských práv.⁶⁰ Ačkoli mnoho univerzálních i regionálních lidskoprávních úmluv obsahuje ustanovení vyžadující po státech, aby respektovaly a zajistily práva a svobody uznané těmito úmluvami všem bez rozdílu, tj. bez diskriminačního chování, výslovný zákaz diskriminace IDPs z důvodů přesídlení neexistuje. Proto je ochrana vnitřně přesídlených odvozována z obecných ustanovení. Většina úmluv zakazuje diskriminaci ze specifických důvodů, které zahrnují rasu, barvu pleti, pohlaví, jazyk, náboženství, politický či jiný názor, národnostní či sociální původ, majetek a „jiný statut“ (např. čl. 2 VDLP). Ochrana vnitřně přesídleným osobám proti diskriminaci je tedy poskytována nejen „na základě jejich statutu jako takového [„jiného statutu“], ale také z důvodů, pro které jsou ve většině případů přesídlení, jako je např. odlišná rasa, náboženství, národnost či sociální původ.“⁶¹

Během přesídlení, ale také během umístění v uprchlických táborech jsou často IDPs oběťmi různých aktů násilí, zejména mučení, znásilnění, vražedných útoků, genocidy či jiných trestných činů. Na rozdíl od některých derogovatelných lidských

⁶⁰ Např. již čl. 1 odst. 3 Charty OSN stanovuje, že jedním z cílů OSN je „podporování a posilování úcty k lidským právům a svobodám pro všechny bez rozdílu.“

⁶¹ UN Doc. E/CN.4/1996/52/Add.2, op. cit., odst. 53.

práv svévolné zbavení života není nikdy dovoleno. Podle čl. 15 odst. 2 EÚLP suspendování práva na život není za žádných okolností dovoleno ani „v případě války nebo jiného veřejného ohrožení státní existence.“ Těmito články jsou chráněny také IDPs. Proto právo na život vnitřně přesídlené osoby musí být „za všech okolností respektováno.“⁶² To se v minulosti nedělo a toto právo bylo porušováno. Nejméně ve dvou případech (konflikty v bývalé Jugoslávii a Rwandě) byli IDPs oběťmi genocidy jako obzvláště závažné formy porušení práva na život. Také zákaz mučení a jiného krutého, ponižujícího a nelidského zacházení je absolutní ve všech případech. Z této zásady nejsou povoleny žádné výjimky (viz např. čl. 15 odst. 2 EÚLP). Zákaz mučení je v současné době všeobecně akceptován jako součást mezinárodního obyčejového práva. IDPs jsou plně chráněni před mučením, krutým a jiným nelidským jednáním a pokud jsou zadrženi, jsou oprávněni požívat stejnou ochranu jako jiné osoby zbavené svobody.

Riziko násilí a nebezpečí útoků proti životu je vysoké zejména u žen a dětí. Výslovná ochrana vnitřně přesídlených žen je obsažena v Meziamerické úmluvě o předcházení násilí páchanému na ženách, jeho trestání a vymícení z roku 1994.⁶³ Podle čl. 9 by „státy měly brát zvláštní ohled na zranitelnost žen vůči násilí z důvodu [...] jejich statutu jako [...] vnitřně přesídlených osob.“ Mezinárodní právo tak v zásadě adekvátně chrání před pohlavně motivovaným násilím vůči IDPs, avšak značná část těchto garancí v souvislosti s IDPs by měla být v budoucích mezinárodních instrumentech více rozpracována a výslovně zdůrazněna - jako např. zákaz diskriminace, zákaz zneužívání a domácího násilí. Také by měla být dostatečně zaručena politická a sociální práva.

Jedním z dalších nedostatků v právní úpravě je také úprava ochrany zdraví vnitřně přesídlených. IDPs musí často čelit řadě zdravotních problémů nejen při přesídlení, ale také během pobytu v táborech, kde je přístup ke zdravotní péči limitován. Právo na lékařské ošetření je již zmíněno v čl. 25 odst. 1 VDLP jako součást práva na adekvátní životní úroveň. Čl. 12 MPHŠKP⁶⁴ také deklaruje „právo každého na dosažení nejvyšší dosažitelné úrovně fyzického a duševního zdraví.“ Právo na základní životní

⁶² Ibid., odst. 72.

⁶³ Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women, 1994 [online]. Dostupné na www.unhcr.org/refworld/publisher,OAS,,,3ae6b38b1c,0.html (navštíveno 15.6.2010).

⁶⁴ Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech [online]. Dostupné na www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf (navštíveno 14.7.2010).

úroveň v sobě zahrnuje také právo vnitřně přesídlených na přiměřené ubytování, ošacení a dále právo na obživu a přístup k pitné vodě. Kdykoli, během přesídlení, deportace či usídlení v táborech, by tyto osoby měly být oprávněny požívat výše zmíněná základní práva, která jsou důležitá pro zajištění minimálních standardů důstojného životy.

Právo na soukromý a rodinný život představuje právo na to, aby rodiny vnitřně přesídlených osob nebyly nuceně rozdělovány, a pokud již k rozdělení dojde, aby byly s pomocí státních autorit co nejdříve opětovně sloučeny. Nutno říci, že ačkoli současné mezinárodní právo v zásadě dostatečně chrání potřeby IDPs související s rodinou, „*neposkytuje žádné záruky na sjednocení rodin rozdělených přesídlením.*“⁶⁵

Výslovná garance práv souvisejících s používáním vlastního jazyka menšinami, což se týká i IDPs, je obsažena v čl. 27 MPOPP. Podle tohoto článku „*ve státech, kde existují etnické, náboženské či jazykové menšiny, nebude jejím příslušníkům upíráno právo, aby spolu s ostatními příslušníky menšiny [...] používali svého vlastního jazyka.*“ Další záruky práva menšin na používání vlastního jazyka jsou rozpracovány regionálními úmluvami (např. Evropská charta regionálních či menšinových jazyků z roku 1992). V zásadě jsou tedy jazykové potřeby IDPs zabezpečeny platným mezinárodním právem. Avšak v praxi je ochrana jazykových práv IDPs nedostatečná zejména v oblastech, ve kterých je dominantní jiný jazyk.

Současné mezinárodní právo také výslovně nechrání IDPs v souvislosti s jejich právem na osobní dokumenty a jiné identifikační listiny. Budoucí mezinárodní instrumenty by měly v této oblasti určit specifické povinnosti států či nestátních aktérů, aby byl zabezpečen přístup vnitřně přesídlených k jejich osobní dokumentaci.

3.1.4 Soudní ochrana lidských práv IDPs

Zvyšující se počet států v poslední době začíná vytvářet národní instituce, jako jsou například národní komise pro lidská práva či nezávislí ombudsmeni, které mají pravomoc vyšetřovat a zkoumat případy porušování lidských práv a které by měly zabezpečit ochranu těchto práv během přesídlení. Pokud jsou řádně zřízeny, požívají tyto orgány široké nezávislosti na národních vládách. Mohou přijímat a reagovat na individuální stížnosti ohledně porušování lidských práv a obvykle mají též formální roli

⁶⁵ UN Doc. E/CN.4/1996/52/Add.2, op. cit., odst. 301.

při prosazování rozvoje domácí politiky a práva. Mohou tvořit jakousi spojnicí mezi IDPs, občanskou společností a vládou.

Další zásadní praxí zajišťující respektování lidských práv vnitřně přesídlených osob je posílení nezávislých národních soudních orgánů a právního řádu, které by jim zajistily možnost domáhat se pomoci a ochrany před porušováním jejich základních práv. Také regionální systémy lidských práv hrály vždy důležitou roli při ochraně IDPs, avšak objem soudní judikatury produkované regionálními lidskoprávními soudy byl skromný. Tento stav se v současné době začíná měnit. K rozvoji rozhodovací praxe soudů dochází v posledních letech především na americkém kontinentu. Zejména je nutno zmínit dvě klíčová rozhodnutí Meziamerického soudu pro lidská práva ve věcech Mapiripán Massacre v. Colombia (září 2005) a Ituango Massacre v. Colombia (červen 2006).⁶⁶

Oba případy se primárně týkají neoprávněného zbavení svobody, mučení a krveprolití spáchaného na části civilistů polovojenskou skupinou, které se staly v kolumbijských obcích Ituango v roce 1996 a Mapiripán v roce 1997. V důsledku vyhrožování, fyzického a psychického násilí, zničení majetku a prostředků k životu, bylo několik rodin nuceno opustit své domovy. Předmětem jednání se tedy v obou případech stala také otázka vnitřního přesídlení. Porušení lidských práv bylo zkoumáno v souvislosti s ustanoveními AÚLP. Vzhledem k tomu, že se útoků zúčastnili příslušníci kolumbijské armády, IACHR nakonec uznal kolumbijský stát odpovědným za porušování lidských práv. Dále poškozeným osobám přiznal peněžité i nepeněžité odškodnění, a stanovil povinnost státu zajistit bezpečný návrat IDPs do jejich domovů, pokud tak chtěli učinit. Dále připomněl, že nuceným přesídlením je porušována řada lidských práv a tím se přesídlení stávají ještě zranitelnějšími. Tato rozhodnutí jsou důležitá, jelikož jimi „*soud založil svou kompetenci v rozvíjení a objasňování právních standardů na ochranu IDPs a také určitým způsobem rozšířil interpretaci práv vnitřně přesídlených.*“⁶⁷

⁶⁶ Meziamerický soud pro lidská práva poprvé přijal rozhodnutí související s vnitřním přesídlením v případě *Moiwana Village v. Suriname* (15 June 2005).

⁶⁷ Nogueira, M. B., Efsthopoulos, C., *Colombia Test Cases Strengthen IDP Protection* [online]. Dostupné na www.fmreview.org/FMRpdfs/FMR28/24.pdf (navštíveno 18.7.2010).

Meziamerický soud v případě Mapiripán dále oficiálně uznal, že samotným vnitřním přesídlením jako takovým dochází k porušení práva na svobodu pohybu a pobytu podle čl. 22 AÚLP a stanovil, že právo na to nebýt nuceně přesídlen je „*prvkem práva na svobodu pohybu a pobytu*.“⁶⁸ Soud prohlásil, že toto právo zahrnuje právo všech osob pohybovat se svobodně z místa na místo a právo usadit se v místě podle své volby. IACHR dále uvedl, že dané právo může být omezeno, ovšem za přísných podmínek podle zákona. Soud také garantoval určitou relevanci Řídícím principům jako pravidlům pro interpretaci čl. 22 AÚLP. Dále dospěl k tomu, že došlo k porušení čl. 21 AÚLP, který chrání právo na majetek, a stanovil, že nuceným přesídlením dětí došlo k vážnému porušení čl. 19 (práva dítěte).

V případě Ituango soud rozšířil standardy ochrany vnitřně přesídlených osob a označil zničení majetku a z toho vyplývající důsledky jako kruté a nelidské zacházení.

V jiném rozsudku - případ Pueblo Bello Massacre v. Columbia (2006) - IACHR uznal, že kolumbijský stát porušil právo na osobní integritu IDPs a prohlásil, že nucené přesídlení způsobuje také vážná poškození osobnostních práv příbuzných vnitřně přesídlených osob. Tito příbuzní byli klasifikováni jako oběti a byla jim též přiznána reparace.⁶⁹

Nuceným přesídlením se v poslední době zabýval také Evropský soud pro lidská práva. V rozsudku z 27.5.2010 v případě Saghinadze and others v. Georgia⁷⁰ rozhodl, že protiprávním vystěhováním vnitřně přesídlené osoby došlo k porušení čl. 5 EÚLP (právo na svobodu a bezpečí), čl. 8 EÚLP (právo na respektování domova) a čl. 1 Protokolu 1 k EÚLP (právo na vlastnictví). Uznal, že vystěhování bylo protiprávní podle gruzínského práva a také bylo v rozporu s ochranou poskytovanou specificky vnitřně přesídleným osobám.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Více k těmto případům např. v Rincón, T., *The Judicial Protection of Internally Displaced Persons in Colombia: National and Inter-American Perspectives* [online]. Dostupné na www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2009/11_judicial_protection_arango/Chapter_5.pdf (navštíveno 18.7.2010).

⁷⁰ ECHR, 27 May 2010, Application no. 18768/05. Jedná se o případ, kdy byl gruzínský občan v důsledku ozbrojeného konfliktu v 90. letech nuceně přesídlen. V rámci ochrany během přesídlení mu bylo poskytnuto obydlí v hlavním městě Tbilisi. V roce 2004 se však dostal do konfliktu se státními autoritami (poskytl informace o zneužívání moci uvnitř státního aparátu) a proto byl donucen agenty speciálních jednotek se z tohoto poskytnutého obydlí i s rodinou vystěhovat.

3.2 *Mezinárodní humanitární právo*

Mezinárodním humanitárním právem se rozumí „soubor norem mezinárodního práva veřejného, který upravuje vedení ozbrojených konfliktů s cílem zmírnit utrpení a omezit materiální škody či jiné negativní dopady, které tyto konflikty způsobují.“⁷¹ Humanitární právo neupravuje legalitu použití ozbrojené síly v mezinárodních vztazích, čili neřeší, kdo je agresorem a kdo obětí, ani nevymezuje meze legitimní sebeobrany. Tuto oblast mezinárodního práva také nelze slučovat s mezinárodním právem lidských práv. Ačkoli se tyto systémy vzájemně doplňují a snaží se chránit jednotlivce, tedy i vnitřně přesídlené osoby, činí tak různými způsoby a za různých okolností. Mezinárodní právo lidských práv poskytuje ochranu vnitřně přesídleným v každé době, tj. v době míru i ve válce, a vůči každé veřejné moci, chrání je, podporuje jejich rozvoj a snaží se zamezit negativním činům a svévoli ze strany státu, kdežto humanitární právo chrání jednotlivce pouze v době ozbrojeného konfliktu a zejména proti nepřátelské moci. Mezinárodní humanitární právo také nelze zaměňovat s právem mezinárodního odzbrojení, popř. mezinárodní kontrolou zbrojení.

3.2.1 **Ochrana IDPs během různých typů konfliktů**

Rozlišujeme dvě základní oblasti mezinárodního humanitárního práva – tzv. haagské právo, které vytváří pravidla a zásady pro vlastní vedení bojových operací, a tzv. ženevské právo, jež je zaměřeno na ochranu obětí ozbrojených konfliktů, tj. i na vnitřně přesídlené osoby, které se ocitnou v této situaci.

V rámci ženevského práva poskytuje mezinárodní humanitární právo dva systémy ochrany – ochranu během mezinárodních ozbrojených konfliktů a ochranu během vnitrostátních ozbrojených konfliktů. Na každou situaci se vztahuje jiný okruh norem. Humanitární právo obsahuje obsáhlejší systém ochrany pro osoby během mezinárodních konfliktů, na které se aplikují čtyři Ženevské úmluvy (dále ŽÚ) z roku 1949⁷² a Dodatkový protokol I o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů

⁷¹ Fuchs, J., *Mezinárodní humanitární právo*, Praha: Ministerstvo obrany 2007, str. 9.

⁷² I. Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli, II. Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trusečníků ozbrojených sil na moři, III. Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci, IV. Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války

z roku 1977 (dále Protokol I).⁷³ Tato právní úprava je určena zejména stranám konfliktu a chrání každého jednotlivce či skupiny jednotlivců, kteří se přímo či již aktivně neúčastní nepřátelských akcí. Na vnitřně přesídlené osoby se vztahuje především IV. Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války (dále IV ŽÚ). Tak je například okupační správě přísně zakázáno „přesunovat obyvatelstvo z okupovaného území“ (čl. 49 odst. 6 IV ŽÚ).⁷⁴

Úprava pomoci a asistence civilistům a tedy i vnitřně přesídleným osobám během vnitrostátních konfliktů je daleko méně propracovaná, přestože právě během těchto konfliktů dochází k největšímu nárůstu počtu IDPs⁷⁵ a v současné době většina konfliktů na světě je právě takovéto povahy. Jediné normy humanitárního práva, které jsou použitelné na vnitrostátní konflikty, jsou společný článek 3 Ženevských úmluv a Dodatkový protokol II o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter z roku 1977 (dále Protokol II).⁷⁶ Tyto normy se vztahují na řádné ozbrojené síly i jiné organizované ozbrojené skupiny účastníci se konfliktu a chrání osoby, které se přímo či již neúčastní nepřátelských akcí. Posledně zmíněné prameny chrání i vnitřně přesídlené osoby. Společný článek 3 ŽÚ obsahuje pravidla, která tvoří součást obyčejového práva a která představují minimální standard ochrany chráněných osob, od kterého by se strany v konfliktu neměly odchylovat. Konkrétně obsahuje „*zákaz útoku na život a zdraví, zákaz útoku proti osobní důstojnosti, zákaz braní rukojmí a zákaz odsouzení a poprav bez předchozího rozsudku.*“ Dodatkový protokol II tuto základní úpravu doplňuje a rozvádí. K ochraně IDPs je třeba zmínit část IV. tohoto protokolu, ve které se mimo jiné uvádí, že „*obyvatelstvo nesmí být nuceně přemísťováno ani zastrášováno a v případě, kdy trpí nouzí o potraviny či léky budou podniknuty akce humanitární pomoci.*“⁷⁷

⁷³ Dodatkový protokol I [online]. Dostupné na http://cs.wikisource.org/wiki/Dodatkov%C3%BD_protokol_I_k_%C5%BDenevsk%C3%BDm_%C3%B Amluv%C3%A1m_1949 (navštíveno 23.4.2010).

⁷⁴ IV. Ženevská úmluva [online]. Dostupné na http://cs.wikisource.org/wiki/%C4%8Ctvr%C3%A1_%C5%BDenevsk%C3%A1_%C3%BAmluva_o_oc hran%C4%9B_ob%C4%9B%C3%AD_v%C3%A1lky (navštíveno 23.4.2010).

⁷⁵ Např. při konfliktu mezi vládními jednotkami a tamilskou organizací Tygří osvobození tamilského Ílamu (LTTE) na Srí Lance jenom mezi lednem a dubnem roku 2009 opustilo své domovy odhadem přes 200 000 osob. Srov. www.internal-displacement.org/countries/srilanka (navštíveno 17.7.2010).

⁷⁶ Dodatkový protokol II [online]. Dostupné na http://cs.wikisource.org/wiki/Dodatkov%C3%BD_protokol_II_k_%C5%BDenevsk%C3%BDm_%C3%B Amluv%C3%A1m_1949 (navštíveno 23.4.2010).

⁷⁷ ČČK, *Co je to mezinárodní humanitární právo?* [online]. Dostupné na www.cervenkykriz.eu/cz/mhp/cojemhp.htm (navštíveno 12.6.2010).

Je však nutno říci, že podmínky aplikace Protokolu II jsou dosti obtížné. Tento dokument může být použit pouze za situace vnitrostátního ozbrojeného konfliktu a jak je výslovně uvedeno v čl. 1 odst. 2 „*Protokol nebude aplikován v případě vnitřních nepokojů a napětí, jako jsou vzpoury, izolované a sporadické násilné činy a ostatní činy podobné povahy, které se nepovažují za ozbrojené konflikty.*“ Odlišení vnitřních nepokojů a vnitrostátního ozbrojeného konfliktu bývá v praxi často obtížné, protože ve většině případů se intenzita a charakter násilných činů postupem času mění. To má negativní dopad na IPDs, jelikož potřeba jejich ochrany je v těchto situacích nejaktuálnější a pokud nejsou chráněni výslovně žádným ustanovením, může dojít k tomu, že nebudou chráněni vůbec. Problematická je také aplikovatelnost Protokolu II vzhledem k tomu, že se tento dokument vztahuje pouze na vnitrostátní konflikty, ke kterým dochází na území smluvní strany mezi jejími ozbrojenými silami a organizovanými skupinami „*vykonávajícími pod odpovědným velením takovou kontrolu nad částí státního území, která jim umožňuje vést trvalé a koordinované vojenské operace a aplikovat tento Protokol*“ (čl. 1 odst. 1 Protokolu II). Aby se tedy mohl Protokol II aplikovat, musí být splněny všechny podmínky obsažené v tomto ustanovení. Co též ztěžuje použití ustanovení Protokolu II, je zásada nevměšování se. Je zakázáno jakékoli zasahování do vnitřních záležitostí státu, na jehož území se konflikt odehrává, „*s cílem omezit jeho suverenitu*“ (čl. 3 odst. 1 Protokolu II). V tomto případě může pouze Mezinárodní výbor Červeného kříže (dále ICRC) nabídnout své služby a pomoc stranám v konfliktu, aniž by to bylo považováno za vměšování se do konfliktu (tzv. právo iniciativy).

Z výše uvedeného vyplývá, že ochrana vnitřně přesídlených osob během vnitrostátních konfliktů není dostatečná. Je snahou tuto ochranu posílit alespoň na úrovni, která je poskytována osobám během mezinárodních ozbrojených konfliktů.

Od mezinárodních a vnitrostátních ozbrojených konfliktů musíme tedy při ochraně vnitřně přesídlených rozlišovat situace vnitřního násilí a vnitřních nepokojů, které svou intenzitou nedosahují úrovně ozbrojeného konfliktu. Během nich trpí zpravidla přesídlené civilní obyvatelstvo, které je vystaveno násilí ze strany ozbrojených skupin. Na tyto situace se však mezinárodní humanitární právo nevztahuje.

V situacích vnitřního násilí se především uplatňuje systém ochrany lidských práv a vnitrostátní zákonodárství.⁷⁸

3.2.2 Ochrana IDPs před přesídlením

Zákaz nuceného přesídlení je explicitně zakotven v čl. 49 IV ŽÚ o ochraně civilních osob za války – pro mezinárodní ozbrojené konflikty, a v čl. 17 Protokolu II – pro vnitrostátní ozbrojené konflikty. Čl. 49 IV ŽÚ zakazuje „*jakékoliv hromadné či jednotlivé nucené přesuny nebo deportace civilních osob z okupovaného území na jakékoliv jiné území*“ (odst. 1). Tento zákaz se netýká evakuace civilních osob, kterou však lze provést „*pouze z důvodů ochrany a zajištění bezpečnosti civilního obyvatelstva či z vojenské nutnosti a to jen v rámci okupovaného území a pouze dočasně*“ (odst. 2). Taková evakuace tedy nesmí zahrnovat přesídlení chráněných osob vně hranice okupovaného území s výjimkou situací, kdy „*z ekonomických důvodů tomuto přesídlení není možno zabránit*“ (odst. 2). Evakuace musí probíhat za podmínek, které vyhovují požadavkům hygieny, zdraví a výživy. Okupační mocnost musí zajistit bezpečnost při přesunu a zachování celistvosti rodin. Pro evakuované musí být připraveno vhodné ubytování. V neposlední řadě odst. 6 zakazuje okupační mocnosti „*přesun občanů okupační mocnosti na okupované území*.“⁷⁹

Čl. 17 Protokolu II taktéž zakazuje přesídlení civilního obyvatelstva („Zákaz nuceného přemísťování civilních osob“). Podle odst. 1 je válčícím stranám zakázáno „*nařídít přesídlení civilního obyvatelstva [...] z důvodů vztahujících se k danému konfliktu, kromě situací, kdy to vyžaduje bezpečnost civilních osob nebo nevyhnutelné vojenské důvody*.“ Odst. 2 říká, že „*civilní osoby nebudou nuceny opouštět své vlastní území z důvodů vztahujících se ke konfliktu*.“ Jestliže k přesídlení dojde, musí být těmto osobám uspokojujícím způsobem zajištěno ubytování, hygiena, zdraví, bezpečí a výživa. Čl. 17 tedy jako obecné pravidlo zabraňuje nucenému přesunu či přesídlení civilistů, avšak je aplikovatelný pouze na situace vnitřních konfliktů. Na vnitřně přesídlené se vztahuje, dokud jsou tyto osoby považovány za civilisty.

⁷⁸ Na konflikt v jižním Kyrgystánu, kde od června letošního roku bylo nuceno utéct cca 300 tisíc osob, se tudíž mezinárodní humanitární právo zatím vztahovat nebude. In UNHCR, Crisis in Kyrgyzstan Leaves 300,000 Internally Displaced [online]. Dostupné na www.unhcr.org/4c1a2f669.html (navštíveno 23.7.2010).

⁷⁹ Podle čl. 49 odst. 6 IV ŽÚ „*okupační mocnost nemůže deportovat nebo přesunout část svého vlastního obyvatelstva do území jí obsazeného*.“

Dalšími ustanoveními, které se zabývají problematikou přesídlení, jsou čl. 147 IV ŽÚ a čl. 51 Protokolu I. Podle čl. 147 nezákonná deportace nebo nezákonný přesun osob chráněných IV ŽÚ představují vážné porušení této úmluvy, pokud jsou neodůvodněné vojenskou nutností a jsou provedeny ve velkém měřítku nezákonným a svévolným způsobem. Čl. 51 odst. 7 Protokolu I chrání civilisty před nuceným opuštěním místa svého pobytu, avšak pouze takovým způsobem, že stranám v konfliktu zakazuje „řídít pohyb civilního obyvatelstva tak, aby tím chránily vojenské objekty před útokem nebo aby tím zamaskovaly vojenské operace.“ Toto ustanovení však nezakazuje nucený přesun jako takový

Žádná ustanovení, která by buď výslovně garantovala svobodu pohybu a pobytu, či by výslovně zakazovala nucené přesídlení či přesuny civilistů, neobsahuje, na rozdíl od předchozích článků, společný článek 3 ŽÚ.

Ochrana IDPs před přesídlením je tedy v rámci mezinárodního humanitárního práva v zásadě nedostatečná. Právní úprava je neúplná, ve vnitrostátních konfliktech prakticky neexistuje a v konfliktech mezinárodních jsou v úpravě, jak z výše uvedeného vyplývá, mezery. Problematická je situace také během návratu. Žádný humanitární instrument nechrání IDPs před nuceným návratem do nebezpečných oblastí. Proto v situacích ozbrojeného konfliktu (mezinárodního či vnitrostátního) „*musí být ochrana odvozena z nederogovatelných ustanovení lidských práv, která zakazují nucený návrat do situací, ve kterých hrozí mučení či jiné porušování lidských práv*“⁸⁰ (viz podkapitola Lidská práva).

3.2.3 Ochrana IDPs během přesídlení

Pravidla mezinárodního humanitárního práva nabízí ochranu před přesídlením, ale také chrání osoby během přesídlení. Pro mezinárodní konflikty nabízí úpravu aplikovatelnou na IDPs IV ŽÚ. Stranám konfliktu se zakazují útoky na civilní obyvatelstvo a vedení bojů nepřijatelným způsobem. Dále je zakázáno hladovění civilního obyvatelstva a ničení objektů nutných k jejich přežití. Předmětem zákazu je i kolektivní trestání, které se často praktikuje formou ničení obydlí. Existují také pravidla, která vyžadují, aby strany konfliktu umožnily civilnímu obyvatelstvu v nouzi přístup k

⁸⁰ UN Doc. E/CN.4/1996/52/Add.2, op.cit., odst. 255.

humanitárním zásilkám, resp. aby tyto zásilky bylo možno postiženým osobám doručit. Přesto některá ustanovení nemohou být na IDPs aplikována, pokud se nejedná o civilní osoby v moci cizí strany (tzv. „chráněné osoby“) v ozbrojeném konfliktu, tj. osoby, které jsou na území efektivně ovládaném jiným než svým státem. V tomto smyslu čl. 4 IV ŽÚ říká, že *„úmluva chrání osoby, které jsou v moci některé strany v konfliktu nebo okupační mocnosti a nejsou přitom jejími příslušníky.“* Pomoc a ochrana IDPs může tedy být značně problematičtější, jelikož jsou tyto osoby ve většině případů přesídleni v rámci území kontrolovaného vlastním státem, a tudíž nespádají do definice chráněné osoby, na které se aplikuje větší část z ustanovení ŽÚ. Vnitřně přesídlených, kteří nejsou v cizí moci, se týká pouze II. část této úmluvy, která má širší dosah. II část IV. ŽÚ je *„aplikovatelná na všechno obyvatelstvo země, která je v konfliktu“* (čl. 13) a tím pádem se vztahuje také na IDPs nacházející se na území kontrolovaném vlastní vládou. Obsahuje ustanovení na ochranu zraněných a nemocných (čl. 16, čl. 18-22), dále na ochranu dětí (čl. 24), ochranu práva na podávání zpráv rodinným příslušníkům (čl. 25), dává povinnost stranám v konfliktu umožnit pátrat po členech rodin roztržených válkou (čl. 26), atd. Ochrana IDPs má tedy na rozdíl od ochrany chráněných osob menší rozsah. Z výše uvedeného vyplývá, že mezinárodní humanitární právo je spíše zaměřeno na pomoc osobám, které se ocitnou v moci státu, jehož nejsou příslušníky, a méně se zabývá tím, jak vlastní vláda nakládá se svými vlastními občany.

Problematická je také aplikace Protokolu I. Ačkoli zmiňuje civilisty obecně, nečiní rozdíly mezi vlastním obyvatelstvem a obyvatelstvem v moci cizího státu, ale soustředí se na charakter osob, jež mají být ušetřeny, na IDPs je aplikovatelný pouze za podmínky, že se jako civilisté nacházejí v mezinárodním konfliktu. Pokud jsou tedy IDPs přesídleni v rámci mezinárodního konfliktu, vztahuje se na ně zejména IV. část Protokolu I. Nutno je zmínit čl. 51 (ochrana civilního obyvatelstva), čl. 54 odst. 1 (zákaz užívat hladovění civilistů jako způsobu vedení války), čl. 74 (slučování rozdělených rodin), čl. 75 (základní záruky), čl. 76 (ochrana žen) či čl. 77 (ochrana dětí).

Ochrana IDPs při přesídlení během vnitrostátního konfliktu je možná na základě společného článku 3 ŽÚ, pokud se nejedná o osoby, které se aktivně účastní boje. Tento článek zajišťuje vnitřně přesídleným minimální lidské zacházení a ochranu před krutým zacházením. Ochrana vnitřně přesídlených také rozvádí Protokol II, který však IDPs

výslovně nezmiňuje, což ovšem neznamená, že se na ně nevztahuje. Jak čl. 2 Protokolu II uvádí, „*tento protokol bude aplikován bez jakéhokoli nepříznivého rozdílu [...] na všechny osoby postižené ozbrojeným konfliktem.*“ Tím jsou tedy IDPs zajištěny základní záruky ochrany během přesídlení.

Dále se již budu věnovat jednotlivým právům a zásadám, jejichž ochrana je pro vnitřně přesídlené osoby důležitá, a je tedy nutno jim věnovat více pozornosti.

Zákaz diskriminace se uplatňuje také v humanitárním právu. Pro vnitřně přesídlené během mezinárodních konfliktů má relevanci zákaz diskriminace obsažený v čl. 27 odst. 3 IV ŽÚ a v čl. 75 Protokolu I. Zatímco je čl. 27 omezen na ochranu chráněných osob, čl. 75 poskytuje plnou ochranu všem civilistům, tudíž i všem IDPs. Ve vnitrostátních konfliktech je pro vnitřně přesídlené relevantní společný článek 3 ŽÚ a jeho odst. 1 („*s osobami, které se přímo neúčastní nepřátelství, [...] se bude za všech okolností zacházet bez jakéhokoli nepříznivého rozlišování založeného na [...] jakémkoli jiném obdobném znaku*“), dále čl. 2 odst. 1 Protokolu II („*tento Protokol bude aplikován bez jakéhokoli nepříznivého rozdílu*“) a čl. 4 odst. 1 Protokolu II.

Jak již bylo zmíněno výše, podle mezinárodního práva lidských práv je právo na život jedním ze základních práv, která jsou nederogovatelná a která musí být chráněna za všech okolností. Během mezinárodních ozbrojených konfliktů jsou výslovně smluvním stranám zakázána „*jakákoli opatření, která jsou s to způsobit chráněným osobám v jejich moci tělesné útrapy nebo smrt*“ (čl. 32 IV ŽÚ) a za všech okolností s těmito osobami „*musí být zacházeno lidsky*“ (čl. 27 odst. 1). IDPs jsou chráněni těmito ustanoveními, pokud naplní definici chráněné osoby. Jestliže se tak nestane, tj. nejsou v moci cizí mocnosti, neznamená to, že nejsou vůbec chráněni. Právo na život jim je v zásadě za všech okolností garantováno ustanoveními lidských práv.⁸¹ Také pro vnitrostátní ozbrojené konflikty stanovuje mezinárodní humanitární právo minimální standardy pro zacházení s přesídlenými osobami, které se již aktivně neúčastní nepřátelských akcí. Podle společného článku 3 ŽÚ odst. 1 písm. a) jsou zakázány „*útoky na život a zdraví, zejména vražda ve všech formách.*“ Dále během vnitrostátního ozbrojeného konfliktu nesmí být vnitřně přesídlené osoby brány jako rukojmí a musí jim být zajištěna ochrana při výkonu trestu.

⁸¹ Garance práva na život systémem lidských práv je problematická během konfliktu, kdy se tato práva nemusí aplikovat vzhledem k absenci jurisdikce.

Vnitřně přesídlení civilisté, kteří padnou do moci protivníka během mezinárodního ozbrojeného konfliktu, jsou oprávněni k ochraně poskytované čl. 32 IV ŽÚ, který zakazuje „opatření, která jsou s to způsobit tělesné útrapy nebo smrt.“ Dále čl. 27 IV ŽÚ požaduje, aby „chráněné osoby byly za všech okolností chráněny proti projevům násilí či jiného zastrašování.“ Pokud se však nejedná o chráněné osoby podle čl. 4 IV ŽÚ, musí být na ně stále aplikováno minimum garancí obsažených v čl. 75 Protokolu I, které zahrnuje zákaz násilných činů proti zdraví a životu a ohrožování fyzického a duševního stavu. Čl. 27 a čl. 32 IV ŽÚ tedy zakazují akty násilí a mučení chráněných osob. Podle čl. 75 odst. 1 Protokolu I požívají vnitřně přesídlení absolutní ochranu proti výše uvedeným nedovoleným činům a to „nezávisle na povaze jejich statutu či povaze nepřátelství.“

Společný článek 3 ŽÚ a čl. 4 Protokolu II za podobných podmínek také chrání před mučením a jiným krutým zacházením během vnitrostátních konfliktů. Čl. 4 Protokolu II rozpracovává základní záruky lidského zacházení obsažené ve společném článku 3. Jeho ustanovení jsou také aplikovatelná na přesídlené osoby, které se již aktivně neúčastní ozbrojených bojů. Ochrana dětí a žen proti tomuto jednání je zabezpečena ustanoveními Deklarace o ochraně žen a dětí za mimořádných událostí a za ozbrojených konfliktů z roku 1974.⁸² Podle čl. 4 mají být učiněny „všechny kroky k zákazu takových opatření jakým je mučení, perzekuce a násilí, zejména proti té části civilistů, která zahrnuje ženy a děti.“ Tato ustanovení chrání IDPs „at' už byli aktivními účastníky nepřátelských akcí či ne.“⁸³ Ačkoli se tedy může zdát, že současné mezinárodní humanitární právo⁸⁴ poskytuje dostatečné záruky před pohlavně motivovaným násilím, značná část těchto garancí by měla být, zejména v souvislosti s IDPs, rozpracována dále do detailu, především ve smyslu výslovné ochrany přesídlených žen proti znásilnění či jiným útokům.

Během přesídlení je také poskytována ochrana a pomoc IDPs při obstarávání potravin, vody, ale také oblečení a obydlí. Podle IV ŽÚ má okupační mocnost během mezinárodního konfliktu povinnost zajistit dostatečný přísun potravin pro celou

⁸² Deklarace o ochraně žen a dětí za mimořádných událostí a za ozbrojených konfliktů [online]. Dostupné na www2.ohchr.org/english/law/protectionwomen.htm (navštíveno 2.8.2010).

⁸³ UN Doc. E/CN.4/1996/52/Add.2, op.cit., odst. 121.

⁸⁴ Jedná se o čl. 27 IV ŽÚ, čl. 75 odst. 1 a čl. 76 odst. 1 Protokolu I, společný článek 3 ŽÚ a čl. 4 odst. 2 písm. e) Protokolu II. Např. čl. 76 odst. 1 Protokolu I stanoví, že „na ženy bude brán zvláštní ohled a budou chráněny především před znásilněním.“

populaci. Výslovně říká, že „*okupační mocnost je povinná zajistit zásobování obyvatelstva potravinami a léky, nestačí-li zdroje obsazeného území*“ (čl. 55 odst. 1 IV ŽÚ). Přesídleným budou poskytovány potraviny, pitná voda a záruky týkající se zdraví a hygieny a ochrany proti nepřízní podnebí a nebezpečím vyplývajícím z ozbrojeného konfliktu ve stejném rozsahu jako ostatnímu civilnímu obyvatelstvu. Protokol I ve svém čl. 54 odst. 1 zakazuje použití hladovění civilního obyvatelstva jako metody vedení boje. Proto by ani vláda státu „*neměla nikdy omezit či suspendovat své povinnosti poskytnout IDPs základní produkty nutné pro jejich přežití*.“⁸⁵ Také čl. 14 Protokolu II výslovně zakazuje během vnitrostátních konfliktů hladovění civilistů jako prostředek boje. Dále čl. 5 odst. 1 písm. b) Protokolu II stanovuje základní zásady lidského zacházení pro osoby zadržené či internované v souvislosti s konfliktem. Tyto zásady se aplikují také na IDPs.

Mezinárodní humanitární právo chrání též potřeby vnitřně přesídlených, které souvisí se zdravím a zdravotní péčí. Během mezinárodních konfliktů je IDPs jako chráněným osobám poskytována ochrana obecně na základě čl. 27 („*lidské zacházení*“). Za všech okolností a vyžaduje-li to jejich zdravotní stav, se jim však „*dostane lékařské péče jako příslušníkům zúčastněného státu*“ (čl. 38 IV ŽÚ). Humánní zacházení je také pro přesídlené nepřímo zajištěno během vnitrostátních konfliktů. Podle čl. 4 Protokolu II je zakázáno „*ohrožování zdravotního a fyzického nebo duševního stavu osob*.“ Část III Protokolu II je přímo zaměřena na ochranu raněných, trosečníků a nemocných. O IDPs se zde výslovně nemluví, analogicky se však tato ustanovení použijí i na ně. Zabezpečení dostatečné zdravotní péče pro IDPs deklaruje výslovně pouze čl. 17 Protokolu II, podle kterého na místě přesídlení musí existovat „*uspokojivé podmínky, pokud jde o hygienu a zdraví*.“ Přesto je v budoucích mezinárodních instrumentech potřeba výslovně zohlednit specifické potřeby vnitřně přesídlených, zejména žen a dětí.

3.2.4 Soudní ochrana práv IDPs během ozbrojených konfliktů

Ženevské úmluvy a jejich Dodatkové protokoly zaručují rozsáhlou ochranu civilnímu obyvatelstvu během ozbrojeného konfliktu, ať už před přesídlením či během přesídlení a upravují způsob materiální pomoci těm, kteří jsou v nouzi. V praxi se však stále můžeme setkat se situacemi a případy, kdy základní zásady humanitárního práva

⁸⁵ UN Doc. E/CN.4/1996/52/Add.2, op.cit., odst. 190.

nejsou respektovány a dodržovány a jejich porušování není potrestáno. Jedním z hlavních důvodů je neexistence efektivního centralizovaného systému implementace a sankcí. V současné době však dochází ke zlepšení této situace a k pomalému vytváření daného systému. Jako jeden z prostředků k tomuto pozitivnímu vývoji slouží rozvoj mezinárodního trestního práva a trestání válečných zločinů, a to jak na národní tak na mezinárodní úrovni, čímž také dochází ke zlepšení ochrany vnitřně přesídlených osob a k možnosti efektivnější prevence porušování jejich práv.

Práva IDPs během ozbrojených konfliktů jsou předmětem jednání také soudů pro lidská práva. Ustanovení humanitárního práva sice žádnou úpravu donucovacích institucí neobsahují, avšak porušování lidských práv během konfliktů může být stíháno také v rámci systému mezinárodních lidských práv. Např. Mezi-americký soud pro lidská práva v případě Mapiripán a Ituango (viz oddíl „Soudní ochrana lidských práv IDPs“) předpokládal, že v Kolumbii v době útoků existoval vnitrostátní ozbrojený konflikt, a prohlásil, že ustanovení mezinárodního humanitárního práva jsou rovnocenně relevantní pro interpretaci čl. 22 AÚLP jako ustanovení mezinárodních lidských práv. Dále soud výslovně uvedl, že existují všeobecné i konkrétní povinnosti státu chránit své civilní obyvatelstvo, zejména IDPs, a že tyto povinnosti jsou odvozeny z mezinárodního humanitárního práva, především ze společného článku 3 a ustanovení Protokolu II. V souvislosti s vnitřním přesídlením soud výslovně odkázal na čl. 17 Protokolu II a také uznal, jak je již výše uvedeno, že přesídlením bylo porušeno právo na svobodu pohybu a pobytu.

3.3 Mezinárodní trestní právo

Mezinárodní humanitární právo je pro vnitřně přesídlené osoby „*obzvláště důležité*“,⁸⁶ jelikož k vnitřnímu přesídlení a porušování lidských práv IDPs dochází převážně během ozbrojených konfliktů. Státy, které jsou stranami Ženevských úmluv,⁸⁷ mají povinnost legislativně upravit podmínky a přijmout zákonná opatření nezbytná ke stíhání a trestání osob, jež se dopustily vážných porušení těchto úmluv. Vzhledem k tomu, že samotné mezinárodní humanitární právo neobsahuje žádná ustanovení, která

⁸⁶ ICC-02/05-01/09, *Warrant of Arrest for Omar Hassan Ahmad Al Bashir*, 4 March 2009 [online]. Dostupné na <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc639078.pdf> (navštíveno 16.7.2010).

⁸⁷ Od 2.8.2006 se smluvními stranami ŽÚ staly všechny státy světa. ŽÚ jsou tedy nejrozšířenější smlouvou mezinárodního práva vůbec.

by daná jednání přímo kriminalizovala, je nutno osoby, které práva IDPs porušují, či osoby podezřelé z těchto činů postihovat před vlastními soudy nebo je vydat k trestnímu stíhání jinému státu. Odpovědnost za zajištění potrestání válečných zločinců nesou v rámci národního práva národní orgány. Možný je však také postih podle mezinárodního trestního práva.

Ve většině demokratických států jsou vážná porušení mezinárodního práva explicitně vymezena v trestních zákonících jako trestné činy. Například v českém právu je stíhatelnost těchto činů podle zásady univerzality zakotvena v § 7 nového trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník). Podle tohoto ustanovení se trestnost výslovně uvedených činů, jako je útok proti lidskosti, mučení a jiného nelidského a krutého zacházení, apartheidu a diskriminace skupiny lidí, válečné krutosti a perzekuce obyvatelstva, atd. „posuzuje podle zákona České republiky i tehdy, spáchal-li takový trestný čin v cizině cizí státní příslušník“. Trestnost činu se posuzuje podle zákona České republiky také v případě, „jestliže to stanoví mezinárodní smlouva“ (§ 9 trestního zákoníku – tzv. působnost stanovená mezinárodní smlouvou). Osoba, která se dopustila takových činů, může být tedy stíhána na našem území, ve většině případů však dojde k jejímu vydání jinému státu nebo soudnímu orgánu příslušnému k trestnímu stíhání.

V posledních letech dochází v systému mezinárodního trestního práva k rozvoji soudních orgánů, jež mají pravomoc stíhat a soudit osoby porušující mezinárodní právo, a tedy chránit vnitřně přesídlené osoby, na které se zločiny a porušení mezinárodního práva zpravidla zaměřují, resp. jsou jimi dotčeni. V roce 1993 a 1994 byly Radou bezpečnosti OSN vytvořeny Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii⁸⁸ (dále ICTY) a Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu⁸⁹ (dále ICTR). Jejich hlavním cílem je soudit osoby obviněné z válečných zločinů spáchaných v těchto zemích v době ozbrojeného konfliktu. ICTY má na základě konkurující jurisdikce přednost před národními soudy a může stíhat veškerá vážná porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaná na území bývalé Jugoslávie od roku 1991. Podle Statutu ICTY je tribunál příslušný ke stíhání čtyř skupin trestných činů, a to vážných porušení ŽÚ, porušení zákonů a obyčejů války, dále zločinu genocidy a zločinů proti lidskosti, jež

⁸⁸ The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia – Statut založen rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 827 ze dne 25.3.1993.

⁸⁹ The International Criminal Tribunal for Rwanda – Statut založen rezolucí Rady bezpečnosti OSN č. 955 ze dne 8.11.1994.

byly v určitém měřítku spáchány také na IDPs.

Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu byl reakcí na vnitrostátní konflikt ve Rwandě mezi etnickými skupinami Hutuů a Tutsiů. Do jurisdikce *ratione materiae* patří stíhání osob odpovědných za zločin genocidy a jiných vážných porušení mezinárodního humanitárního práva spáchaných na území Rwandy. Jurisdikce *ratione temporis* je omezena na stíhání zločinů spáchaných v období od 1. ledna do 31. prosince 1994.

Dalším důležitým mezníkem ve vývoji a zlepšení ochrany IDPs bylo přijetí Statutu stálého Mezinárodního trestního soudu v červenci 1998 v Římě⁹⁰ (dále Římský statut), který vstoupil v platnost dne 1. července 2002. Na rozdíl od předchozích *ad hoc* tribunálů je Mezinárodní trestní soud⁹¹ (dále ICC) stálým soudním orgánem, který má trvalou jurisdikci vůči osobám obviněným z nejzávažnějších zločinů. Podle Římského statutu do působnosti ICC spadá stíhání nejzávažnějších zločinů, kterými je dotčeno mezinárodní právo jako celek, a to válečných zločinů, zločinů proti lidskosti, zločinu genocidy a zločinu agrese.⁹² Jurisdikce *ratione temporis* je omezena na zločiny spáchané po vstupu Římského statutu v platnost. ICC může stíhat pouze fyzické osoby, kterým bylo v době spáchání zločinu alespoň 18 let. Oficiální postavení těchto osob nezakládá imunitu vůči jeho jurisdikci. Pravomoc soudu se vztahuje i na případy trestné součinnosti (vymezeno v čl. 25 odst. 3 Římského statutu). Je zde široce upravena *„přičitatelnost jednání jak samotného pachatele, tak i dalších osob, které se dopustily jednání, které může být považováno za pokus nebo za některou z forem trestné součinnosti.“*⁹³

3.3.1 Zákaz nuceného přesídlení

Nucené přesídlení je zakázáno mezinárodním právem lidských práv i mezinárodním humanitárním právem. Systém mezinárodního humanitárního práva však, na rozdíl od systému lidských práv, neobsahuje žádné donucovací prostředky, které by postihovaly porušování jeho jednotlivých ustanovení. To je možné pouze

⁹⁰ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Římského statutu Mezinárodního trestního soudu č. 84/2009 Sb. m.s.

⁹¹ The International Criminal Court [online]. Dostupné na www.icc-cpi.int (navštíveno 16.7.2010).

⁹² Definice zločinu agrese byla vymezena na konferenci v Kampale, 11. června 2010. Srov. např. www.iccnw.org/?mod=aggression (navštíveno 27.8.2010).

⁹³ Šturma, P., *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*, Praha: Karolinum, 2002, str. 152.

v rámci mezinárodního trestního práva a v rámci judikatury jednotlivých soudních orgánů (ať už stálých soudních institucí či trestních tribunálů ad hoc).

Nucené přesídlení je zejména postihováno mezinárodním trestním právem, pokud k němu dochází během ozbrojeného konfliktu. Jedná se o vážná porušení mezinárodního humanitárního práva, tj. čtyř Ženevských úmluv a jejich Dodatkových protokolů, jež chrání vnitřně přesídlené osoby, především pokud jsou v postavení civilistů. Již ICTY v případě Krnojelac uznal, že „*přesídlení je zločinem trestným podle mezinárodního obyčejového práva.*“⁹⁴ Také přesněji definoval pojem „*nucený.*“ Uvedl, že tento termín se nevztahuje pouze k fyzickému násilí či donucení, ale zahrnuje též „*nebezpečí násilí, které je způsobeno strachem z násilí, tísně, zatčení, psychického útlaku či zneužití moci.*“⁹⁵ Základním prvkem je to, že je „*nedobrovolné ve své podstatě, jelikož dotčené osoby nemají ve skutečnosti žádnou volbu.*“⁹⁶

Výslovný zákaz nuceného přesídlení obsahuje Římský statut Mezinárodního trestního soudu. Nucené přesídlení postihuje jako zločin proti lidskosti nebo jako válečný zločin. Podle čl. 7 může být nucené přesídlení jako zločin proti lidskosti stíháno, i pokud bylo spácháno bez souvislosti s ozbrojeným konfliktem. Na druhou stranu k trestní odpovědnosti pachatele je nutné splnění podmínky spáchání tohoto činu jako součásti rozsáhlého nebo systematického útoku namířeného proti civilnímu obyvatelstvu, při vědomí existence takového útoku, ať v míru či během ozbrojeného konfliktu. Útok namířený proti civilnímu obyvatelstvu znamená „*jednání zahrnující opakované spáchání vyjmenovaných činů proti civilnímu obyvatelstvu, na základě nebo na podporu politiky státu či nějaké organizace směřující ke spáchání takového útoku.*“⁹⁷ Činy musí být spáchány opakovaně a musí jít o činy osob, které jednájí oficiálně či jen de facto jménem státu, popř. organizace. Mezi skutkové podstaty patří mimo jiné „*deportace nebo násilný přesun obyvatelstva.*“⁹⁸ Podle čl. 7(2)(d) se deportací rozumí „*násilné vysídlení dotčených osob prostřednictvím vyhoštění či jiných donucovacích prostředků z jejich zákonného místa pobytu, za neexistence důvodů povolených mezinárodním právem.*“ Tato definice se však nevztahuje na všechny případy deportací v rámci ozbrojeného konfliktu, jelikož některé mohou být za určitých podmínek

⁹⁴ IT-97-25, Prosecutor v. Krnojelac, 15 March 2002.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Šturma, P., Ibid., str. 132-137.

⁹⁸ Čl. 7(1)(d) Římského statutu.

válečným zločinem.

Nucené přesídlení je podle čl. 8 Římského statutu považováno také za válečný zločin, a to v jakémkoli ozbrojeném konfliktu.⁹⁹ O válečné zločiny se jedná zejména, pokud jsou páčány jako součást plánu či politiky státu nebo jsou páčány v širokém měřítku. Podle čl. 8(2)(a) se těmito činy rozumí závažná porušení Ženevských úmluv. Jedná se zejména o jednání namířená proti osobám požívajícím ochrany podle některé z těchto úmluv. Statut mezi válečnými zločiny výslovně zmiňuje i protiprávní deportaci či přesun.¹⁰⁰ Podle čl. 8(2)(b)(viii) se válečným zločinem rozumí také jiné případy závažného porušení zákonů a obyčejů platných v mezinárodních ozbrojených konfliktech, zejména „*okupační silou provedené přesídlení částí vlastního civilního obyvatelstva na okupované území či deportace obyvatelstva okupovaného území uvnitř nebo vně tohoto území.*“ Čl. 8(2)(e) postihuje ostatní závažná porušení zákonů a obyčejů platných v ozbrojených konfliktech jiné než mezinárodní povahy jako např. „*nařízení vysídlení civilního obyvatelstva z důvodů souvisejících s konfliktem, pokud to není nutné z důvodů bezpečnosti dotčených civilních osob nebo z naléhavých vojenských důvodů*“ (bod viii). Těmito ustanoveními jsou tedy chráněny i vnitřně přesídlené osoby.

„*Normativní právní rámec je doplňován soudními institucemi*“¹⁰¹ na národní, regionální i mezinárodní úrovni a také ad hoc trestními tribunály. Nucené přesídlení, jež bylo v roce 1999 důsledkem násilí ve Východním Timoru, tak jako zločin proti lidskosti posoudil Zvláštní panel pro vážné zločiny. Tento panel uznal osm osob vinnými z tohoto zločinu, přičemž potvrdil názor, že nucené přesídlení jako zločin proti lidskosti je „*součástí mezinárodního obyčejového práva.*“¹⁰² Také na národní úrovni bylo nucené přesídlení posouzeno jako válečný zločin. Senát bosenského Nejvyššího soudu zabývajícího se válečnými zločiny odsoudil bosenského důstojníka za nucené přesídlení

⁹⁹ Nutno říci, že již Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii uznal, že pod pojmem válečný zločin je potřeba rozumět také vážná porušení práva spáchaná v průběhu vnitrostátního konfliktu, ačkoli v té době smluvní právo definovalo válečný zločin pouze v kontextu mezinárodních ozbrojených konfliktů. To, že porušení společného článku 3 ŽÚ a Dodatkového protokolu II je zločinem podle mezinárodního práva, pak poprvé stanovil Statut ICTR, avšak teprve Římský statut jednoznačně definuje jako válečný zločin i vážná porušení práva v průběhu všech typů konfliktu.

¹⁰⁰ Čl. 8(2)(a)(vii) Římského statutu.

¹⁰¹ Solomon, A., *Justice, Accountability, and the Protection of Displaced Persons*, 1 December 2009 [online]. Dostupné na www.scribd.com/doc/24416752/Justice-Accountability-and-Protection-of-Internally-Displaced-Persons (navštíveno 14.7.2010).

¹⁰² Judicial System Monitoring Programme, *Digest of the Jurisprudence of the Special Panels for Serious Crimes*, April 2007 [online]. Dostupné na www.jsmp.minihub.org/Reports/2007/SPSC/SERIOUS%20CRIMES%20DIGEST%20%28Megan%29%20250407.pdf (navštíveno 10.7.2010).

civilistů ze Srebrenice.¹⁰³ Dále také např. Irácký vojenský tribunál shledal vinným Saddama Husseina za nucené přesídlení Kurdů v 80. letech v severním Iráku.¹⁰⁴ Na mezinárodní úrovni ICTY odsoudil několik osob za zločiny zahrnující deportace, nucený přesun a nucené přesídlení civilistů. Tyto činy jsou zmíněny také v obvinění bývalého bosenskosrbského vůdce Radovana Karadžiče, jenž je obžalován ze spáchání zločinu proti lidskosti a zločinu genocidy.¹⁰⁵

Řízení o činech zahrnujících nucené přesídlení se vedou také u ICC. Nucené přesídlení civilistů je citováno mezi mnoha obviněními z válečných zločinů a zločinů proti lidskosti proti súdánskému prezidentu Omaru Al Bashirovi a jeho důstojníkům Ahmadu Harunovi a Alimu Kushaybovi. Na posledně dva zmíněné byl v roce 2007 vydán zatykač mimo jiné pro zločin proti lidskosti podle čl. 7(1)(d) Statutu spočívající v nuceném přesídlení zhruba 60.000 civilistů z jejich domovů.¹⁰⁶ V březnu 2009 byl vydán zatykač na Omara Al Bashira¹⁰⁷ mimo jiné z důvodů trestní odpovědnosti za „zločiny proti lidskosti zahrnující násilné přesuny podle článku 7(1)(d) Statutu.“

3.3.2 Kriminalizace násilného jednání vůči IDPs

Mezinárodní trestní právo postihuje také „jednání, jakým jsou např. vražda, znásilnění či mučení a jehož oběti se mohou stát IDPs.“¹⁰⁸ Činy spáchané na IDPs budou postihovány zejména v souvislosti se zločinem genocidy. Podle čl. 6 Římského statutu se „genocidou rozumí kterýkoli z níže uvedených skutků, spáchaných s úmyslem zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou.“ Definice byla převzata z čl. II Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia (1948)¹⁰⁹ a vychází z obyčejového práva. Chráněné skupiny, vůči

¹⁰³ Court of Bosna and Hercegovina, *News: Milorad Trbic Found Guilty*, 16.10.2010 [online]. Dostupné na www.sudbih.gov.ba/?id=1403&jezik=e (navštíveno 24.6.2010).

¹⁰⁴ Supreme Iraqi Criminal Tribunal [online]. Dostupné na <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/399362> (navštíveno 26.7.2010).

¹⁰⁵ ICTY. *Case Information Sheet – Radovan Karadžić (IT-95-5/18)* [online]. Dostupné na www.icty.org/x/cases/karadzic/cis/en/cis_karadzic_en.pdf (navštíveno 26.7.2010).

¹⁰⁶ Bod 9, 20, 51 příkazů k zatčení. ICC-02/05-01/07, *Warrant of Arrest for Ali Kushayb* [online]. Dostupné na www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc279858.PDF (navštíveno 16.7.2010) a ICC-02/05-01/07, *Warrant of Arrest for Ahmad Harun* [online]. Dostupné na www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc279813.PDF (navštíveno 16.7.2010).

¹⁰⁷ ICC-02/05-01/09. *Warrant of Arrest for Omar Hassan Ahmad Al Bashir* [online]. Dostupné na <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc639078.pdf> (navštíveno 16.7.2010).

¹⁰⁸ Čepelka, Č., Šturma, P., Bílková, V., Fáberová, A., Skalková, M., Honusková, V., op. cit., str. 126.

¹⁰⁹ Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia [online]. Dostupné na www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-genocida.pdf (navštíveno 12.4.2010).

nimž lze spáchat genocidu, jsou zde „úmyslně zmíněny pouze čtyři. Byly vynechány jiné skupiny osob, zejména politické, ekonomické a sociální.“¹¹⁰ Vnitřně přesídlení do těchto chráněných skupin v zásadě vždy spadají. IDPs se týká především čl. 6(c) Římského statutu, který postihuje „úmyslné uvedení této skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení.“ Čl. 6 postihuje také usmrcení příslušníků takové skupiny, násilné činy proti fyzické a duševní integritě těchto osob či nucené převádění dětí z jedné skupiny do jiné. Dalšími příklady zločinu genocidy může být „vystavení chráněné skupiny osob nedostatku základních potravin, systematickému vyhánění z domovů a snížení dostupnosti základních zdravotních služeb pod minimální potřebu.“¹¹¹

Trestné činy vůči IDPs jsou dále postihovány také v rámci ustanovení o zločinech proti lidskosti, pokud jsou spáchány jako rozsáhlý či systematický útok proti civilnímu obyvatelstvu, i pokud je tak učiněno mimo rozsah ozbrojeného konfliktu (čl. 7 Římského statutu). Tímto článkem jsou tedy chráněny i vnitřně přesídlené osoby jako civilisté především před činy jako zotročování, protiprávní zbavení osobní svobody, vražda, znásilnění či persekuce.

Římský statut chrání vnitřně přesídlené i během ozbrojených konfliktů. Vztahuje se na činy během konfliktů mezinárodních¹¹² i vnitrostátních.¹¹³ Ustanovení chránící oběti válečných zločinů během vnitrostátního ozbrojeného konfliktu se však výslovně nevztahují na činy spáchané během situací vnitřních nepokojů a napětí. Čl. 8 zahrnuje do válečných zločinů zejména činy mučení a nelidského zacházení, vraždu, znásilnění či hladovění civilistů.

S trestnými činy stíhanými podle Římského statutu se potýkají zejména v Africe. ICC se zabývá případy porušování práv spáchanými na území Demokratické republiky Kongo, Ugandy, Súdánu a Středoafričské republiky. Velká část z těchto činů postihla vnitřně přesídlené osoby. V roce 2009 byl na súdánského prezidenta¹¹⁴ Omara Al Bashira vydán zatykač pro trestný čin genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů spáchaných během vnitrostátního konfliktu v Dárfúru ve smyslu čl. 8(2)(f)

¹¹⁰ Šturma, P., op. cit., str. 132-137.

¹¹¹ ICTR-96-4-T, *Prosecutor v. Akayesu*.

¹¹² Podle čl. 8(2)(a),(b) Římského statutu.

¹¹³ Podle čl. 8(2)(c),(d),(e) Římského statutu.

¹¹⁴ V Súdánu bylo ke květnu 2010 odhadem pět milionů vnitřně přesídlených osob, tj. jedná se o jednu ze zemí s největším počtem vnitřně přesídlených osob na světě (druhou je Kolumbie).

Římského statutu. Podle přípravného senátu je také jako nepřímý pachatel trestně odpovědný za „úmyslně řízené útoky na civilní obyvatelstvo nebo proti civilistům, kteří se přímo neúčastnili nepřátelských akcí.“¹¹⁵ Podle názoru tohoto senátu byly základem zločinů nezákonné útoky vládních jednotek na civilní obyvatelstvo v Dárfúru, čímž byly spáchány válečné zločiny podle čl. 8(2)(e)(i) a čl. 8(2)(e)(v) Římského statutu. Vládní jednotky také mučily a znásilnily stovky civilistů. Dále donutily tisíce osob k nucenému přesídlení. Přípravný senát se domnívá, že existují dostatečné důvody se domnívat, že súdánské policejní jednotky spáchaly zločiny proti lidskosti, zejména vraždu, vyhubení, nucené přesídlení, mučení a znásilnění ve smyslu čl. 7(1)(a), (b), (d), (f) a (g) Římského statutu.

Kvůli útokům naplňujícím podstatu válečných zločinů a zločinů proti lidskosti podle Římského statutu byl též vydán zatykač¹¹⁶ na důstojníky ugandské povstalecké armády LRA (Lord's Resistance Army). Jednalo se o „násilné a vražedné útoky na civilní obyvatelstvo zahrnující útoky na osoby žijící v táborech pro vnitřně přesídlené.“¹¹⁷

Mezinárodní právo tedy chrání vnitřně přesídlené osoby před trestnými činy. Praxe však ukazuje, že zatím nedochází k rozvoji soudní judikatury, která by chránila přímo IDPs, a že pachatelé těchto trestných činů nejsou dostatečně potrestáni.

3.4 Mezinárodní uprchlické právo

V běžné řeči se pojem uprchlík používá k označení osoby, která opustila svůj domov, své obvyklé místo pobytu. Při obecném používání tohoto termínu většina lidí nečiní rozdíl mezi těmi, kteří nuceně opustili svou vlast, a těmi, kteří sice také opustili své domovy, ale nepřekročili státní hranice. Jak je již výše v kapitole 1. uvedeno, mezinárodní právo mezi těmito pojmy rozlišuje. Na ochranu první skupiny osob, tj. těch, kteří se při svém útěku dostali přes hranice své domovské země, byl již v 50. letech vytvořen ucelený režim úmluv a norem, který určuje, jakým způsobem jsou členské státy povinny chovat se vůči uprchlíkům a v jakém rozsahu jim mají poskytovat pomoc a ochranu. Stanovuje minimální standardy pro zacházení s těmito osobami. V současné

¹¹⁵ ICC-02/05-01/09, op.cit.

¹¹⁶ ICC-02/04-01/05, *Prosecutor v. Joseph Kony, Vincent Otti, Okot Odhiambo, Dominic Ongwen*, 8 July 2005 [online]. Dostupné na <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc97185.PDF> (navštíveno 16.7.2010).

¹¹⁷ *Ibid.*, bod 12.

době je uprchlické právo upraveno Úmluvou o uprchlících ve znění Protokolu z roku 1967. Jedná se o normy přijaté na půdě OSN. Dále je úprava jejich postavení obsažena v Africké úmluvě o uprchlících a v Cartagenské deklaraci o uprchlících. První rozšiřuje základní definici uprchlíka obsaženou v čl. 1 Úmluvy o uprchlících tak, že uprchlíkem se rozumí „každá osoba donucená opustit svou zemi původu kvůli vnější agresi, okupaci, zahraniční nadvládě nebo událostem závažně narušujícím veřejný pořádek části nebo celé zemi jejího původu či státní příslušnosti“ (čl. 1 odst. 2). Cartagenská deklarace definuje uprchlíky jako „osoby, které opustí svou zemi, protože jejich životy nebo svobody jsou ohroženy obecným násilím, zahraniční agresi, vnitřním konfliktem, rozsáhlým porušováním lidských práv nebo jinými okolnostmi závažně porušujícími veřejný pořádek“ (čl. III odst. 3). Uprchlíci jsou dále chráněni také mandátem Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, který pro ně má hledat trvalá řešení zajištění ochrany a dodržování lidských práv, pomáhat jim vrátit se do svých domovů, atd.

Rozhodnutí o tom, kdo bude uznán uprchlíkem, a s tím související procesní práva jsou v zásadě přijímána v rámci vnitrostátního zákonodárství. Univerzální mezinárodní systém uprchlického práva obsahuje pouze materiální právo. Mezinárodní procesní normy jsou již sice také vytvořeny, avšak „vyskytují se jen v mezinárodním právu partikulárního charakteru.“¹¹⁸ Státy si tak samy upravují procesní stránku formálního rozhodnutí o tom, zda je nechráněná osoba v právním postavení uprchlíka či není.

Ačkoli základní práva IDPs jsou často ohrožována a porušována stejným způsobem jako práva uprchlíků, nemohou mít vnitřně přesídlení prospěch z ochrany poskytované mezinárodním uprchlickým právem, protože nepřekročili mezinárodní hranice. Přítomnost na území vlastního státu znamená, že „primární odpovědnost za splnění jejich potřeb nesou jejich vlády, jejich stát.“¹¹⁹ Mezinárodní uprchlické právo se tedy vnitřně přesídlených osob přímo netýká. Na druhou stranu nelze říci, že by toto odvětví práva bylo zcela irelevantní k dané problematice. Uprchlické právo má význam vzhledem tomu, že faktická situace obou skupin je velmi podobná. Problémy, jimiž jsou IDPs postiženy, jsou analogické těm, které trápí uprchlíky, proto může uprchlické právo sloužit k určitému porovnání právních úprav a také může napomoci při tvorbě

¹¹⁸ Čepelka, Č., Šturma, P., Bílková, V., Fáberová, A., Skalková, M., Honusková, V., op. cit., str. 24.

¹¹⁹ UN Doc. E/CN.4/1996/52/Add.2, op.cit.

základních standardů pro právní úpravu vnitřně přesídlených osob. Např. zásada *non-refoulement* obsažená v čl. 33 Úmluvy o uprchlících může sloužit jako „referenční rámec pro IDPs za předpokladu, že jejich návrat může vést také k ohrožení jejich osoby.“¹²⁰

Jak již bylo uvedeno, uprchlíci jsou chráněni také UNHCR. Ten však nemá výslovný mandát na ochranu IDPs. Přesto v několika případech Valné shromáždění OSN či generální tajemník OSN požádali UNHCR, aby poskytl ochranu a pomoc také těmto osobám. Poprvé se tak stalo již v roce 1972 při operacích v Súdánu.¹²¹ Od té doby řada Rezolucí OSN zmocnila UNHCR, aby se zapojil při asistování a pomoci vnitřně přesídleným osobám, zejména v situacích, ve kterých bylo přesídlení způsobeno perzekucí, násilím, konfliktem či hromadným porušováním lidských práv, tj. v situacích, které jsou podobné těm, které přinutily uprchlíky k odchodu ze svých domovů. Pouze výjimečně, v ad hoc případech byl UNHCR požádán, aby aplikoval své standardy na osoby přesídlené v důsledku přírodních katastrof. Jednalo se např. o tsunami v prosinci 2004, zemětřesení v jižní Asii v roce 2005 či povodně v Somálsku v roce 2006.¹²² K přímé aplikaci uprchlických standardů na vnitřně přesídlené osoby musí mít tedy UNHCR přímé zmocnění. Pak postupuje nad rámec svého mandátu v případech, kdy „*existuje jasná vazba mezi problémy IDPs a uprchlíků.*“¹²³ Přistupuje tedy k IDPs analogicky jako k uprchlíkům a snaží se jim zajistit základní humanitární standard.¹²⁴

V některých situacích nepomáhá UNHCR vnitřně přesídleným přímo, ale alespoň ve svých pokynech zmíní doplňková doporučení pro uspokojování potřeb a prosazování práv IDPs, zejména přesídlených žen a dětí. V posledních letech se počet

¹²⁰ Zaat, K., op. cit..

¹²¹ UN Doc. [A/RES/2958\(XXVII\)](#), *Assistance to Sudanese Refugees Returning from Abroad*. 12 December 1972 [online]. Dostupné na <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/269/88/IMG/NR026988.pdf?OpenElement> (navštíveno 20.8.2010).

¹²² UNHCR. *Climate Change, Natural Disasters and Human Displacement: a UNHCR Perspective*, 23 October 2008 [online]. Dostupné na www.unhcr.org/refworld/pdfid/492bb6b92.pdf (navštíveno 3.7.2010).

¹²³ Čepelka, Č., Šturma, P., Bílková, V., Fáberová, A., Skalková, M., Honusková, V., op. cit., str. 127.

¹²⁴ *Ibid.*, str. 127.

IDPs, o které se UNHCR stará, zvýšil na 15 milionů.¹²⁵ Především se jedná o vnitřně přesídlené v Kolumbii, Iráku a Súdánu.¹²⁶ I přes tuto skutečnost by se však právní úprava vnitřního přesídlení a postavení uprchlíků neměla nadměrně slučovat a nemělo by docházet k přílišnému přibližování těchto dvou různých problematik.¹²⁷ Přestože mohou být příčiny a důsledky přesídlení či překážky při návratu velmi podobné jak pro vnitřně přesídlené osoby tak pro uprchlíky, právní režimy použitelné na tyto dvě kategorie osob jsou rozdílné. Zatímco uprchlíci prchají před pronásledováním do cizích států a z toho důvodu mají potřebu speciálního právního režimu, vnitřně přesídlené osoby zůstávají ve své zemi a jsou tudíž oprávněni užívat v plném rozsahu pouze ochrany poskytované mezinárodním právem lidských práv, mezinárodním humanitárním právem a národním právem. Z toho lze dovodit, že neexistuje platný právní základ pro asimilaci statutu vnitřně přesídlených osob se statutem uprchlíků. Na druhou stranu je nutno vzít v úvahu situaci v praxi. Pokud by nedocházelo k určitému přibližování těchto právních úprav, pomoc vnitřně přesídleným by byla ještě složitější a méně funkční než je dnes. Východiskem je přijetí závazného dokumentu především na mezinárodní úrovni, který by byl zaměřen přímo na specifickou situaci IDPs.

Existují také obavy, že by rozšíření ochrany IDPs v rámci uprchlického práva mohlo způsobit, že by některé státy začaly odpírat azyl těm osobám, kterým se podařilo uprchnout přes mezinárodní hranice. Tato obava je založena na představě, že prohlášení existence souboru práv pro IDPs by ve skutečnosti mohlo podpořit některé státy v tom, aby navrátily uprchlíky do země jejich původu s odůvodněním, že jim tam již nehrozí žádné nebezpečí a jejich ochrana je zabezpečena novými právy a pravidly pro IDPs. Tyto obavy však nejsou relevantní, zejména v současné době, kdy stále větší počet států upřednostňuje ochranu lidských práv před ochranou státní suverenity.

¹²⁵ UNHCR, *Global Trends 2009: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons*, 15 June 2010 [online]. Dostupné na www.unhcr.org/4c11f0be9.html (navštíveno 1.8.2010).

¹²⁶ Více k Úřadu a jeho činnosti v rámci ochrany IDPs v kapitole Mezinárodní organizace a IDPs.

¹²⁷ Srov. UNHCR. *The State of the World's Refugees 2006: Human Displacement in the New Millennium – Credits and Disclaimers*, op. cit., str. 166.

4 Řídící principy na ochranu vnitřně přesídlených osob

4.1 *Struktura a obsah Řídících principů*

Nutnost mezinárodních standardů na ochranu vnitřně přesídlených osob začala být zřejmá na počátku 90. let minulého století, kdy se počet osob nucených opustit své domovy a nucených přesunout se na jinou část území státu začal zvyšovat a převyšovat počty uprchlíků. Ačkoli IDPs stejně jako jiné osoby využívají právní ochrany především mezinárodního práva lidských práv a za ozbrojených konfliktů též ochrany mezinárodního humanitárního práva, skutečnost, že opustili své domovy, je v praxi staví do situace, kdy jsou jejich práva snadno zanedbávána, v horších případech i zneužívána.

Zájem a starost o IDPs vedlo Komisi OSN pro lidská práva, aby pověřila skupinu expertů pod vedením zvláštního představitele generálního tajemníka OSN pro vnitřně přesídlené osoby F. Denga k přípravě příslušného rámce, podle kterého by se poskytovala ochrana a asistence vnitřně přesídleným osobám. Roku 1998 byly tedy prezentovány Řídící principy pro vnitřní přesídlování.

Co však ovlivnilo tvorbu a výslednou strukturu tohoto dokumentu? Hlavním účelem bylo, za prvé, znovu potvrdit ustanovení existujícího mezinárodního práva lidských práv a mezinárodního humanitárního práva. To sebou ovšem přinášelo také nutnost vyjasnit bílá místa a zaplnit mezery v současné právní úpravě ochrany vnitřně přesídlených. Řídící principy též nepočítaly pouze s potvrzením existujícího práva, ale byly míněny k jeho rozvoji. Dalším účelem dokumentu bylo zvýšení povědomí o utrpení vnitřně přesídlených osob tím, že by se dosud existující normy uspořádaly v jediném dokumentu. „*Řídící principy nebyly tudíž pouze normativní povahy, byly též povahy politické.*“¹²⁸ Za třetí, cílem vytvoření textu bylo ukázat, že implementace existujících standardů je důležitější než právní reforma, tj. že „*respekt pro právo je urgentnější než tvorba nového práva.*“¹²⁹ V neposlední řadě bylo snahou zdůraznit princip zákazu diskriminace v zacházení s IDPs a vytvořit základy standardů pro ochranu před přesídlením, během přesídlení a během návratu.

¹²⁸ Droege, C., *Developments in the Legal Protection of Internally Displaced Persons – 10 Years of Experience since the Guiding Principles* [online]. Dostupné na [www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/refugees-idps-legal-article-300908/\\$File/09-2008-ICRC-C-Droege-Guiding-principles.pdf](http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/refugees-idps-legal-article-300908/$File/09-2008-ICRC-C-Droege-Guiding-principles.pdf) (navštíveno 2.3.2010).

¹²⁹ Ibid.

Ačkoli není tento dokument právně závazné povahy a pro státy z něj nevyplývají žádné vynutitelné závazky, může se ve skutečnosti ukázat, že bude „více závazný“¹³⁰ než jiné nástroje tzv. soft law. Jedním z důvodů ospravedlňujícím tento názor je to, že „Řídící principy jsou precizně založeny na mezinárodním právu. Je možné citovat širokou škálu existujících právních ustanovení pro téměř každý princip, čímž poskytují dokumentu silný normativní základ.“¹³¹ Nebylo tedy vytvořeno něco, co by do té doby platné mezinárodní právo neznalo. Tým expertů vyvodil „konkrétní normy z obecnějších principů, které jsou již součástí existujícího mezinárodního práva.“¹³² Příkladem tohoto postupu je Princip 6 ŘP „právo být chráněn proti svévolnému přesídlení ze svého domova nebo místa obvyklého pobytu.“ Žádný dokument nezmiňuje takovéto právo explicitně, avšak mezinárodní humanitární právo zakazuje svévolné přesídlení ve specifických situacích a mezinárodní právo lidských práv garantuje nejen svobodu pohybu, ale též právo zvolit si místo pobytu a tudíž právo na daném místě zůstat.¹³³ Z tohoto příkladu je patrné, že „Principy byly navrženy s velkou opatrností tak, aby do důsledku vycházely pouze z platného mezinárodního práva.“¹³⁴

Přestože jsou IDPs oprávněni získat ochranu, která je poskytována mezinárodním právem lidských práv a mezinárodním humanitárním právem, je často pro vlády, humanitární organizace i samotné přesídlené osoby obtížné určit použitelná ustanovení v daných situacích. Úkolem Řídících principů bylo rozpracovat obecné principy ochrany do větších detailů, určit nedostatky v právní úpravě a tím dát všem subjektům, které jsou dotčeny problematikou vnitřního přesídlení, jasné autoritativní vodítko. ŘP tak představují komplexní minimální standard pro zacházení s vnitřně přesídlenými osobami. Stanovují práva přesídlených a povinnosti vlád, povstaleckých skupin, mezivládních a nevládních organizací a dalších ve vztazích s těmito zranitelnými skupinami populace.

Jednotlivá práva IDPs obsažená v ŘP jsou rozčleněna do čtyř skupin: práva

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Kálin, W., *How Hard is Soft Law? The Guiding Principles on Internal Displacement and the Need for a Normative Framework*, Presentation at Roundtable Meeting, Ralph Bunche Institute for International Studies, 19 December 2001.

¹³² Ibid.

¹³³ Např. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, čl. 12 odst. 1.

¹³⁴ The Guiding Principles on Internal Displacement [online]. Dostupné na [www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/%28httpInfoFiles%29/A2D4116C222EB1F18025709E00419430/\\$file/GPsEnglish.pdf](http://www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/%28httpInfoFiles%29/A2D4116C222EB1F18025709E00419430/$file/GPsEnglish.pdf) (navštíveno 27.2.2010).

související s fyzickou bezpečností a osobní integritou (např. právo na život, zákaz mučení a sexuálního násilí), dále práva souvisejícími se základními životními potřebami (např. právo na jídlo, pitnou vodu a lékařskou péči), politická práva (např. právo na osobní dokumenty, právo na účast na politickém řízení, zákaz diskriminace) a práva v ekonomické, sociální a kulturní sféře (např. právo na majetek či vzdělání). Řídící principy obsahují principy, které mají chránit IDPs ve všech fázích přesídlení, tj. *„poskytují ochranu vůči nedobrovolnému přesídlení, nabízí základ pro ochranu a asistenci během přesídlení a stanovují garance pro bezpečný návrat, znovusídlení a opětovnou integraci.“*¹³⁵ IDPs mají také právo snažit se najít útočiště a získat azyl v jiné zemi.

ŘP na jednu stranu poskytují ochranu IDPs a výslovně potvrzují, že národní orgány mají povinnost garantovat vnitřně přesídleným osobám výše uvedená práva, avšak na stranu druhou nekriminalizují jednání vedoucí k přesídlení. Povinnost zabezpečovat vnitřně přesídlené a postihovat porušování jejich práv je však státům podle některých názorů dána na základě zásady, že *„se suverenitou přichází odpovědnost.“*¹³⁶ Mezinárodní společenství tak má mít při pomoci IDPs subsidiární úlohu, tj. v případě, že jednotlivé státy nebudou chránit svou populaci, resp. nebudou chtít či moci zaručit svému obyvatelstvu jednotlivá práva, může mezinárodní společenství zasáhnout na základě principu komplementarity. Vlády by pomoc měly akceptovat, avšak nemůžou být *„nuceny tuto pomoc přijmout.“*¹³⁷

4.2 K jednotlivým principům

Řídící principy se skládají z úvodu a 5 částí, obsahují 30 principů. Jsou zaměřeny na specifické potřeby vnitřně přesídlených. Určují práva a garance relevantní pro potřeby těchto skupin osob.

V úvodu je vymezen jejich rozsah a cíle. Důležitým prvkem této části ŘP je pokus definovat, kdo jsou vnitřně přesídlené osoby. Podle odst. 2 se jedná o *„osoby nebo skupiny osob, které byly násilně či jinak nedobrovolně donuceny opustit své domovy nebo místa svého obvyklého pobytu, a to zvláště v důsledku nebo ve snaze*

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Solomon, A., op. cit.

¹³⁷ Cohen, R., *St. Louis Lecture and Dialogue Series: Human Rights in Global Perspective*, University of Missouri, 16 January 2001.

vyhnout se důsledkům ozbrojeného konfliktu, násilí, porušování lidských práv, přírodních katastrof či katastrof způsobených lidmi, a které nepřekročily mezinárodně uznávané hranice státu.“ Na rozdíl od vymezení v jiných dokumentech je tato definice širší – zahrnuje také přesídlení z důvodu přírodních či katastrof způsobených lidmi. Navíc použité spojení „*a to zvláště*“ odkazuje na to, že výčet důvodů opuštění domovů není konečný. V dalších odstavcích je obsaženo ujištění, že ŘP jsou v souladu s mezinárodním právem lidských práv a mezinárodním humanitárním právem, a výčet adresátů, na které jsou jejich ustanovení zaměřena.

První část, nazvaná Obecné principy, shrnuje základní zásady, podle kterých by měly být ŘP aplikovány. Měly by být respektovány všemi autoritami, skupinami a jednotlivci bez ohledu na svou právní závaznost, avšak neměly by být interpretovány jako ustanovení, která omezují, popř. rozvíjí či jinak modifikují práva osob zaručená mezinárodním nebo vnitrostátním právem. Národní autority mají primární povinnost a odpovědnost za poskytování ochrany vnitřně přesídleným a těmto osobám musí být zajištěno právo požadovat a také obdržet takovou ochranu. Principy musí být aplikovány nediskriminačně, tj. IDPs nesmí být obětmi diskriminace kvůli přesídlení či na základě rasy, pohlaví, jazyka, náboženství či sociálního původu.

Principy vztahující se k ochraně před přesídlením jsou obsaženy v části druhé. Mezinárodní aktéři jsou opětovně vyzýváni k respektování a dodržování povinností vyplývajících z mezinárodního práva. Výslovně je zde uvedeno právo každého „*být chráněn proti svévolnému přesídlení ze svého domova nebo místa obvyklého pobytu.*“¹³⁸ Zákaz svévolného přesídlení se dle Řídících principů týká přesídlení provedeného na základě etnických čistek či politiky apartheidu, během ozbrojených konfliktů či po přírodních katastrofách. Netýká se situací, kdy je přesídlení nutné kvůli ochraně civilního obyvatelstva. Dále se zakazuje přesídlení jako nástroj kolektivního trestu či v případech rozsáhlých rozvojových projektů. Je nutno zaručit, aby přesídlení netrvalo déle než daná situace vyžaduje. Státy musí zajistit ohroženým osobám takovou ochranu, aby nedošlo k „*porušení práva na život, důstojnost a svobodu.*“¹³⁹ Mají také zvláštní povinnost zajistit ochranu před přesídlením specifickým kategoriím obyvatel, které jsou obzvláště závislé na své půdě (např. pastevcům, původnímu obyvatelstvu, aj.).

¹³⁸ Princip 6 Řídících principů.

¹³⁹ Princip 8 Řídících principů.

Nejobsáhlejší, třetí část je věnována principům na ochranu během přesídlení. Vychází, jak už bylo výše řečeno, z mezinárodně právní úpravy lidských práv a mezinárodního humanitárního práva. Vnitřně přesídlené osoby by měly být obzvláště chráněny proti genocidě, vraždě, hromadným či svévolným popravám a dalšímu násilí vůči jejich osobě. Zabráněno má být též degradujícím zacházení, mučení a nucené prostituci. Dokument explicitně říká, že „každý má právo na důstojnost, fyzickou, duševní a morální integritu.“¹⁴⁰ Každá vnitřně přesídlená osoba má právo na svobodu pohybu a právo svobodně si zvolit místo svého pobytu. Zvláštní důraz je kladen na ochranu a zajišťování specifických potřeb dětí a žen, jelikož se jedná o kategorie osob, které jsou obzvláště zranitelné. Chráněna je také rodina a její jednotliví členové. Nesmí docházet k nucenému rozdělování rodin a pokud k takovému rozdělení dojde, musí být zajištěno jejich opětovné sloučení. Přesídleným osobám musí být též poskytnut adekvátní standard živobytí, což zahrnuje přístup k základním potravinám a pitné vodě, přístřeší a vhodnému ošacení. Dále musí být zajištěna včasná a dostatečná zdravotní péče všem bez rozdílu, pomoc při obstarávání osobních dokumentů a základní vzdělání. Nikdo nesmí být svévolně zbaven svého majetku.

Čtvrtá část Principů pojednává o poskytování humanitární pomoci. Má být poskytována podle zásad humanity, nestranně a nediskriminačně všem osobám. Primární povinnost a odpovědnost v této oblasti náleží národním autoritám. To však nesmí bránit mezinárodním humanitárním organizacím v přístupu a v poskytování humanitární pomoci vnitřně přesídleným osobám. Osoby poskytující pomoc musí být respektovány a jejich jednání nesmí být vnímáno jako „nepřátelský čin či vměšování se do vnitřních záležitostí státu.“¹⁴¹

Na návrat, trvalé usazení a reintegraci vnitřně přesídlených osob se zaměřuje poslední, pátá část Řídících principů. Základní odpovědnost mají kompetentní národní orgány. Ty musí zajistit, aby se IDPs buď v bezpečí mohli vrátit zpět do svých původních domovů, nebo aby se mohli usadit na jiném místě země. Speciální úsilí má být věnováno tomu, aby se sami IDPs účastnili na plánování a koordinaci jejich návratu, opětovném usazení a reintegraci.

¹⁴⁰ Princip 11 Řídících principů.

¹⁴¹ Princip 25 Řídících principů.

4.3 Použití Řídících principů v praxi

Ačkoli jsou Řídící principy právně nezávazné povahy, jedná se o důležitý nástroj a standard při řešení vážné situace vnitřně přesídlených osob. Od počátku nového tisíciletí je začaly vlády jednotlivých států používat jako základ pro svou politiku a tvorbu práva. Zhruba ve dvaceti státech světa byly na základě ŘP přijaty dokumenty a zákony, které se specificky zaměřují na IDPs. Tyto normativní instrumenty Principy přímo či nepřímo inkorporují nebo na ně odkazují.¹⁴² Angola např. v roce 2001 na základě ŘP přijala zákon ohledně návratu a reintegrace přesídlených osob po občanské válce. Peru z nich vycházelo v roce 2004 při tvorbě zákona na poskytování materiálních výhod vnitřně přesídleným. Kolumbijský ústavní soud je citoval v rámci tří rozhodnutí na podporu pomoci IDPs. Gruzie změnila své zákony a zlepšila postupy při zajišťování volebního práva přesídlených tak, aby byly v souladu s ŘP. Další vlády států jako Burundi, Kolumbie, Filipíny, Srí Lanka či Uganda na jejich základě vytváří národní standardy pro ochranu IDPs.¹⁴³ Některé nové zákony vytvořené na základě ŘP dokonce obsahují ustanovení, která zajišťují vnitřně přesídleným právo na peněžitou kompenzaci za fyzická zranění, ztrátu majetku či jiné újmy, které byly důsledkem vnitřního přesídlení (např. turecký kompenzační zákon¹⁴⁴ či zákony v Bosně a Kosovu). Řídícími principy se v poslední době řídí též rozhodování mezinárodních soudních orgánů. Meziamerický soud pro lidská práva uznal a aplikoval ŘP v případech Mapiripán Massacre v. Colombia a Ituango Massacre v. Colombia, aby objasnil dosah lidských práv obsažených v AÚLP na vnitřně přesídlené.

Vysokou hodnotu tohoto dokumentu uznaly také některé mezinárodní organizace (např. UNHCR, UNICEF).¹⁴⁵ Také regionální mezivládní organizace používají Řídící principy při své činnosti, ať už jako nástroj sledování dodržování základních životních podmínek IDPs, nebo jako rámec pro své programy a aktivity.

¹⁴² IDMC. *The Guiding Principles on Internal Displacement: General Presentation* [online]. Dostupné na [www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/%28httpInfoFiles%29/78B532F31B492AE8C12571150046B5B0/\\$file/GP%20module%20handout%20GP%20presentation.pdf](http://www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/%28httpInfoFiles%29/78B532F31B492AE8C12571150046B5B0/$file/GP%20module%20handout%20GP%20presentation.pdf) (navštíveno 29.3.2010).

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Article 7 Law of Turkey on the Compensation of Damages that Occurred due to Terror and the Fight Against Terrorism, Law No. 5233, July 2004. In *National and Regional Laws and Policies on Internal Displacement, Turkey* [online]. Dostupné na www.brookings.edu/projects/idp/Laws-and-Policies/turkey.aspx (navštíveno 15.3.2010).

¹⁴⁵ IDMC. *The Guiding Principles on Internal Displacement: General Presentation*, op.cit.

Odkazy na Principy lze nalézt v rezolucích, doporučeních či zprávách přijatých mezinárodními organizacemi jako je Africká Unie, Organizace Amerických států či Rada Evropy.¹⁴⁶ ŘP využívají pro svou ochranu také samotní IDPs. Vnitřně přesídlení v Sierra Leone vyzvali na základě Principů agentury OSN, aby „poskytovaly vzdělání v utečeneckých táborech.“¹⁴⁷

Zlepšují však Řídící principy podmínky IDPs ve skutečnosti od základu? Doposud nebyla vypracována žádná studie, která by se zaměřila na dopad Principů při zacházení s vnitřně přesídlenými osobami, ale podle některých odborníků jejich implementace zůstává stále problematická a ve většině případů pouze povrchní a nedůsledná. Jedním z problémů je skutečnost, že „Řídící principy nebyly projednány vládami ani nebyly formálně uznány Valným shromážděním OSN,“¹⁴⁸ jak např. poukazují Egypt, Indie a Súdán, jež se z tohoto důvodu necítí být ŘP vázány. Častou otázkou také bývá, zda by Řídící principy byly důsledněji dodržovány, kdyby existovala právně závazná úmluva upravující vnitřní přesídlení, jako je např. Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951, a ŘP by byly její součástí. Argument pro vytvoření takové mezinárodní úmluvy je ten, že právně závazná úmluva umožňuje postihnout státy, které její ustanovení nedodržují, avšak na druhou stranu je nutno vzít v úvahu celý proces vzniku takovéto úmluvy. Než se mezinárodní společenství shodne na textu, mohou uplynout desetiletí a ani poté není jisté, zda daný dokument schválí a ratifikuje dostatečný počet států. Do doby, než mezinárodní společenství bude schopno schválit právně závazný text, je nejspíše nejlepším přístupem rozšíření aplikace Řídících principů na národní úrovni.

Významnou úmluvou na mezinárodní úrovni, která byla na základě ŘP přijata, je Úmluva Africké unie na ochranu a pomoc IDPs v Africe (dále Kampalská úmluva).¹⁴⁹ Byla přijata v říjnu 2009 na zvláštním summitu v Kampale, Ugandě, z důvodů nedostatečné ochrany vnitřně přesídlených v této oblasti. Situace v Africe podle některých odborníků vyžadovala a vyžaduje komplexní právní rámce, které by vzaly

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ Cohen, R., *The Guiding Principles on Internal Displacement: An Innovation in International Standard Setting* [online]. Dostupné na www.brookings.edu/fp/projects/idp/articles/cohenr_20041001.pdf (navštíveno 15.7.2010).

¹⁴⁸ UNHCR, *The State of the World's Refugees 2006*, op. cit., str. 165.

¹⁴⁹ Kampala Convention [online]. Dostupné na [www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900sid/SNAA-7X73KL/\\$file/au_oct2009.pdf?openelement](http://www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900sid/SNAA-7X73KL/$file/au_oct2009.pdf?openelement) (navštíveno 3.7.2010).

v úvahu humanitární, lidskoprávní, rozvojové a bezpečnostní otázky této problematiky. Kampalská úmluva je jedním z těchto rámců. Je založena na Řídících principech a snaží se „chránit základní práva a svobody IDPs, usnadnit trvalé řešení jejich přesídlení a zajistit takto postiženým jedincům možnost vést důstojný život.“¹⁵⁰ Na rozdíl od Řídících principů, které se zaměřují spíše na vymezení jednotlivých práv IDPs, se však tato úmluva snaží vymezit jednotlivé závazky států a také humanitárních organizací. Státy mají zejména povinnost poskytovat ochranu a pomoc před přesídlením a během přesídlení. Musí chránit IDPs během ozbrojených konfliktů či před a během přesídlení z důvodu rozvojových projektů. Část ustanovení je také věnována povinnostem Organizace Africké unie. Kampalská úmluva dále stanoví povinnosti států během návratu a znovuusídlení IDPs. Důležitá jsou zejména ustanovení ohledně odškodnění obětí přesídlení (čl. 12). Úmluva určuje právní rámec pro spolupráci mezi státy, mezinárodními a regionálními organizacemi a občanskými sdruženími a jinými nestátními aktéry na potlačení přesídlení a jeho důsledků.

Mezi pozitiva této úmluvy patří jednak to, že se jedná, resp. bude jednat, o právně závazný dokument zavazující celý region¹⁵¹ (stane se tak teprve poté, co bude ratifikována nejméně patnácti státy Africké unie, což může být na druhou stranu problematické). Mezi další pozitiva patří to, že formálně uznává jiné důvody přesídlení než jenom ozbrojené konflikty a situace násilí. Stejně jako Řídící principy přiznává práva přesídleným osobám a určuje povinnosti států ve všech fázích přesídlení. Státům dále stanovuje konkrétní prostředky, kterými by měly předcházet vnitřnímu přesídlení, a pokud to již nastane, vymezuje, jakým způsobem chránit a pomáhat přesídleným (např. implementace varovných systémů před katastrofami, zkvalitnění trestního stíhání, atd.). Úmluva při ochraně IDPs výslovně zavazuje jednotlivé strany úmluvy ke kriminalizaci nuceného přesídlení v národním právu a zajištění individuální odpovědnosti za tyto činy, na rozdíl od Řídících principů, které porušování práv IDPs nekriminalizují. Tento

¹⁵⁰ Solomon, A., (Re)Introducing the African Union Convention on the Protection and Assistance of Internally Displaced Persons, 17 February 2010 [online]. Dostupné na www.brookings.edu/articles/2010/0217_african_union_solomon.aspx?p=1 (navštíveno 15.6.2010).

¹⁵¹ Má zavazovat více států než Protokol o ochraně a pomoci IDPs přijatý roku 2006 na Konferenci Regionu Velkých jezer, který je závazný pouze pro 11 států této konference.

dokument je považován za „potencionálně efektivní instrument při řešení přesídlení a jeho důsledků v Africe.“¹⁵²

¹⁵² Solomon, A., *(Re)Introducing the African Union Convention on the Protection and Assistance of Internally Displaced Persons*, op. cit.

5 Mezinárodní organizace a IDPs

Vnitřně přesídlené osoby mají právo na ochranu poskytovanou mezinárodním právem, přesto je pro ně v praxi tato ochrana nedostupná či je jim odírána. Vzhledem k potřebě efektivnější pomoci vnitřně přesídleným se pozornost mezinárodního společenství zaměřila zejména dvěma směry – na identifikaci adekvátního právního rámce a na rozvoj institucí, které by pomáhaly IDPs.

Z těchto důvodů byly vytvořeny Řídící principy, které konkretizují všeobecné principy ochrany vnitřně přesídlených osob a tím autoritativně určují vodítko těm, kdo se snaží zlepšit situaci IDPs. Co se týče potřebných institucí, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, neexistuje ani jedna mezinárodní organizace, která by měla speciální mandát pro zabezpečení ochrany této kategorie osob, jež je extrémně zranitelná vůči porušování svých práv. Tento problém již vychází z obecně uznávaného vymezení pojmu vnitřně přesídlené osoby. Zahrnuje totiž širokou skupinu osob, jejichž potřeby jsou takovým způsobem odlišné, že převyšují možnosti a zkušenosti každé jednotlivé organizace. Nelze však říci, že IDPs není poskytována žádná ochrana. Množství mezinárodních organizací nabízí vnitřně přesídleným pomoc při znovu usídlení a reintegraci – od různých OSN institucí, přes Mezinárodní výbor Červeného kříže, po mnoho nevládních organizací. Některé humanitární organizace pomáhají IDPs bez ohledu na jejich postavení jako vnitřně přesídlených. Nerozlišují mezi nimi a ostatními kategoriemi populace, ale považují je za jednu skupinu osob, která spadá do jejich mandátu. Nevýhodou tohoto přístupu je to, že se ochrana nemusí vztahovat na všechny IDPs, tj. vymezení osob, na které se vztahuje mandát dané instituce, nemusí být tak široké jako vymezení vnitřně přesídlených osob v Řídících principech. Budou tak např. chráněny pouze osoby, které jsou oběťmi pronásledování bez ohledu na to, zda jsou přesídleny či ne. Nebo se může stát, že organizace půjdou nad rámec definice a do svého mandátu také zahrnou např. vracející se uprchlíky či odzbrojené vojáky.

Proč však stále nebylo možno vytvořit novou organizaci, která by měla odpovědnost pouze za IDPs? Podle rozšířeného názoru *„by taková nová entita pouze kopírovala práci jiných činitelů a zajisté by se setkala s opozicí vlád, které by měly námítky proti mezinárodní angažovanosti v záležitostech svých přesídlených*

populací.“¹⁵³ Do dnešní doby se tedy mezinárodní organizace zapojují společně při řešení obtížné situace vnitřně přesídlených osob. Ani tento přístup se však neobejde bez těžkostí. Jednotlivé organizace OSN jsou často kritizovány za to, že pravidelně dochází k problémům při koordinaci pomoci a činitelé spolu efektivně nespolupracují. Tato kapitola se věnuje organizacím, jejich mandátu a funkcím, které jsou v oblasti pomoci IDPs nejdůležitější. Mezi ty nejdůležitější patří především UNHCR, ICRC, WFP¹⁵⁴, UNICEF¹⁵⁵, IOM¹⁵⁶ a řada nevládních organizací. Jejich role je důležitá, jelikož jsou „v terénu a přímo pomáhají osobám v jejich zemích.“¹⁵⁷ Nutno je také zmínit různé mezinárodní instituce, které přispívají k dosažení efektivity při poskytování humanitární pomoci. V poslední podkapitole je dále shrnuta úprava koordinačních mechanismů, v rámci kterých organizace spolupracují na pokrývání potřeb IDPs.

5.1 Instituce OSN zabývající se problematikou IDPs

5.1.1 Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR)

Úřad sídlící v Ženevě byl založen v roce 1951 rezolucí Valného shromáždění OSN. Jeho cílem bylo pomoci více než jednomu milionu uprchlíků v Evropě, kteří se neměli po konci 2. světové války kam vrátit. Původně byl vytvořen pouze na období tří let a jeho mandát musel být obnovován každých pět let. Valné shromáždění rozhodlo teprve v roce 2003, že Úřad bude plnit úkoly v oblasti mezinárodní ochrany do té doby, „než se vyřeší problémy uprchlíků ve světě.“¹⁵⁸

Ochrana je uprchlíkům poskytována na základě Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951, která vstoupila v platnost v roce 1954. Úmluva zakotvuje smluvní závazek účastnických států uprchlíky na své území přijmout, jakož i na základě

¹⁵³ UNHCR, *The State of the World's Refugees 2006*, op. cit., str. 168.

¹⁵⁴ World Food Programme – Světový potravinový program je největší humanitární organizací na světě. Pomáhá chudým a potřebným obyvatelům v rozvojových zemích trpících potravinou krizí. V roce 1999 poskytl základní potraviny 19 milionům IDPs. (více na www.wfp.org)

¹⁵⁵ United Nations Children's Fund - Dětský fond OSN je hlavní světovou organizací, která se zabývá ochranou a zlepšováním životních podmínek dětí. Pomáhá zejména přesídleným dětem v Africe. (více na www.unicef.org)

¹⁵⁶ International Organization for Migration – Mezinárodní organizace pro migraci je hlavní mezivládní organizací v oblasti migrace. Pomáhá také IDPs při návratu do jejich domovů. Např. v roce 2000 asistoval IOM vnitřně přesídleným v Kosovu a Timoru, v roce 2002 v Afgánistánu. (více na www.iom.int či www.iom.cz)

¹⁵⁷ Cohen, R., *St. Louis Lecture and Dialogue Series*, op.cit..

¹⁵⁸ Čepelka, Č., Šturma, P., Bílková, V., Fáberová, A., Skalková, M., Honusková, V., op. cit., str. 44.

své vlastní vnitrostátní úpravy přistoupit k individuálnímu řízení o přiznání statutu uprchlíka konkrétní osobě. Zájem UNHCR se však nevztahuje pouze na uprchlíky, ale také na další skupiny osob – žadatele o azyl, uprchlíky vracející se do svých domovů, osoby bez občanství a také část vnitřně přesídlených osob. V roce 2009 počet osob spadajících do působnosti UNHCR dosáhl 27.1 milionů, z čehož bylo 15.6 milionů IDPs a 10.4 milionů uprchlíků.¹⁵⁹ Jedná se o celkový nárůst počtu potřebných osob po celém světě oproti letům předchozím.

Nejdůležitějším úkolem UNHCR je zajistit respektování základních lidských práv osob pod jeho pravomocí, včetně práva žádat o azyl, a zabezpečit, aby nikdo nebyl nucen k návratu do místa, kde může být vystaven pronásledování. Úřad *„prosazuje mezinárodní dohody o ohrožených osobách, monitoruje, jak vlády dodržují mezinárodní právo, a poskytuje materiální pomoc přechajícím civilistům – potraviny, vodu, přístřeší a lékařskou péči.“*¹⁶⁰

Státy mají povinnost spolupracovat s UNHCR při plnění jeho úkolů. Tato povinnost vychází z čl. 35 Úmluvy o uprchlících, podle něhož se *„smluvní státy zavazují spolupracovat s úřadem Vysokého komisaře Spojených národů pro uprchlíky,[...] a zvláště usnadňovat jeho povinnost dozírat nad prováděním ustanovení této úmluvy.“* Tímto článkem je sice zakotvena povinnost států respektovat UNHCR a spolupracovat s ním, avšak podrobnou úpravu funkce a činností, které úřad vykonává, obsahuje Statut UNHCR. Podle něj úřad vykonává svůj mandát vůči *„každé osobě, která se nachází mimo zemi svého občanství, nebo pokud je osobou bez občanství, která se nachází mimo zemi svého dosavadního obvyklého pobytu, a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských, národnostních nebo z důvodů zastávání určitých politických názorů, a která je neschopna přijmout, nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám, odmítá ochranu vlády země svého občanství nebo, pokud je osobou bez občanství, se nechce vrátit do země svého dosavadního obvyklého pobytu“* (čl. 6 Statutu UNHCR). Politický tlak a humanitární iniciativy si však vynutily rozšíření tohoto mandátu. Již v roce 1957 tak došlo k situaci, kdy Valné shromáždění zmocnilo UNHCR, aby pomohl čínským státním příslušníkům, kteří uprchli do Hong Kongu.¹⁶¹

¹⁵⁹ UNHCR, *Global Trends 2009*, op.cit..

¹⁶⁰ UNHCR, *UNHCR v kostce – Aktualizované informace za rok 2008* [online]. Dostupné na www.unhcr.cz/dokumenty/unhcr-profile-2008.pdf (navštíveno 26.3.2010).

¹⁶¹ UN Doc. A/RES/1167(XII). *Chinese Refugees in Hong Kong*. 26 November 1957 [online]. Dostupné na <http://www.unhcr.org/3ae69ee618.html> (navštíveno 20.8.2010).

Vysoký komisař byl požádán, aby pomohl těmto osobám, i když „*zcela nenaplnovaly definici uprchlíka podle Statutu.*“¹⁶² UNHCR byl však teprve v roce 1972 výslovně zmocněn, aby pomohl vnitřně přesídleným osobám v Súdánu.¹⁶³ Možnost takového rozšíření je podle čl. 9 Statutu UNHCR přípustná za splnění dvou podmínek – souhlasu Valného shromáždění OSN a dostupnosti finančních prostředků na vedení takovéto operace. V důsledku toho můžeme v současné době pozorovat značné rozšíření koncepce ochrany v zájmu vnitřně přesídlených osob.

Mezi iniciativy UNHCR, které zahrnují humanitární pomoc vnitřně přesídleným, patří mimo jiné programy na Srí Lance po konfliktech v roce 1990 a také v bývalé Jugoslávii po roce 1991. V roce 1993¹⁶⁴ byla explicitně formulována „*konkrétní kritéria pro zapojení Úřadu do pomoci IDPs.*“¹⁶⁵ Jedná se o situace vnitřního přesídlení, kde je přímá spojitost s aktivitami UNHCR v rámci jeho základního mandátu na ochranu uprchlíků. Tato spojitost existuje zejména tam, kde se skupiny IDPs prolínají se skupinami uprchlíků, či tam, kde stejné příčiny způsobily jak vznik přesídlení tak útěky uprchlíků, nebo tam, kde je nebezpečí, že velké skupiny vnitřně přesídlených překročí hranice. V ostatních situacích, kde se UNHCR přímo neangažuje či je spojitost mezi problémy uprchlíků a IDPs méně zřetelná, může UNHCR zvážit svou účast, aby zmírnil dopady vnitřního přesídlení. V těchto situacích však pomoc UNHCR bude subsidiární k pomoci jiných mezinárodních organizací.

5.1.2 Zvláštní představitel Generálního tajemníka OSN pro lidská práva vnitřně přesídlených osob¹⁶⁶

Funkce Zvláštního představitele byla vytvořena na základě žádosti Komise OSN pro lidská práva.¹⁶⁷ Má posílit mezinárodní reakci na vnitřní přesídlení a zapojit se do spolupráce mezi vládami a mezinárodními organizacemi či národními aktéry, která souvisí s ochranou práv IDPs. Jeho hlavním úkolem je podporovat lidská práva vnitřně přesídlených, zapojovat se a podporovat dialog mezi mezinárodními aktéry ohledně poskytování pomoci a ochrany IDPs a také posílit ochranu lidských práv vnitřně

¹⁶² Phuong, C., op. cit., str. 46.

¹⁶³ UN Doc. [A/RES/2958\(XXVII\)](#). *Assistance to Sudanese Refugees Returning from Abroad.* op. cit.

¹⁶⁴ UN Doc. A/RES/48/116, *Office of the United Nations High Commissioner for Refugees*. 20 December 1993 [online]. Dostupné na www.un.org/documents/ga/res/48/a48r116.htm (navštíveno 29.7.2010).

¹⁶⁵ ICVA. *Internally Displaced Persons: The Role of the UNHCR* [online]. Dostupné na www.icva.ch/doc00000119.html (navštíveno 29.7.2010).

přesídlených v rámci OSN. Prvním představitelem byl v roce 1992 jmenován F. Deng, roku 2004 ho nahradil W. Kálin. Jejich úkolem byla také příprava Řídících principů pro vnitřní přesídlování a podpora jejich implementace.

5.1.3 Monitorovací centrum vnitřního přesídlení (IDMC¹⁶⁸)

IDMC byl vytvořen roku 1998. Je hlavní mezinárodní institucí monitorující vnitřní přesídlení ve světě. Svou prací přispívá ke zlepšení národních a mezinárodních možností ochrany a pomoci osobám, jež byly v důsledku ozbrojených konfliktů či porušování lidských práv donuceny opustit své domovy. Na žádost OSN vytvořilo IDMC online databázi, která poskytuje komplexní informace a analýzy vnitřního přesídlení zhruba v 50 zemích světa. IDCM spolupracuje a podporuje různé lokální a národní iniciativy. Důležitou součástí práce IDCM tvoří pomoc při ochraně práv vnitřně přesídlených, zvyšování mezinárodního povědomí o jejich vážné situaci a návrhy řešení, která by „reflektovala mezinárodní standardy.“¹⁶⁹ IDCM dále podporuje práci IDD a Zvláštního představitele Generálního tajemníka OSN pro lidská práva vnitřně přesídlených osob, shromažďuje informace o situaci IDPs ve světě či pořádá tréninkové workshopy, které mají posílit způsobilost aktérů OSN chránit vnitřně přesídlené v poli.

5.1.4 Úřad pro koordinaci humanitární činnosti (OCHA¹⁷⁰)

OCHA vznikl v roce 1998 v rámci reformy a snah generálního tajemníka OSN o reorganizaci humanitární pomoci poskytované různými institucemi OSN. Již v zakládající rezoluci¹⁷¹ vyslovilo Valné shromáždění svou starost nad oběťmi vnitřního přesídlení. OCHA svou činnost vykonává primárně prostřednictvím Stálého meziresortního výboru (dále IASC). Mezi členy patří důležité humanitární organizace -

¹⁶⁶ Representative of the Secretary-General on the Human Rights of Internally Displaced Persons [online]. Dostupné na www2.ohchr.org/english/issues/idp/index.htm (navštíveno 3.7.2010).

¹⁶⁷ UNHCHR. *Introduction to the Mandate of the Representative of the Secretary-General on the Human Rights of Internally Displaced Persons* [online]. Dostupné na www2.ohchr.org/english/issues/idp/mandate.htm (navštíveno 3.7.2010).

¹⁶⁸ Internal Displacement Monitoring Centre, srov. [online]. Dostupné na www.internal-displacement.org (navštíveno 2.4.2010).

¹⁶⁹ Ibid.

¹⁷⁰ United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs

¹⁷¹ UN Doc. A/RES/46/182, *Strengthening of the Coordination of Humanitarian Emergency Assistance of the United Nations*, 19 December 1991 [online]. Dostupné na www.un.org/documents/ga/res/46/a46r182.htm (navštíveno 12.6.2010).

od institucí OSN, přes ICRC až k nevládním organizacím. OCHA má za úkol zlepšit efektivitu humanitárních operací ve světě, tj. sdružuje humanitární organizace, aby byla zabezpečena jejich vzájemná spolupráce. Také zajišťuje rámec, v němž jednotliví aktéři odpovídají za ochranu osob v souvislosti se svým mandátem, tak aby byl „posílen systém humanitární pomoci OSN.“¹⁷² Koordinuje humanitární pomoc poskytovanou mezinárodními či národními orgány v případech, kdy rozsah takové pomoci přesahuje možnosti a mandát jedné agentury. Úřad se snaží dosáhnout shody mezi různými organizacemi Stálého meziresortního výboru v otázce rozdělení pravomocí „při zřizování koordinačních mechanismů, vysílání zjišťovacích misí, přípravy jednotných výzev k poskytnutí pomoci a získávání zdrojů.“¹⁷³

Trvající nedostatečná spolupráce mezi agenturami při zabezpečování ochrany IPDs vyústila v roce 2002 v založení nové instituce v rámci OCHA, která byla roku 2004 nazvaná Divizí vnitřního přesídlení (dále IDD¹⁷⁴). Snaží se zajistit, aby agentury OSN vytvářely a v terénu implementovaly „strategické akční plány, které by uspokojily potřeby vnitřně přesídlených osob.“¹⁷⁵ Z tohoto důvodu IDD přijímá postupy na ochranu a pomoc přesídleným, na kterých se shodly všechny větší organizace OSN a také nevládní organizace. Divize má dále podporovat Koordinátora humanitární pomoci při jeho úkolech.

V čele OCHA stojí Koordinátor humanitární pomoci OSN,¹⁷⁶ jenž od roku 2006 zastává vedoucí roli při meziagenturní spolupráci v rámci ochrany a pomoci IDPs. Podporuje mobilizaci zdrojů, rozvoj politik a všeobecné informovanosti o IDPs na mezinárodní úrovni i v poli. Je odpovědný za zajištění dostatečné podpory vnitřně přesídleným v terénu. Koordinuje humanitární pomoc při krizových situacích zejména tím, že prostřednictvím konzultací s IASC zajišťuje vytvoření odpovídajícího reakčního mechanismu. Je odpovědný za prosazování předvídatelných a jednotných reakcí na vnitřní přesídlení. Pokud je to nutné, především vzhledem ke zhoršeným životním

¹⁷² Srov. [online]. Dostupné na <http://ochaonline.un.org/tabid/5838/language/en-US/Default.aspx> (navštíveno 2.4.2010).

¹⁷³ Srov. [online]. Dostupné na www.osn.cz/system-osn/organizacni-struktura/?sub=84 (navštíveno 2.4.2010).

¹⁷⁴ Internal Displacement Division

¹⁷⁵ UNHCR, *The State of the World's Refugees 2006*, op. cit., str. 169.

¹⁷⁶ Emergency Relief Coordinator, srov. [online]. Dostupné na <http://ochaonline.un.org/OCHAHome/AboutUs/TheUSGERC/tabid/5844/language/en-US/Default.aspx> (navštíveno 3.4.2010).

podmínkám IDPs, může na jejich situaci upozornit také Radu bezpečnosti OSN či Generálního tajemníka OSN.

5.1.5 Stálý meziresortní výbor (IASC¹⁷⁷)

IASC vznikl v roce 1991 na základě rezoluce Valného shromáždění OSN č. 46/182¹⁷⁸ za účelem „posílení reakce národních a mezinárodních aktérů na mimořádné události a přírodní katastrofy.“¹⁷⁹ Zajišťuje „meziagenturní rozhodování v souvislosti s komplexitou naléhavých situací, zejména hodnocení potřeb, uspořádání, koordinaci rozhodování v poli a rozvoj humanitárních politik.“¹⁸⁰ Představuje „fórum“¹⁸¹ zahrnující klíčové organizace OSN a organizace vně OSN, které zabezpečují humanitární pomoc mimo jiné vnitřně přesídleným. Primárním úkolem je rozvíjet systém humanitární pomoci, určit odpovědnost mezi různými institucemi, přijmout etický rámec pro humanitární aktivity, identifikovat mezery v operacích či rozhodovat spory mezi jednotlivými organizacemi.

5.2 Mezinárodní výbor Červeného kříže (ICRC¹⁸²)

ICRC byl založen již roku 1863 v Ženevě po událostech v bitvě u Solferina během rakousko-francouzské války. ICRC je nestranná, neutrální a nezávislá humanitární organizace *sui generis* – není ani vládní ani nevládní institucí, nejedná se také o mezistátní subjekt, ale je založen jako soukromá instituce. Je řízen Plénem, jehož členy jsou výhradně švýcarští občané, kteří určují politiku a rozhodují o strategiích Výboru. ICRC je subjekt mezinárodního práva, od roku 1990 požívá status pozorovatele při OSN. Svůj mandát získal od mezinárodního společenství na základě Ženevských úmluv z roku 1949, které ho zavazují vykonávat své funkce během ozbrojených konfliktů, a na základě Statutu Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného

¹⁷⁷ Inter-Agency Standing Committee, srov. [online]. Dostupné na www.humanitarianinfo.org/iasc/ (navštíveno 30.3.2010).

¹⁷⁸ UN Doc. A/RES/46/182, op. cit.

¹⁷⁹ OCHA, srov. [online]. Dostupné na <http://ochaonline.un.org/OCHAHome/AboutUs/HistoryofOCHA/tabid/5964/language/en-US/Default.aspx> (navštíveno 2.4.2010).

¹⁸⁰ UNHCR, *The State of the World's Refugees 2006*, op. cit., str. 169.

¹⁸¹ Ibid., str. 169.

¹⁸² International Committee of the Red Cross, srov. [online]. Dostupné na www.icrc.org (navštíveno 24.6.2010).

půlměsíce, který ho zplnomocňuje k poskytování stejné pomoci v situacích vnitřních nepokojů a napětí. Podle čl. 5 odst. 2 písm. c tohoto Statutu¹⁸³ jedním z úkolů ICRC je „plnit úkoly, které jim ukládají Ženevské úmluvy, dbát o aplikaci mezinárodního humanitárního práva v případě ozbrojených konfliktů a přijímat stížnosti týkající se údajného porušení tohoto práva.“

Jelikož je ICRC považován za ochránce mezinárodního humanitárního práva, spočívá jeho úloha především v zajištění dodržování zásad tohoto odvětví práva. To provádí několika způsoby. Za prvé aktivní činností, při které chrání oběti konfliktu a pomáhá jim. „Šíří humanitární právo, poskytuje materiální pomoc a zdravotní péči, navštěvuje osoby zbavené osobní svobody a podílí se na obnovování rodinných svazků.“¹⁸⁴ Za druhé prevencí – dbá o šíření mezinárodního humanitárního práva a snaží se, aby státy samy k tomuto šíření přispívaly z důvodů zajištění jeho účinné aplikace a dodržování. Připomíná státům, že se zavázaly uvádět ustanovení mezinárodního humanitárního práva ve známost, jelikož neznalost zásad humanitárního práva je překážkou jeho aplikace. A za třetí zvláštními opatřeními v případě jeho porušování - jedná se o opatření přijímána z vlastní iniciativy, dále výzvy, předávání protestů a prošetření údajných porušení. V rámci těchto činností se ICRC snaží zachovat podmínky, které mohou umožnit ohroženým osobám zůstat v jejich domovech, chránit ty, jež jsou přesídleni, a podpořit jejich návrat v době, kdy je to možné. Mezinárodní výbor tedy jako neutrální prostředník pomáhá přesídleným osobám, které se staly oběťmi mezinárodního či vnitrostátního konfliktu, popř. vnitřních nepokojů. V tomto ohledu považuje ICRC vnitřně přesídlené osoby v první řadě za civilisty, kteří jsou jako taková chráněni mezinárodním humanitárním právem.

IDPs tvoří jednu z několika početně velkých skupin osob, kterým ICRC poskytuje pomoc. Hlavní prioritou v činnosti ICRC je totiž pomoci „nejpotřebnějším osobám v souladu s principem nestrannosti.“¹⁸⁵ IDPs se do této kategorie řadí, jelikož jsou v důsledku přesídlení ze svých domovů zranitelnější než ostatní skupiny populace.

¹⁸³ Statutes of the International Red Cross and Red Crescent Movement, 1986 [online]. Dostupné na [www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/statutes-movement-220506/\\$File/Statutes-EN-A5.pdf](http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/statutes-movement-220506/$File/Statutes-EN-A5.pdf) (navštíveno 24.6.2010).

¹⁸⁴ ICRC, *Mezinárodní humanitární právo – odpovědi na vaše otázky*, 2007 [online]. Dostupné na www.cervenkykriz.eu/cz/mhp/MHP_odpovedi.pdf (navštíveno 14.3.2010).

¹⁸⁵ International Review of the Red Cross, *Internally Displaced Persons: The Mandate and Role of the International Committee of the Red Cross*, 30.6.2000 [online]. Dostupné na www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/html/57JQHR (navštíveno 26.3.2010).

Jsou vystaveni většímu nebezpečí, ať už během odchodu z domova či během samotného období přesídlení, trpí více nedostatkem vody, jídla a ošacení. Jsou častěji oběťmi útoků a podle statistik je úmrtnost v této skupině ohrožených osob daleko vyšší než v ostatní populaci, a to hlavně mezi fyzicky slabšími osobami jako jsou staří lidé, děti či těhotné ženy. IDPs jsou tedy ve většině případů „*primárním cílovou skupinou aktivit ICRC a tvoří jádro jeho mandátu.*“¹⁸⁶ Kdykoli je možný návrat vnitřně přesídlených zpátky do jejich domovů, ICRC se snaží ovlivnit národní orgány, aby učinily nezbytná opatření k zajištění jejich bezpečného a důstojného návratu. S ohledem na jejich potřeby se také snaží ochránit jednotu rodiny během přesídlení, a pokud již byla rozdělena, pomáhá při jejím spojení.¹⁸⁷

ICRC je činný v mnoha zemích. Vnitřně přesídleným pomáhá např. v Kolumbii, Indonésii, Demokratické republice Kongo či Somálsku,¹⁸⁸ zejména tím, že jim poskytuje humanitární pomoc v podobě dodávání základních potravin a pitné vody, obstarávání ošacení a hygienických potřeb a dalších činností. Jakákoli ochrana a pomoc, aby mohla efektivně zabezpečit potřeby IDPs, však musí zůstat flexibilní. ICRC musí brát v potaz různorodé situace a souvislosti, za kterých dochází k přesídlení. Současně, aby Výbor mohl efektivním způsobem vykonávat svůj mandát, musí zachovávat důvěru všech zúčastněných stran, jelikož bez této důvěry by mohl být ohrožen volný přístup k obětem a též bezpečnost pracovníků.

5.3 *Spolupráce mezi jednotlivými organizacemi*

5.3.1 **Koordinační přístup (tzv. Collaborative approach)**

Pokusy posílit právní rámec, který by zajišťoval dodržování základních práv vnitřně přesídlených, doprovází snaha zlepšit „*špatnou ochranu a nedostatečnou pomoc IDPs v praxi.*“¹⁸⁹ Během minulých let se uvažovalo o několika řešeních, které by

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ Pro podrobné informace ohledně přístupu ICRC k IDPs srov. zvláštní číslo International Review of the Red Cross, 2009 - No. 875 [online]. Dostupné na www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/section_review_2009_875?OpenDocument (navštíveno 26.8.2010).

¹⁸⁸ ICRC. *Annual Report 2009* [online]. Dostupné na www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/section_annual_report_2009?OpenDocument (navštíveno 12.7.2010).

¹⁸⁹ International Review of the Red Cross, *Internally Displaced Persons: The Mandate and Role of the International Committee of the Red Cross*, op.cit.

pomohly dosáhnout tohoto cíle. Jednou z úvah bylo vytvoření nové organizace se speciálním mandátem pouze na ochranu práv IDPs. K tomu však nedošlo, protože převládala obava, že by taková organizace „kopírovala práci jiných agentur“¹⁹⁰ a že by ani státy nepřipustily zásahy mezinárodních organizací do věcí týkajících se jejich přesídlených obyvatel. Jiné iniciativy se zaměřily na snahu prosadit rozšíření mandátu některé z již existujících institucí. To však bylo zamítnuto, jelikož „potřeby IDPs přesahují rozsah mandátu jediné organizace.“¹⁹¹ Tak vznikl tzv. koordinační přístup.

Tato institucionální reakce na vnitřní přesídlení byla charakterizována jako „přístup spolupráce“ čili se jednalo o snahu o užší spolupráci mezi již fungujícími organizacemi. V rámci tohoto systému měly všechny organizace „dílní odpovědnost za adekvátní reakce na vnitřní přesídlení.“¹⁹² Koordinační přístup zahrnoval širokou škálu institucí – instituce OSN, vládní i nevládní organizace, které spolupracovaly v rámci svých mandátů a zkušeností takovým způsobem, aby pokryly potřeby IDPs. Takový způsob spolupráce ovšem vyžadoval „vytvoření struktur k zajištění efektivní komunikace, transparentního rozhodování a adekvátních zdrojů,“¹⁹³ aby mohly být garantovány komplexní odezvy na vnitřní přesídlení a aby bylo možno vyhnout se nedostatkům a mezerám při poskytování pomoci. Koordinací spolupracujících organizací byl tedy v roce 1997 pověřen Koordinátor humanitární pomoci, jehož funkci v současnosti zastává J. Holmes. Zájem o vnitřně přesídlené osoby se zvýšil také u IASC. Snahy o koordinaci postupů a pomoci v rámci IASC bylo završeno roku 1999, kdy byl přijat politický dokument výslovně zaměřený na ochranu IDPs.¹⁹⁴ Znakem vzrůstajícího zájmu na společné spolupráci v případech vnitřního přesídlení bylo i to, že v roce 2002 bylo v OCHA vytvořeno zvláštní oddělení specializované na IDPs – Divize vnitřního přesídlení.

Koordinační přístup byl sice reakcí na rozsah a povahu vnitřního přesídlení, avšak ani tento systém pomoci se neukázal dostatečným a byl často kritizován zejména

¹⁹⁰ UNHCR, *The State of the World's Refugees 2006*, op. cit., str. 168.

¹⁹¹ IDMC, *The „Collaborative Response“ to Situations of Internal Displacement*, 2004 [online]. Dostupné na [www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/%28httpInfoFiles%29/9E4BCA9FEAF0A377C12571150046F255/\\$file/Actors%20module%20handout%20collaborative%20approach.pdf](http://www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/%28httpInfoFiles%29/9E4BCA9FEAF0A377C12571150046F255/$file/Actors%20module%20handout%20collaborative%20approach.pdf) (navštíveno 20.7.2010).

¹⁹² UNHCR, *The State of the World's Refugees 2006*, op. cit., str. 168.

¹⁹³ McNamara, D., *Humanitarian Reform and New Institutional Responses*, 2006 [online]. Dostupné na www.fmreview.org/FMRpdfs/BrookingsSpecial/06.pdf (navštíveno 26.2.2010).

¹⁹⁴ IASC, *Protection of Internally Displaced Persons – Inter-Agency Standing Committee Policy Paper*, New York, 1999.

vzhledem k tomu, že neexistovalo skutečné centrum odpovědnosti za přesídlené v terénu. Různé organizace si tak mohly vybrat situaci, ve které „se chtějí angažovat na základě jejich mandátu, zdrojů a zájmů.“¹⁹⁵ Dalším problémem bylo neurčité rozdělení odpovědnosti a práce mezi institucemi, takže při každé operaci zpočátku nebylo jasné, které organizace a v jakém rozsahu se budou angažovat. Nedostatečná koordinace spolupráce se ukázala např. v Súdánu, Angole či Demokratické republice Kongo,¹⁹⁶ kdy koordinátoři často nebyli v postižených oblastech schopni identifikovat, která z organizací je tou odpovědnou.

5.3.2 Skupinový přístup (tzv. Cluster approach)

Přes snahu mezinárodního společenství zkoordinovat vzájemnou spolupráci při řešení krizových situací se většina humanitárních reakcí do počátku tohoto století dá popsat jako nepředvídatelná a neefektivní. To vedlo Koordinátora humanitární pomoci k tomu, že v roce 2005 zpracoval nezávislou studii o reakcích v rámci globálního humanitárního systému.¹⁹⁷ Tato studie měla hodnotit humanitární instituce jako organizace OSN, nevládní organizace, Mezinárodního hnutí Červeného kříže a Červeného půlměsíce a další humanitární organizace včetně Mezinárodní organizace pro migraci. Cílem práce bylo určit mezery v systému humanitární pomoci, aby se mohla učinit doporučení, jak tyto nedostatky překlenout. Podle autorů studie se však tento úkol podařilo splnit pouze z části. Přestože dokument „poskytuje dostatečné informace o organizacích OSN, nepodařilo se uspokojivě zmapovat činnosti nevládních organizací a ICRC.“¹⁹⁸ Studie měla identifikovat faktory, které zabraňují rychlosti a efektivnosti humanitární reakce a měla zajistit, že budou učiněny kroky, které zlepší včasnost a účinek budoucích zásahů.

Výsledky, přestože byly pouze částečné, ukázaly, ve kterých oblastech aktivit je obtížné shromáždit efektivní zdroje, materiální pomoc a účinnou úroveň expertů v časovém horizontu vhodném pro potřeby krize. Největším nedostatkem je podle studie nízká úroveň připravenosti mezinárodních organizací – zejména, co se týče lidských zdrojů a sektorových kapacit. Proto IASC na návrh IDD přistoupil k základní reformě

¹⁹⁵ UNHCR, *The State of the World's Refugees 2006*, op. cit., str. 168.

¹⁹⁶ Ibid.

¹⁹⁷ UN, *Humanitarian Response Review*, August 2005 [online]. Dostupné na www.reliefweb.int/library/documents/2005/ocha-gen-02sep.pdf (navštíveno 3.8.2010).

koordinačního přístupu poskytování humanitární pomoci. Tato reforma se snažila v širším měřítku zajistit posílení mezinárodního humanitárního systému, zejm. v oblasti adekvátního a flexibilního financování humanitárních akcí a dále v oblasti vedení a koordinace. Současně měla pozitivní dopad i na zlepšení systému ochrany a pomoci IDPs. Cílem vytvoření tohoto tzv. skupinového přístupu bylo zajištění „*strukturovanější a předvídatelnější*“¹⁹⁹ mezinárodní reakce na situace přesídlení. V rámci skupinového přístupu bylo identifikováno jedenáct sektorů neboli „*skupin*“, ve kterých je nejčastěji poskytována humanitární pomoc a ve kterých byly shledány kritické mezery. V září 2005 souhlasil IASC se jmenováním hlavních institucí, které budou odpovědné za každou z těchto oblastí.²⁰⁰

Nejdůležitějším sektorem je ochrana, jelikož většina mezinárodních organizací není „*dostatečně vybavena k bránění fyzické bezpečnosti a lidských práv vnitřně přesídlených osob.*“²⁰¹ Snaha o poskytování ochrany je také nad rámec mandátu organizací a zkušenosti terénních pracovníků. Pouze UNHCR a ICRC mají mandát umožňující poskytovat tuto ochranu vnitřně přesídleným. V rámci skupinového přístupu byl UNHCR výslovně pověřen, aby převzal hlavní odpovědnost za poskytování ochrany vnitřně přesídleným osobám. V rámci této působnosti musí zajistit, aby organizacemi působícími v terénu byly podniknuty „*společné kroky ke zvýšení bezpečnosti přesídlených.*“²⁰² UNHCR se zejména zaměřuje na rozvoj užší spolupráce s OCHA, IDD, UNICEF či WFP. V kontextu problematiky vnitřně přesídlených osob UNHCR odpovídá také za záchranné přístřešky a táborovou koordinaci a management.²⁰³

Skupinový přístup „*je v zásadě o přeměně přístupu smím na musím [...] a o dosažení efektivní reakce a zlepšení využívání dostupných zdrojů tím, že se ujasní*

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ One Response, *Cluster Approach Implementation by Country* [online]. Dostupné na <http://onerresponse.info/Coordination/ClusterApproach/Pages/Cluster%20Approach.aspx> (navštíveno 5.7.2010).

²⁰⁰ Jedná se o následující oblasti (v závorce je uvedena organizace, která je za tuto „skupinu“ odpovědná): zemědělství (FAO), táborová koordinace a management (UNHCR – vysídlení v důsledku konfliktu, IOM – vysídlení v důsledku přírodních katastrof), včasná obnova (UNDP), vzdělání (Safe the Children, UNICEF), nouzové přístřeší (IFRC – situace přírodních katastrof, UNHCR – situace konfliktu), nouzová telekomunikace (OCHA, WFP), zdraví (WHO), logistika (WFP), výživa (UNICEF), ochrana (UNHCR, OHCHR, UNICEF) a voda a hygiena (UNICEF).

²⁰¹ UNHCR, *The State of the World's Refugees 2006*, op. cit., str. 169.

²⁰² UNHCR, *The State of the World's Refugees 2006*, op. cit., str. 172.

²⁰³ Pro další rozdělení oblastí srov. [online]. Dostupné na <http://onerresponse.info/Coordination/ClusterApproach/Pages/Cluster%20Approach.aspx> (navštíveno 5.7.2010)

*rozdělení práce mezi organizacemi, zlepšit se definice jejich role a odpovědnosti v rámci různých sektorů.*²⁰⁴ Zda tento koncept bude úspěšný, však z velké míry záleží na kvalitě spolupráce mezi jednotlivými organizacemi. V současné době se tento přístup uplatňuje již v několika zemích – Demokratická Republika Kongo, Libérie, Somálsko, Uganda či Pákistán, Indonésie či Libanon.²⁰⁵

Cluster přístup není tak radikální jako by bylo např. vytvoření nové instituce se speciálním mandátem pro ochranu IDPs, na druhou stranu se však nedá říci, že by nepřinesl nic pozitivního. S jeho pomocí dochází k efektivnější mezinárodní reakci na potřeby IDPs a tyto osoby tímto přestávají být vyloučeni ze systému mezinárodní pomoci, dostává se jim více ochrany a lepší péče. Zde je však nutno zdůraznit, že přes tento pozitivní mezinárodní vývoj základní odpovědnost za osoby během různých katastrof primárně stále náleží jednotlivým státům a národním vládám.

²⁰⁴ McNamara, D., op. cit..

²⁰⁵ One Response, *Cluster Approach Implementation by Country*, op. cit.

Závěr

Počet IDPs v současné době přesahuje počet uprchlíků, přesto je ochrana vnitřně přesídlených osob stále méně propracovaná. Zvláštní potřeby obou skupin vyplývají z toho, že byly nuceny opustit své domovy. Postavení IDPs však ztěžuje to, že nepřekročili státní hranice a zůstali na území svých států. V těchto situacích dochází k častému porušování jejich práv a svobod – jsou oběťmi násilných útoků, znásilnění a mučení. Ačkoli existují mezinárodní dokumenty a úmluvy, na jejichž základě je ve většině případů možno zajistit ochranu i vnitřně přesídleným osobám, podle některých studií²⁰⁶ je stále problematické určit, která práva se vztahují a aplikují speciálně na ně. Podle těchto názorů „*existují bílá místa, ve kterých není jasné, zda se mají existující práva aplikovat také na IDPs.*“²⁰⁷ Další vliv na jejich postavení má to, že na rozdíl od uprchlíků, kterým je poskytována účinná mezinárodní pomoc, neexistuje kromě ad hoc reakcí jasně definovaná institucionální ochrana IDPs v poli.

Na vnitřně přesídlené osoby, jejich potřeby a ochranu se vztahuje mezinárodní právo lidských práv, mezinárodní humanitární právo, mezinárodní trestní právo a také uprchlické právo. Přesídlením jsou porušována zejména základní lidská práva a svobody - nejen právo na svobodu pohybu a pobytu, ze kterého je odvozován zákaz nuceného přesídlení, ale ve většině případů také ostatní individuální lidská práva. Absolutní ochrana práva na svobodu pohybu a pobytu neexistuje a to také vzhledem k tomu, že za určitých podmínek může být toto právo omezeno či dokonce derogováno, čili jedincům v zásadě není garantována ochrana před přesídlením. Ačkoli je mezinárodním právem uznáno, že přesídlení nesmí být diskriminační, neexistuje výslovný zákaz tohoto jednání. Takové ustanovení by posílilo právní ochranu IDPs. Z práva na svobodu pohybu a pobytu lze také odvodit právo na bezpečný návrat přesídlených osob. Ani v tomto případě však neexistuje výslovné ustanovení zabezpečující toto právo. Vnitřně přesídlení tedy nejsou chráněni před nuceným návratem do míst, kde stále existuje nebezpečí, že jejich práva budou porušována.

Nelze také říci, že by práva IDPs byla dostatečně chráněna během přesídlení.

²⁰⁶ Např. Brookings-Bern Project on Internal Displacement

²⁰⁷ Fischer, D., *Guide to International Human Rights Mechanisms for Internally Displaced Persons and their Advocates* [online]. Dostupné na www.brookings.edu/fp/projects/idp/Human_Rights_Mechanisms_for_IDPs.pdf (navštíveno 14.8.2010).

Zákaz diskriminace IDPs lze sice analogicky odvodit z ustanovení mezinárodních úmluv, právo na život, které není vnitřně přesídleným přímo garantováno, musí být také respektováno zejména podle obecných zásad práva lidských práv, podle kterých právo na život náleží každé osobě, a zákaz mučení IDPs lze nepřímo odvodit z obyčejového práva, avšak právní úprava ochrany ostatních lidských práv IDPs nevyhovuje jejich potřebám. Oblastí, kde není současná právní úprava vnitřního přesídlení dostačující, je rodina a její ochrana, ačkoli rodina je právem lidských práv uznána za základní jednotku občanské společnosti. Neexistuje ustanovení, které by zaručovalo sjednocení přesídlených rodin. Ochrana zdraví IDPs a jejich životních podmínek by se také měla přímo zaměřit na vnitřně přesídlené, aby nemusela být odvozována z obecných zásad, jejichž aplikace na IDPs je často problematická.

K vnitřnímu přesídlení dochází, jak již bylo řečeno, zejména v situacích vnitřních nepokojů a vnitrostátních ozbrojených konfliktů, kdy jsou porušována jak lidská práva tak humanitární právo. ICRC opakovaně zdůraznil, že mezinárodní humanitární právo, které právně zavazuje jak státy tak nestátní aktéry během ozbrojeného konfliktu, „zůstává adekvátní k vyřešení většiny problémů vnitřního přesídlení souvisejícími s těmito situacemi.“²⁰⁸ Ženevské úmluvy a jejich Dodatkové protokoly dokonce nabízí širokou ochranu civilistům proti i během přesídlení. Navíc mezinárodní humanitární právo obsahuje výslovný zákaz a limity pro nucené přesídlení. Lze se však s tímto názorem ztotožnit?

Ochrana IDPs během ozbrojených konfliktů se v praxi potýká s následujícími problémy. Prvním z nich jsou chybějící výslovná ustanovení, která by se přímo vztahovala na vnitřně přesídlené. Dalším je situace v praxi, kdy k vnitřnímu přesídlení dochází zejména v situacích vnitrostátních konfliktů a vnitřních nepokojů a napětí. První jsou upraveny minimálním počtem ustanovení, na druhé se mezinárodní humanitární právo nevztahuje vůbec. Ani u mezinárodních konfliktů však nelze říci, že je právní úprava ochrany IDPs úplná. Oblasti, kde je ochrana vnitřně přesídlených během konfliktů dostatečná, jsou v zásadě pouze tři. IDPs jsou dostatečně chráněni mezinárodním právem před porušováním jejich práva na život, bezpečnost a osobní integritu. Právo na život se uplatňuje za všech situací – během vnitřních nepokojů a

²⁰⁸ ICRC. *International Review of the Red Cross: Internally Displaced Persons*, op. cit.

napětí, ale také během ozbrojených konfliktů ať už mezinárodních či národních. Obecně není toto právo nijak limitováno a ani by nemělo být derogováno, což platí i práva na bezpečnost a osobní integritu.

V praxi je však stále porušováno právo na osobní svobodu. Porušování není důsledkem mezer v právní úpravě, ale jedná se o nedostatky efektivní implementace existujících norem. Dalšími mezerami v úpravě postavení vnitřně přesídlených je ochrana rodiny během konfliktů, stejně jako ochrana práva na osobní dokumenty. Jiná práva, např. politická či sociální, nejsou buď v rámci humanitárního práva upravena vůbec nebo se na vnitřně přesídlené v praxi nevztahují.

Z výše uvedeného vyplývá, že podobně jako právo lidských práv, humanitární právo neposkytuje samo o sobě kompletní právní rámec, který by pokryl všechny situace vnitřního přesídlení, ačkoli jsou mezery IV ŽÚ, vytvořené v souvislosti s definicí tzv. chráněné osoby, v zásadě kryty Protokolem I a ustanoveními o nezrušitelných lidských právech. Z tohoto důvodu by bylo užitečné zahrnout do budoucích mezinárodních instrumentů výslovná ustanovení, že IDPs musí být chráněni před diskriminačními a nepřiměřenými útoky na jejich osoby a vojenskými či ozbrojenými zásahy na jejich tábory či sídla a že tyto činy jsou zakázány.

Další mezerou v právní úpravě postavení vnitřně přesídlených osob je nedostatek efektivního implementačního mechanismu. Současný kontrolní a donucovací systém pouze nedostatečně reaguje na specifické potřeby IDPs. Pomocí tohoto systému v zásadě mezinárodní společenství nemůže přimět k odpovědnosti ty, kdo můžou za vnitřní přesídlení, či za porušování práv během přesídlení. Mezinárodní trestní právo se sice snaží postihnout tyto trestné činy, avšak stále ještě nereaguje včasným a efektivním způsobem.

Ani uprchlické právo neposkytuje IDPs dostatečné záruky ochrany jejich postavení. To je však způsobeno tím, že tento systém je primárně zaměřen na uprchlíky, tj. jinou kategorii osob. UNHCR sice v některých situacích pomáhá vnitřně přesídleným, tuto organizaci však nelze činit odpovědnou za úplné vyřešení problémů IDPs.

Vnitřním přesídlením se zabývá řada mezinárodních organizací, nemůžeme však říci, že je jimi poskytovaná ochrana efektivní. Dáno je to zejména tím, že žádná organizace nemá zvláštní mandát na ochranu IDPs a tím, že ochrana poskytovaná

současnými organizacemi nepokrývá všechny potřeby vnitřně přesídlených. Problematická je také vzájemná spolupráce mezi jednotlivými organizacemi a institucemi, jelikož nikdo není za IDPs přímo odpovědný, a tudíž nikdo nekontroluje, jaká pomoc byla vnitřně přesídleným poskytnuta.

V posledních letech se však situace vnitřně přesídlených začíná pomalu zlepšovat. Co přispělo k zefektivnění ochrany a pomoci IDPs? Jednou z odpovědí je přijetí Řídících principů pro vnitřní přesídlování. ŘP jsou sice nezávazné povahy, avšak v současné době je možno sledovat trend, kdy stále více států deklaruje, že je bude akceptovat a že se bude snažit jednat v souladu s nimi. ŘP ovlivnily legislativu v některých státech a staly se určitým vzorem pro zacházení s IDPs. Na základě ŘP byla také přijata řada rezolucí, jež umožňují mezinárodní pomoc přesídleným osobám.

Podle některých názorů²⁰⁹ však za problémy, které vyplývají z vnitřního přesídlení, mají v první řadě nést odpovědnost národní autority (a ne mezinárodní společnosti), které mají hlavní povinnost „zajistit, že je ochrana a pomoc IDPs uskutečňována.“²¹⁰ Na tomto základě se např. ICRC snaží přesvědčit strany konfliktu či jiné aktéry, aby plnily své povinnosti a ulehčily situaci obětem přesídlení. Často se totiž stává, že vlády „nepovažují svou přesídlenou populaci za civilisty potřebující pomoc a ochranu.“²¹¹ Vlády by tedy měly přijmout pomoc od mezinárodního společenství. Státy však mají stále rozdílné názory na tuto mezinárodní pomoc. Některé tvrdí, že humanitární pomoc je pouze záminka pro silnější státy, jak zasahovat do záležitostí států slabších. Tento názor však v současnosti nelze akceptovat. Národní suverenita nesmí krýt porušování lidských práv. To je i impuls pro mezinárodní společenství, které by mělo začít prosazovat, že přesídlení osob a porušování jejich základních práv není pouze vnitřní záležitostí států.

Další otázky, které při zkoumání problematiky vnitřního přesídlení můžou vyplynout, se mohou týkat zejména situace v jednotlivých zemích či na jednotlivých kontinentech. Vnitřní přesídlení není pokaždé stejné. Jednotlivé případy přesídlení se budou lišit v souvislosti s tím, z jakých důvodů byli IDPs nuceni uprchnout ze svých domovů, jaká je politická situace a politický režim v dané zemi, zda je na území státu

²⁰⁹ Např. ICRC in ICRC. *International Review of the Red Cross: Internally Displaced Persons*, op. cit.

²¹⁰ Cohen, Roberta. *St. Louis Lecture and Dialogue Series: Human Rights in Global Perspective*. op. cit.

²¹¹ Ibid.

ozbrojený konflikt, popř. vnitřní nepokoje, atd. Zajímavé by také bylo zkoumat jednotlivé skupiny v rámci vnitřně přesídlených osob, např. děti, ženy či staré obyvatelstvo, jelikož každá skupina má jiné potřeby, vyžaduje respektování odlišných práv a také trpí v různých situacích.

Je tedy mezinárodně právní úprava postavení vnitřně přesídlených osob dostačující? Dá se shrnout, že v současnosti není právní úprava dostatečná, avšak z již existujících ustanovení lze analogicky ochranu IDPs dovodit. Existuje stále více struktur, které pomáhají řešit situaci přesídlení. Mezinárodní společenství začíná být lépe organizováno při poskytování základní pomoci. Dochází k rozvoji judikatury, což také může přispět ke zlepšení situace IDPs. Stále však zůstává hlavní příčina přesídlení a porušování jejich základních práv, kterou je neschopnost či neochota respektovat a dodržovat existující pravidla a závazky mezinárodního práva. Při respektování práva by k přesídlení v zásadě nedocházelo.

Řada mezinárodních aktérů práva IDPs nedodrží, pokud nejsou explicitně stanovena. Z toho vyplývá, že v praxi práva vnitřně přesídlených bývají porušována a IDPs se těchto práv těžko dovolávají. Státy, jak bylo již zmíněno, se také často odvolávají na princip státní suverenity, podle kterého se mezinárodní společenství nemá do jejich záležitostí vměšovat a tak dochází k tomu, že IDPs nejsou vůbec chráněni. Ve většině případů se jedná o nefunkční státy, ve kterých dochází k porušování práv pravidelně a ani se nemusí jednat přímo o přesídlené obyvatelstvo. V těchto situacích by mělo mezinárodní společenství zasahovat, i když národní stát odmítá pomoc. Otázka intervencí – jejich účel, efektivnost a přiměřenost, však není tématem této práce. Pokud však státy nemůžou IDPs chránit a poskytovat jim řádnou pomoc, měly by alespoň požádat mezinárodní společenství o pomoc v této situaci. Nejlepším řešením se jeví vytvoření nové organizace, která by se zaměřila přímo na vnitřně přesídlené osoby. Ta by jim mohla efektivně pomáhat, jelikož by byla schopna rozlišovat jejich speciální potřeby. Nemuseli by se řešit rozpory a neshody při vzájemné spolupráci. Je také nutno přijmout právní ustanovení, která by byla výslovně zaměřena na IDPs. Řídící principy by se měly stát závazným dokumentem, popř. by měly být součástí závazné a vymahatelné úmluvy. Měl by vzniknout jednotný systém právní úpravy vnitřního

přesídlení.

Řešení problému vnitřního přesídlení není jednoduché a musí být komplexní. Pro začátek by však stačilo, kdyby se úspěšně dosáhlo dostatečné a efektivní implementace a aplikace současných právních prostředků.

Seznam zkratek

Africká úmluva o uprchlících	Úmluva Organizace africké jednoty týkající se charakteristických aspektů pro problémy uprchlíků v Africe, 1969
AChLP	Africká charta lidských práv a práv národů, 1981
AÚLP	Americká úmluva o lidských právech, 1969
EÚLP	Evropská úmluva o ochraně základních práv a svobod, 1950
IACHR	Meziamerický soud pro lidská práva (Inter-American Court of Human Rights)
IASC	Stálý meziresortní výbor (Inter-Agency Standing Committee)
ICC	Mezinárodní trestní soud
ICRC	Mezinárodní výbor Červeného kříže (International Committee of the Red Cross)
ICTR	Mezinárodní trestní tribunál pro Rwandu (The International Criminal Court for Rwanda)
ICTY	Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii (The International Criminal Court for the Former Yugoslavia)
IDD	Divize vnitřního přesídlení (Internal Displacement Division)
IDMC	Monitorovací centrum vnitřního přesídlení (Internal Displacement Monitoring Centre)
IDPs	Vnitřně přesídlené osoby (Internally displaced persons)
IOM	Mezinárodní organizace pro migraci (International Organization for Migration)
IV ŽÚ	IV. Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války, 1949
MPHSKP	Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, 1966
MPOPP	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, 1966
NGOs	Mezinárodní nevládní organizace
OCHA	Úřad pro koordinaci humanitární činnosti (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs)
Protokol I	Dodatkový protokol I o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů, 1977
Protokol II	Dodatkový protokol II o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter, 1977
Římský statut	Statut stálého Mezinárodního trestního soudu
ŘP	Řídící principy pro vnitřní přesídlování (The Guiding Principles on Internal Displacement)
Statut UNHCR	Statut Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky
Úmluva o uprchlících	Úmluva o právním postavení uprchlíků a jejich ochraně, 1951

Úmluva MOP č. 169	Úmluva Mezinárodní organizace práce o domorodcích a příslušnících kmenů č. 169, 1989
UNHCR	Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (Office of the United Nations High Commissioner for Refugees)
UNICEF	Dětský fond OSN (United Nations Children's Fund)
VDLP	Všeobecná deklarace lidských práv, 1948
WFP	Světový potravinový program (World Food Programme)
ŽÚ	Ženevské úmluvy, 1949

Použitá literatura

Primární prameny

Americká úmluva o lidských právech, 1969 [online]. Dostupné na www.hrcr.org/docs/American_Convention/oashr5.html (navštíveno 4.7.2010).

Cartagena Declaration on Refugees, 1984 [online]. Dostupné na www.asylumlaw.org/docs/international/CentralAmerica.PDF (navštíveno 20.6.2010).

Convention Governing the Specific Aspects of Refugees Problems in Africa, 1974 [online]. Dostupné na www.asylumlaw.org/docs/international/Africa.PDF (navštíveno 20.6.2010).

Dodatkový protokol I o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů, 1977 [online]. Dostupné na http://cs.wikisource.org/wiki/Dodatkov%C3%BD_protokol_I_k_%C5%BDenevsk%C3%BDm_%C3%BAmluv%C3%A1m_1949 (navštíveno 23.4.2010).

Dodatkový protokol II o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter, 1977 [online]. Dostupné na http://cs.wikisource.org/wiki/Dodatkov%C3%BD_protokol_II_k_%C5%BDenevsk%C3%BDm_%C3%BAmluv%C3%A1m_1949 (navštíveno 23.4.2010).

Evropská úmluva o ochraně základních lidských práv a svobod, 1950 [online]. Dostupné na www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/82E3CE7F-5D3D-46EB-8C13-4F3262F9E20B/0/CzechTch%C3%A8que.pdf (navštíveno 4.7.2010).

Charta OSN, 1945 [online]. Dostupné na www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/charta-organizace-spojonych-narodu-a-statut-mezinarodniho-soudniho-dvora.pdf

Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women, 1994 [online]. Dostupné na www.unhcr.org/refworld/publisher.OAS,,,3ae6b38b1c,0.html (navštíveno 15.6.2010).

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, 1966 [online]. Dostupné na www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf (navštíveno 14.7.2010).

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, 1966 [online]. Dostupné na www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/mezinar.pakt-obc.a.polit.prava.pdf (navštíveno 2.4.2010).

OCHA. *Guiding Principles on Internal Displacement* [online]. Dostupné na www.idpguidingprinciples.org (navštíveno 10.3.2010).

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Římského statutu Mezinárodního trestního soudu č. 84/2009 Sb. m.s.

Statutes of the International Red Cross and Red Crescent Movement, 1986 [online]. Dostupné na [www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/statutes-movement-220506/\\$File/Statutes-EN-A5.pdf](http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/statutes-movement-220506/$File/Statutes-EN-A5.pdf) (navštíveno 24.6.2010).

Statut Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky schválený rezolucí Valného shromáždění OSN č. 428 z prosince 1950 [online]. Dostupné na www.unhcr.cz/zakladni/?cid=36 (navštíveno 3.3.2010).

Úmluva Mezinárodní organizace práce o domorodcích a příslušnících kmenů č. 169, 1989 [online]. Dostupné na www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C169 (navštíveno 12.7.2010).

Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, 1948 [online]. Dostupné na www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-genocida.pdf (navštíveno 12.4.2010).¹

UN Doc. A/RES/46/182. *Strengthening of the Coordination of Humanitarian Emergency Assistance of the United Nations*. 19 December 1991 [online]. Dostupné na www.un.org/documents/ga/res/46/a46r182.htm (navštíveno 12.6.2010).

UN Doc. A/RES/48/104. *Declaration on the Elimination of Violence against Women*. 20 December 1993 [online]. Dostupné na www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm (navštíveno 15.6.2010).

UN Doc. A/RES/48/116. *Office of the United Nations High Commissioner for Refugees*. 20 December 1993 [online]. Dostupné na www.un.org/documents/ga/res/48/a48r116.htm (navštíveno 29.7.2010).

UN Doc. A/RES/1167(XII). *Chinese Refugees in Hong Kong*. 26 November 1957 [online]. Dostupné na <http://www.unhcr.org/3ae69ee618.html> (navštíveno 20.8.2010).

UN Doc. A/RES/2958(XXVII). *Assistance to Sudanese Refugees Returning from Abroad*. 12 December 1972 [online]. Dostupné na <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/269/88/IMG/NR026988.pdf?OpenElement> (navštíveno 20.8.2010).

UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.9. *General Comment 27*. 2 November 1999 [online]. Dostupné na www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/%28Symbol%29/6c76e1b8ee1710e380256824005a10a9 (navštíveno 5.7.2010).

UN Doc. E/CN.4/1996/52/Add.2. *Internally Displaced Persons: Compilation and Analysis of Legal Norms*. 5 December 1995 [online]. Dostupné na www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/0/75550ee91a4fb1ff802566cc005c2c63?OpenDocument (navštíveno 4.7.2010).

UN Doc. S/RES/876. 19 October 1993 [online]. Dostupné na <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/566/50/PDF/N9356650.pdf?OpenElement> (navštíveno 13.8.2010).

Všeobecná deklaráce lidských práv, 1948 [online]. Dostupné na www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf (navštíveno 21.3.2010).

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Zákon č. 208/1993 Sb. o Úmluvě o právním postavení uprchlíků.

IV. Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války, 1949 [online]. Dostupné na http://cs.wikisource.org/wiki/%C4%8Ctvr%C3%A1_%C5%BDenevsk%C3%A1_%C3%BAmuva_o_ochran%C4%9B_ob%C4%9Bt%C3%AD_v%C3%A1lky (navštíveno 23.4.2010).

Sekundární literatura

Cohen, Roberta. *St. Louis Lecture and Dialogue Series: Human Rights in Global Perspective*. University of Missouri, 16 January 2001.

Cohen, Roberta, Deng, Francis M.. *Masses in Flight – The Global Crisis of Internal Displacement*. Washington D.C.: The Brookings Institution, 1998.

Čepelka, Čestmír, Šturma, Pavel, Bílková, Veronika, Fáberová, Andrea, Skalková, Marcela, Honusková, Věra. *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2006.

Fuchs, Jiří. *Mezinárodní humanitární právo*. Praha: Ministerstvo obrany, 2007.

Goodwin-Gill, Guy S., McAdam, Jane. *The Refugee in International Law*. Third edition. New York: Oxford University Press, 2007.

IASC. *Protection of Internally Displaced Persons – Inter-Agency Standing Committee Policy Paper*. New York, 1999.

Kälin, Walter. *How Hard is Soft Law? The Guiding Principles on Internal Displacement and the Need for a Normative Framework*. Presentation at Roundtable Meeting, Ralph Bunche Institute for International Studies, 19 December 2001.

Lee, Luke T.. *Internally Displaced Persons and Refugees: Toward a Legal Synthesis?* Journal of Refugee Studies, Vol. 9, Issue 1, 1996, str. 27-42.

Mooney, Erin. *The Concept of Internal Displacement and the Case for Internally Displaced Persons as a Category of Concern*. Refugee Survey Quarterly, Vol. 24, Issue 3, 2005, str. 9-26.

Phuong, Catherine. *The International Protection of Internally Displaced Persons*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

Šturma, Pavel. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinů podle mezinárodního práva*. Praha: Karolinum, 2002.

UNHCR. *Situace uprchlíků ve světě 1997-98: Humanitární program*. New York: Oxford University Press, 1997.

UNHCR. *The State of the World's Refugees 2006: Human Displacement in the New Millennium – Credits and Disclaimers*. New York: Oxford University Press, 2006.

Internetové zdroje

Cohen, Roberta. *The Guiding Principles on Internal Displacement: An Innovation in International Standard Setting* [online]. Dostupné na www.brookings.edu/fp/projects/idp/articles/cohenr_20041001.pdf (navštíveno 15.7.2010).

Court of Bosna and Hercegovina. *News: Milorad Trbic Found Guilty* [online]. Dostupné na www.sudbih.gov.ba/?id=1403&jezik=e (navštíveno 24.6.2010).

ČČK. *Co je to mezinárodní humanitární právo?* [online]. Dostupné na www.cervenkykriz.eu/cz/mhp/cojemhp.htm (navštíveno 12.6.2010).

Droege, Cordula. *Developments in the Legal Protection of Internally Displaced Persons – 10 Years of Experience since the Guiding Principles* [online]. Dostupné na [www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/refugees-idps-legal-article-300908/\\$File/09-2008-ICRC-C-Droege-Guiding-principles.pdf](http://www.icrc.org/Web/eng/siteeng0.nsf/htmlall/refugees-idps-legal-article-300908/$File/09-2008-ICRC-C-Droege-Guiding-principles.pdf) (navštíveno 2.3.2010).

Emergency Relief Coordinator [online]. Dostupné na <http://ochaonline.un.org/OCHAHome/AboutUs/TheUSGERC/tabid/5844/language/en-US/Default.aspx> (navštíveno 3.4.2010).

Fischer, David. *Guide to International Human Rights Mechanisms for Internally Displaced Persons and their Advocates* [online]. Dostupné na www.brookings.edu/fp/projects/idp/Human_Rights_Mechanisms_for_IDPs.pdf (navštíveno 14.8.2010).

IASC. *Inter-Agency Standing Committee* [online]. Dostupné na www.humanitarianinfo.org/iasc/ (navštíveno 30.3.2010).

ICRC. *Annual Report 2009* [online]. Dostupné na www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/section_annual_report_2009?OpenDocument (navštíveno 12.7.2010).

ICRC. *International Committee of the Red Cross* [online]. Dostupné na www.icrc.org (navštíveno 24.6.2010).

ICRC. International Review of the Red Cross, 2009 - No. 875 [online]. Dostupné na www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/section_review_2009_875?OpenDocument (navštíveno 26.8.2010).

ICRC. *International Review of the Red Cross: Internally Displaced Persons - The Mandate and Role of the International Committee of the Red Cross* [online]. Dostupné na www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/html/57JQHR (navštíveno 26.3.2010).

ICRC. *Mezinárodní humanitární právo – odpovědi na vaše otázky* [online]. Dostupné na www.cervenykriz.eu/cz/mhp/MHP_odpovedi.pdf (navštíveno 14.3.2010).

ICTY. *Case Information Sheet – Radovan Karadžić (IT-95-5/18)* [online]. Dostupné na www.icty.org/x/cases/karadzic/cis/en/cis_karadzic_en.pdf (navštíveno 26.7.2010).

ICVA. *Internally Displaced Persons: The Role of the UNHCR* [online]. Dostupné na www.icva.ch/doc00000119.html (navštíveno 29.7.2010).

IDMC. *The „Collaborative Response“ to Situations of Internal Displacement* [online]. Dostupné na [www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/%28httpInfoFiles%29/9E4BCA9FEAF0A377C12571150046F255/\\$file/Actors%20module%20handout%20collaborative%20approach.pdf](http://www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/%28httpInfoFiles%29/9E4BCA9FEAF0A377C12571150046F255/$file/Actors%20module%20handout%20collaborative%20approach.pdf) (navštíveno 20.7.2010).

IDMC. *Colombia: New Displacement Continues, Response Still Ineffective* [online]. Dostupné na www.internal-displacement.org/countries/colombia (navštíveno 20.3.2010).

IDMC. *An estimated 12 million people affected by natural disasters in 2009* [online]. Dostupné na [www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/\(httpEnvelopes\)/4D72DEF161EAD3AFC125764F004C19D4?OpenDocument](http://www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/(httpEnvelopes)/4D72DEF161EAD3AFC125764F004C19D4?OpenDocument) (navštíveno 15.3.2010).

IDMC. *The Guiding Principles on Internal Displacement: General Presentation* [online]. Dostupné na [www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/%28httpInfoFiles%29/78B532F31B492AE8C12571150046B5B0/\\$file/GP%20module%20handout%20GP%20presentation.pdf](http://www.internal-displacement.org/8025708F004BE3B1/%28httpInfoFiles%29/78B532F31B492AE8C12571150046B5B0/$file/GP%20module%20handout%20GP%20presentation.pdf) (navštíveno 29.3.2010).

IDMC. *Guiding Principles on Internal Displacement – Rationale and Genesis* [online]. Dostupné na www.internal-displacement.org/guidingprinciples (navštíveno 8.3.2010).

IDMC. *Internal Displacement Monitoring Centre* [online]. Dostupné na www.internal-displacement.org (navštíveno 2.4.2010).

IDMC. *Internal Displacement - Global Overview of Trends and Developments in 2009* [online]. Dostupné na www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?page=search&docid=4bf150a22&skip=0&query=displaced (navštíveno 12.7.2010).

IDMC. *NGOs Play a Key Role in Protecting IDPs in the North Caucasus* [online]. Dostupné na www.internal-displacement.org/8025708F004CE90B/%28httpEnvelopes%29/C70A3D0253A4E61E802570B8005AAE4C?OpenDocument (navštíveno 11.7.2010).

IDMC. *Sri Lanka* [online]. Dostupné na www.internal-displacement.org/countries/srilanka (navštíveno 17.7.2010).

ICRC. *International Review of the Red Cross*. 875/2009 [online]. Dostupné na www.icrc.org/Web/Eng/siteeng0.nsf/htmlall/section_review_2009_875?OpenDocument (navštíveno 26.8.2010).

International Organization for Migration [online]. Dostupné na www.iom.int či www.iom.cz (navštíveno 15.8.2010).

Judicial System Monitoring Programme. *Digest of the Jurisprudence of the Special Panels for Serious Crimes* [online]. Dostupné na www.jsmp.minihub.org/Reports/2007/SPSC/SERIOUS%20CRIMES%20DIGEST%20%28Megan%29%20250407.pdf (navštíveno 10.7.2010).

McNamara, Dennis. *Humanitarian Reform and New Institutional Responses* [online]. Dostupné na www.fmreview.org/FMRpdfs/BrookingsSpecial/06.pdf (navštíveno 26.2.2010).

Nogueira, Maria B., Efstathopoulos, Charalampos. *Colombia Test Cases Strengthen IDP Protection* [online]. Dostupné na www.fmreview.org/FMRpdfs/FMR28/24.pdf (navštíveno 18.7.2010).

OCHA. *Office for the Coordination of Humanitarian Affairs* [online]. Dostupné na <http://ochaonline.un.org/tabid/5838/language/en-US/Default.aspx>

OCHA [online]. Dostupné na <http://ochaonline.un.org/OCHAHome/AboutUs/HistoryofOCHA/tabid/5964/language/en-US/Default.aspx> (navštíveno 2.4.2010).

OCHA [online]. Dostupné na www.osn.cz/system-osn/organizacni-struktura/?sub=84 (navštíveno 2.4.2010).

One Response. *Cluster Approach Implementation by Country* [online]. Dostupné na <http://oneresponse.info/Coordination/ClusterApproach/Pages/Cluster%20Approach.aspx> (navštíveno 5.7.2010).

Representative of the Secretary-General on the Human Rights of Internally Displaced Persons [online]. Dostupné na www2.ohchr.org/english/issues/idp/index.htm (navštíveno 3.7.2010).

Rincón, Tatiana. *The Judicial Protection of Internally Displaced Persons in Colombia: National and Inter-American Perspectives* [online]. Dostupné na www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2009/11_judicial_protection_arango/Chapter_5.pdf (navštíveno 18.7.2010).

Solomon, Andrew. *Justice, Accountability, and the Protection of Displaced Persons* [online]. Dostupné na www.scribd.com/doc/24416752/Justice-Accountability-and-Protection-of-Internally-Displaced-Persons (navštíveno 14.7.2010).

Solomon, Andrew. *(Re)Introducing the African Union Convention on the Protection and Assistance of Internally Displaced Persons* [online]. Dostupné na www.brookings.edu/articles/2010/0217_african_union_solomon.aspx?p=1 (navštíveno 15.6.2010).

Supreme Iraqi Criminal Tribunal [online]. Dostupné na <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/399362> (navštíveno 26.7.2010).

UN. *Humanitarian Response Review*. August 2005 [online]. Dostupné na www.reliefweb.int/library/documents/2005/ocha-gen-02sep.pdf (navštíveno 3.8.2010).

UNHCR. *Climate Change, Natural Disasters and Human Displacement: a UNHCR Perspective* [online]. Dostupné na www.unhcr.org/refworld/pdfid/492bb6b92.pdf (navštíveno 3.7.2010).

UNHCR. *Crisis in Kyrgyzstan Leaves 300,000 Internally Displaced* [online]. Dostupné na www.unhcr.org/4c1a2f669.html (navštíveno 23.7.2010).

UNHCR. *Global Trends 2009: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons* [online]. Dostupné na www.unhcr.org/4c11f0be9.html (navštíveno 1.8.2010).

UNHCR. *Změny klimatu, přírodní katastrofy a vysídlování lidí: Perspektiva UNHCR* [online]. Dostupné na www.unhcr.cz/dokumenty/UNHCR-zmeny-klimatu.pdf (navštíveno 6.7.2010).

UNHCR. *UNHCR v kostce – Aktualizované informace za rok 2008* [online]. Dostupné na www.unhcr.cz/dokumenty/unhcr-profile-2008.pdf (navštíveno 26.3.2010).

UNHCHR. *Introduction to the Mandate of the Representative of the Secretary-General on the Human Rights of Internally Displaced Persons* [online]. Dostupné na www2.ohchr.org/english/issues/idp/mandate.htm (navštíveno 3.7.2010).

United Nations Children's Fund [online]. Dostupné na www.unicef.org (navštíveno 15.8.2010).

World Food Programme [online]. Dostupné na www.wfp.org (navštíveno 15.8.2010).

World Savvy Monitor. *Refugees, Asylum Seekers, and IDPs* [online]. Dostupné na http://worldsavvy.org/monitor/index.php?option=com_content&view=article&id=441&itemid=847&Itemid=831 (navštíveno 19.7.2010).

Zaat, Kirsten. *The Protection of Internally Displaced Persons in the Sudan: Applying International Law at the Field Level* [online]. Dostupné na www.jha.ac/articles/a195.pdf (navštíveno 28.3.2010).

Judikatura

ECHR. *Saghinadze and Others v. Georgia*. 27 May 2010.

ICTR-96-4-T. *Prosecutor v. Akayesu*. 2 December 1998.

IT-97-25. *Prosecutor v. Krnojelac*. 15 March 2002.

IACHR. *Moiwana Village v. Suriname*. 15 June 2005.

IACHR. *Mapiripán Massacre v. Columbia*. 15 September 2005.

IACHR. *Ituango Massacre v. Columbia*. 1 July 2006.

IACHR. *Pueblo Bello Massacre v. Columbia*. 25 November 2006.

ICC-02/04-01/05. *Warrant of Arrest for Joseph Kony, Vincent Otti, Okot Odhiambo, Dominic Ongwen*. 8 July 2005 [online]. Dostupné na <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc97185.PDF> (navštíveno 16.7.2010).

ICC-02/05-01/07. *Warrant of Arrest for Ahmad Harun*. 27 April 2007 [online]. Dostupné na www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc279813.PDF (navštíveno 16.7.2010).

ICC-02/05-01/07. *Warrant of Arrest for Ali Kushayb*. 27 April 2007 [online]. Dostupné na www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc279858.PDF (navštíveno 16.7.2010).

ICC-02/05-01/09. *Warrant of Arrest for Omar Hassan Ahmad Al Bashir*. 4 March 2009 [online]. Dostupné na <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc639078.pdf> (navštíveno 16.7.2010).

Resumé

“Is the International Legal Framework of Protection of Internally Displaced Persons Sufficient?”

At present, there are millions of people worldwide who left their homes – in particular we can mention refugees and internally displaced persons (IDPs). In general we may say that refugees and IDPs are the same. They have similar needs and similar reasons why they left the place they used to live and why they need to be protected by law. However, legally they are recognized as two different categories of persons. IDPs were forced to flee their homes but, unlike refugees, remain within their country's borders. The definition of IDPs is provided in the document entitled Guiding Principles on Internal Displacement and covers “*persons who have been forced to flee or to leave their homes as a result of or in order to avoid the effects of armed conflict, situations of generalized violence, violations of human rights or natural or human-made disasters.*” The aim of this study is to analyze current international legal framework of IDPs protection and assistance. Is the legal basis sufficient or does it contain any gaps? Does it protect all the special needs IDPs have, both during flight and while in displacement?

This thesis is composed of five chapters, each of them dealing with different aspects of internal displacement. First chapter is introductory and defines who is an internally displaced person. It also compares the legal situation of IDPs and refugees and provides arguments for distinguishing these two categories. How did the phenomenon of internal displacement develop? What did affect the increased attention of international community for IDPs in recent years? The answers to these questions are outlined in chapter two. The main part of this thesis is the third chapter. It examines actual international legal framework in relation to internal displacement. IDPs are protected by the human rights law, the humanitarian law, the criminal law and the refugee law although none of these systems refers directly to IDPs. This chapter analyzes the international standards applicable to internally displaced and also explains whether the legal provisions effectively protect IDPs or not. Chapter four examines the Guiding Principles on Internal Displacement. This document constitutes a minimum standard for the treatment of IDPs. Although not-binding it is considered to be an important tool for dealing with situations of internal displacement. Chapter five concentrates on

insufficient institutional protection of IDPs. Currently there does not exist any international agency which would provide protection and assistance directly to IDPs. There are many which cover partly the problems of internal displacement – depending on their mandate, but in praxis there is need to establish a new agency which would only focus on IDPs. This chapter offers a brief summary of international institutions and organizations providing assistance to IDPs. Conclusions are drawn in the last part of the thesis. The main aim of this study is to prove that the protection of internally displaced persons by international law is not as sufficient as it should be and that the international assistance could be more effective especially until either new international legal provisions will be passed or a new agency will be established in favour of IDPs.

Klíčová slova

Vnitřně přesídlené osoby, Mezinárodní právo

Internally displaced persons, International law